

SOSIAALIPOLITIIKAN PÄIVÄT

27.–28.10.2011 Turussa

SOSIAALIPOLITIikka, ARVOT JA HYVINVOINTI

Ohjelma ja abstraktit

Kannen valokuva: Turun yliopiston materiaalipankki

Taitto: Vesa Helkiö ja Hanna Ruonti

Paino: Painosalama Oy, Turku 2011

Sisällys

Järjestäjät	4
Sosiaalipolitiikka, arvot ja hyvinvointi	5
Ohjelma	6
Pääplenaarit	8
Pikkuplenaari	10
Työryhmät ja kokoontumispaikat	14
Työryhmien abstraktit.....	15
1. Asumisen ja asuntopolitiikan tutkimuksen työryhmä.....	15
2. Eläketutkimuksen työryhmä.....	26
3. Eurooppalaiset elinolot	31
4. Hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden mekanismit.....	36
5. Ikäihmisten hyvinvointitarpeet.....	43
6. Kulttuuripolitiikan arvot	53
7. Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi	59
8. Muuttavatko hyvinvointipalvelujen markkinamekanismit palvelun käyttäjän ja palvelun ammattilaisen asemaa?	69
9. Muuttoliike, etnisyys ja kotoutuminen.....	78
10. Nuoret sosiaalipoliittisena kysymyksenä	83
11. Sosiaali oikeus sosiaalipolitiikan välineenä	90
12. Terveys.....	94
13. Työ, perhe ja hyvinvointi.....	100
14. Ympäristö ja sosiaalipolitiikka	112
Osallistujalista.....	118
Käytännön ohjeet ja kartta.....	123

Järjestäjät

Sosiaalipoliittinen yhdistys ry
Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaine

Järjestelytoimikunta

Hanna Ruonti (seminaarisihteeri)
sähköposti: hmkyhe@utu.fi
puh. 02 333 5410
gsm 044 260 2023

Heikki Ervasti (puheenjohtaja)
Vesa Helkiö
Saara Hämäläinen
Henna Isoniemi
Susan Kuivalainen
Veli-Matti Ritakallio
Milla Salin
Laura Toivonen

Yhteistyökumppanit

Finanssialan Keskusliitto
FSD - Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
Gaudeamus
Eläketurvakeskus
Kansaneläkelaitos
Siirtolaisuusinstituutti
SVAL
Vastapaino
Väestöliitto

Sosiaalipolitiikka, arvot ja hyvinvointi

Sosiaalipoliittisen yhdistyksen valtakunnalliset Sosiaalipolitiikan päivät järjestetään vuonna 2011 Turussa. Järjestelyistä vastaa Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaine. Pääalustajina on kaksi alan keskeistä asiantuntijaa: professori Bill Jordan Plymouthin yliopistosta ja professori Stefán Ólafsson Islannin yliopistosta.

Päivien teemalla ”Sosiaalipolitiikka, arvot ja hyvinvointi” halutaan korostaa kytkeitä yhteiskunnan rakenteiden, sosiaalipolitiikassa tehtävien arvovalintojen ja yksilöiden hyvinvoinnin välillä. Hyvinvointivaltion ja yksilötason hyvinvoinnin väliset mekanismit ovat monilta osin vielä hämärän peitossa, mutta kansainväliset vertailut osoittavat, että kehittyneimmät sosiaalipoliittiset järjestelmät tuottavat hyvinvointia tehokkaimmin ja tasa-arvoisimmin. Hyvinvointivaltion tulevaisuutta pitäisi arvioida myös yksilöiden hyvinvoinnin näkökulmasta globalisoituvissa ja kireissä taloudellisissa olosuhteissa. Teemavalinnalla ”Sosiaalipolitiikka, arvot ja hyvinvointi” pyritään siis nostattamaan keskustelua paitsi sosiaalipolitiikan hyvinvointivaikutuksista myös niistä arvovalinnoista, joihin sosiaalipolitiikan kehittäminen perustuu.

Järjestelytoimikunnan puolesta toivotan antoisia Sosiaalipolitiikan päiviä Turussa!

Heikki Ervasti
Professori, järjestelytoimikunnan pj.

Ohjelma

Torstai 27.10.2011

- klo 11.00-17.00 Ilmoittautuminen ja infopiste
Publicumin 1. kerroksen aula
- klo 13.00-14.30 **I plenaari**
Luentosali Pub 1, Publicum
Puheenjohtajana professori Heikki Ervasti
Päivien avaus:
  - Turun yliopiston rehtori Keijo Virtanen
  - Sosiaalipoliittisen yhdistyksen puheenjohtaja Susan KuivalainenPääpuheenvuoro:
  - Professori Bill Jordan: *Well-being and Social Value in Public Policy: New Direction or Fatal Distraction?*Kommenttipuheenvuoro:
  - Dosentti Jan Otto Andersson
- klo 14.30-15.00 Kahvitauko
Publicumin 1. ja 2. kerroksen aula
- klo 15.00-17.45 Työryhmät kokoontuvat
Publicumin seminaarihuoneet
ks. kokoontumispaikka työryhmien kohdalta
- klo 17.45-18.30 Vastaanotto
Publicumin 1. kerroksen aula
  - Professori Heikki Ervasti
- klo 18.30-19.00 Sosiaalipoliittisen yhdistyksen syyskokous, avoin kaikille jäsenille
Luentosali Pub 2, Publicum
- klo 19.30 Illanvietto
Ravintola Samppalinna, Itäinen rantakatu 10
  - Linnateatterin Luolamies -esitys

Perjantai 28.10.2011

- klo 9.30–15.00 Ilmoittautuminen ja infopiste
Publicumin 1. kerroksen aula
- klo 9.30-12.00 Työryhmät kokoontuvat
Publicumin seminaarihuoneet
ks. kokoontumispaikka työryhmien kohdalta
- klo 10.00-12.00 Pikkuplenaari
Luentosali Pub 3, Publicum
Puheenjohtajina Henna Isoniemi ja Milla Salin
- Saara Hämäläinen: *Sosiaalipolitiikan vaikutus köyhyyden vähentämisessä Euroopassa*
  - Merita Jokela: *Kotiapulaisten paluu? Palkattu kotitaloustyö ja sen haasteet 2000-luvulla*
  - Rolle Alho: *Rakennusliiton ja Palvelualojen ammattiliiton maahanmuutto- ja maahanmuuttajastrategiat*
  - Markus Kainu: *Aluenäkökulma sosiaalisen tulonsiirtojärjestelmän köyhyysvaikutuksiin laajentuneessa EU:ssa*
- klo 12.00-13.00 Lounas (omakustanteinen)
- klo 13.00-15.30 **II plenaari**
Luentosali Pub 3, Publicum
Puheenjohtajana professori Veli-Matti Ritakallio
Pääpuheenvuoro:
- Professori Stefán Ólafsson: *Well-Being of 29 Modern Nations – A Multidimensional Approach*
- Kommenttipuheenvuoro:
- Akatemiatutkija Jani Erola
- Gradupalkinnon jako:
- Siirtolaisuusinstituutin johtaja Ismo Söderling
- Janus-palkinnon jako:
- Professori Juho Saari

Lopetussanat ja tervetuloivotukset seuraaville Sosiaalipolitiikan päville

Pääplenaarit

Pääpuhujien abstraktit

Well-being and Social Value in Public Policy: New Direction or Fatal Distraction?

BILL JORDAN, UNIVERSITY OF PLYMOUTH

Recent interest in statistical evidence on the well-being of national populations has been specially aroused in the Anglo-Saxon countries, which are shown to have low levels of overall life satisfaction in comparison with others of comparable per capita incomes. The Scandinavian-Nordic states come much higher in these league tables, yet well-being has not been a specific aim of policy in these regimes, or indeed anywhere else except Bhutan. The question therefore arises whether it can or should be goal of policy development, and which level of collective solidarity is appropriate for its pursuit – for instance, if the True Finns were successful in casting Portugal and Greece adrift from the eurozone, would this make Finns happier or Europeans more miserable? Such questions are of immediate policy relevance in the UK, where the new coalition government is committed to promoting well-being and social value through improving relationships in every type of social unit from families to communities, but has not shown how national solidarities will be maintained during a period of austerity. This paper addresses the theoretical and practical dimensions of these issues.

Well-Being of 29 Modern Nations – A Multidimensional Approach

STEFÁN ÓLAFSSON, UNIVERSITY OF ICELAND

This paper introduces and analyses a new international data bank on well-being of nations. The data bank covers 29 nations, representing 6 clusters of nations: Nordic; English-Speaking; North-Western European (more advanced); Southern European; Eastern European and Asian. The measures, 69 variables in all, are macro data, mainly covering the period between 2005 and 2008. They are divided into 9 dimensions (sub-indexes) which together form an overall Well-Being Index (WBI). The dimensions are: economic strength, health conditions, employment levels, educational levels, income distribution, poverty reduction and material deprivation, family

conditions, social cohesion and participation, and subjective measures of well-being (see the databank online at www.ts.hi.is/gagnagrunnur). For each dimension a summary index (sub-index) is calculated.

The methodology is comparable to the methodology used by the UN's Human Development Index (HDI). That index however uses only 4 variables in 3 dimensions, while our data base uses 69 variables in 9 dimensions, thus providing a much broader base for better validity and reliability, as well as more varied analytical possibilities. The more detailed and varied data in our data bank means however that the number of included nations had to be much smaller than for the HDI.

This data is particularly well suited for profiling patterns of well-being (strengths and weaknesses) of separate clusters of nations as well as individual nations.

After depicting main patterns and variability of well-being across these modern nations we analyse the conditions underlying differential well-being outcomes. These include affluence levels, real earnings of low income earners, public welfare efforts and welfare regimes, taxation and redistribution, social capital, government compositions, union strength and strength of democracy. The analysis aims to map out the main conditions for well-being outcomes in different clusters of nations, thus approaching a clarifications of which societal conditions are more conducive to improving the qualities of life of populations.

In the paper we will particularly focus on the Nordic nations in a broad comparative focus, both as a cluster being compared to other clusters of nations, and as five individual nations with both commonalities and varieties of well-being outcomes.

Pikkuplenaari

Abstraktit

Sosiaalipolitiikan vaikutus köyhyyden vähentämisessä Euroopassa

SAARA HÄMÄLÄINEN, TURUN YLIOPISTO

Köyhyyden vähentäminen on yksi hyvinvointivaltion perustehtävistä. Köyhyyttä on perinteisesti tarkasteltu staattisena ilmiönä, mutta sen dynamiikka on yhtälailla merkittävä tarkastelun kohde, jonka avulla voidaan selvittää köyhyysliikkuvuutta ja köyhyyden kohdentumista. Esitys perustuu keskeneräiseen väitöstutkimukseen, jossa selvitetään köyhyys siirtymien esiintymistä eri elämänvaiheissa ja tarkastellaan näitä siirtymiä sekä Euroopan maiden sisällä että vertailemalla maita keskenään. Köyhyys siirtymiin vaikuttavien tekijöiden selvittäminen on tärkeää sosiaalipolitiikan suunnittelun, harjoittamisen ja arvioinnin näkökulmista. Näitä siirtymiä paikantamalla voidaan arvioida sosiaalipolitiikan toimivuutta ja kartoittaa mahdollisia puutteita tulonsiirtojärjestelmissä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan köyhyys siirtymien toteutumista neljässä elämän siirtymävaiheessa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät laukaisevat tai auttavat siirtymistä pois köyhyydestä tai köyhyyteen tietyissä elämänvaiheissa eri maissa. Maavertailun avulla voidaan kartoittaa sitä, millaiset tekijät, järjestelmät tai instituutiot vaikuttavat köyhyyden kohdentumiseen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu se, että muutokset työmarkkina-asemassa ja perherakenteessa vaikuttavat köyhyys siirtymiin. Näissä tutkimuksissa ei kuitenkaan käy ilmi se, millaiset tekijät vaikuttavat siihen, että elämänmuutokset laukaisevat köyhyyttä tai edesauttavat siirtymistä pois köyhyydestä osalla väestöstä muita enemmän.

Kotiapulaisten paluu? Palkattu kotitaloustyö ja sen haasteet 2000-luvulla

MERITA JOKELA, TURUN YLIOPISTO

Esitys käsittelee työn alla olevaa väitöskirjaprojektia, jossa tutkitaan palkatun kotitaloustyön ilmenemistä ja alan työntekijöiden asemaa kansainvälisessä kontekstissa. Kymmenet miljoonat ihmiset ympäri

maailmaa työskentelevät yksityisten kotitalouksien palkkaamina työntekijöinä, kuten lastenhoitajina, siivoojina, ruoanlaittajina sekä vanhusten ja sairaiden hoitajina. Viimeisten parin vuosikymmenen aikana palkatun kotitaloustyön kysyntää on lisännyt niin kehittyvissä kuin teollistuneissakin maissa tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset, kuten naisten työssäkäynnin yleistyminen, väestön ikääntyminen, julkisten sosiaalietuuksien leikkaaminen sekä kasvavat tuloerot. Ilmiö on saanut huomiota myös sosiaalitieteissä, jossa on puhuttu jo kotiapulaisten paluusta. Näissä tutkimuksessa on keskitytty tarkastelemaan muun muassa globaalien hoivaketjujen rakentumista sekä hoivatyön kansainvälistä työnjakoa.

Tämän tutkimuksen keskiössä on vähemmälle huomiolle jäänyt näkökulma kotiapulaisten oikeuksista työntekijöinä. Kotiapulaiset ovat yksi heikoimmassa asemassa olevista ammattiryhmistä 2000-luvun työmarkkinoilla. Tätä eriarvoisuutta on selitetty niin sukupuoleen, luokkaan, etniseen taustaan kuin kansalaisuuteen liittyvillä rooleilla. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää näiden roolien vaikutusta kotiapulaisten työöloihin eri maissa, ja kotiapulaisten asemaa työmarkkinoilla verrattuna muihin työntekijöihin. Useasta aikaisemmasta tutkimuksesta poiketen tarkastelun kohteena ovat sekä kotiapulaisten perinteiset lähtömaat, sekä ne maat, joihin he yleensä päätyvät työskentelemään.

Rakennusliiton ja Palvelualojen ammattiliiton maahanmuutto- ja maahanmuuttajastrategiat

ROLLE ALHO, TURUN YLIOPISTO

Käsittelen esitelmässäni väitöskirjatutkimustani, jossa analysoin Rakennusliiton ja Palvelualojen ammattiliiton (PAM) maahanmuutto- ja maahanmuuttajastrategioita. Strategialla viitataan ammattiliittojen suhteellisen vakiintuneisiin käytännön toimintamalleihin. Strategiaa ei siis käsitellä tässä tutkimuksessa – niin kuin se usein ymmärretään – yksinomaan viralliseksi julkilausutuksi toimintasuunnitelmaksi tai kannanotoksi. Tutkimuksessa erotetaan toisistaan ay-liikkeen maahanmuuttostrategiat ja maahanmuuttajastrategiat. Maahanmuuttostrategiat ovat maahanmuuton sääntelyyn liittyviä strategioita, kun taas maahanmuuttajastrategiat viittaavat maassa oleviin maahanmuuttajiin liittyviin strategioihin.

Sekä Rakennusliitto että PAM pyrkivät ylläpitämään protektionistista maahanmuuttostrategiaa vastustamalla työvoiman maahanmuuton rajoitusten höllentämistä. Maahanmuuttostrategioita lähestytään artikkelissa Max Weberin sulkeuma-käsitteen avulla. Molemmilla liitoilla on myös joitakin inkluusivisia (sisäänsulkevia) maahanmuuttajastrategioita, joilla ne pyrkivät saamaan maahanmuuttajia ammattiliittojen jäseniksi sekä kohentamaan heidän asemaansa työmarkkinoilla. Näitä strategioita lähestytään Ruth Milkmanin ym. käyttämän trade union renewal -teorian näkökulmasta. Strategioiden onnistuminen tai epäonnistuminen on yhteydessä ammattiliittojen valtaresursseihin ja sitä kautta niiden tulevaisuuden näkymiin. Valtaresursseja lähestytään Walter Korven teoriaan tukeutuen. Tutkimuksessani olen lisäksi tutkinut Rakennusliiton ja PAMin aloilla työskentelevien ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden kokemuksia suomalaisista ammattiliitoista ja Suomessa työskentelystä.

Tutkimusaineisto koostuu ammattiliittojen edustajien ja maahanmuuttajien haastatteluista, Rakennusliiton ja PAMin jäsenlehdistä ja muista julkisista kannanotoista sekä ammattiliittojen tilaisuuksissa tehdyistä havainnoista, keskusteluista ja muistiinpanoista.

Aluenäkökulma sosiaalisen tulonsiirtojärjestelmän köyhyysvaikutuksiin laajentuneessa EU:ssa

MARKUS KAINU, TURUN YLIOPISTO

Postsosialistista transitiota kerrotaan yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa usein ihmisryhmien välisen eriarvoisuuden kasvun tarinana. Tässä tutkimuksessa väitetään että transiio on ollut myös tarina alueiden välisen eriarvoisuuden kasvusta. Suunnitelmatalouden tuotantojärjestelmän purkaminen on heikentänyt monien alueiden elinolosuhteita samalla kun ulkomaiset suorat investoinnit ovat lisänneet hyvinvointia toisilla alueilla. Alueellisen sosioekonomisen eriarvoisuuden kasvaessa on paikan ja köyhyyden välinen yhteys vahvistunut. Yhtäältä muuttoliikkeen ja toisaalta yhteiskunnan fyysisen infrastruktuurin sekä mm. sosiaali- ja terveyspalvelurakenteen heikentyminen on luonut tilanteen, jossa (asuin)paikka on noussut yhä tärkeämmäksi köyhyyden riskitekijäksi vanhojen ja uusien sosiaalisten riskien rinnalla. Tutkimuksessa käytetään aineistona kansainvälisiä tulo- ja elinoloaineistoja, joita

yhdistetään paikkatiedon avulla muihin alueellisiin elinolosuhteita kuvaaviin aineistoihin. Tutkimuksessa haetaan vastausta kysymykseen, millainen vaikutus sosiaalisella tulonsiirtojärjestelmällä on köyhyyteen, jossa paikalla on yhä suurempi merkitys.

Työryhmät ja kokoontumispaikat

1. Asumisen ja asuntopolitiikan tutkimuksen työryhmä
  - Uno Harva -sali 499
2. Eläketutkimuksen työryhmä
  - Seminaarihuone 469
3. Eurooppalaiset elinolot
  - Seminaarihuone 368
4. Hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden mekanismit
  - Seminaarihuone 399
5. Ikäihmisten hyvinvointitarpeet
  - Tiedekunnan kokoushuone 149
6. Kulttuuripolitiikan arvot
  - Seminaarihuone 150
7. Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi
  - Luentosali Pub 5
8. Muuttavatko hyvinvointipalvelujen markkinamekanismit palvelun käyttäjän ja palvelun ammattilaisen asemaa?
  - ATK-luokka 209
9. Muuttoliike, etnisyys ja kotoutuminen
  - Seminaarihuone 126
10. Nuoret sosiaalipoliittisena kysymyksenä
  - Seminaarihuone 299
11. Sosiaalioikeus sosiaalipolitiikan välineenä
  - Seminaarihuone 169
12. Terveys
  - ATK-luokka 471
13. Työ, perhe ja hyvinvointi
  - Luentosali Pub 4
14. Ympäristö ja sosiaalipolitiikka
  - Seminaarihuone 269

Työryhmien abstraktit

1. Asumisen ja asuntopolitiikan tutkimuksen työryhmä

Koordinaattorit

HANNU RUONAVAARA, TURUN YLIOPISTO

TIMO KAUPPINEN, TURUN YLIOPISTO

Paikka: Uno Harva -sali 499, Publicumin 4. kerros

Asumispreferenssit: Helsingin Kalliossa asuvat lapsiperheet

ILONA AKKILA, HELSINGIN YLIOPISTO

Kirjoitan lopputyötäni Aalto yliopiston Yhdyskuntasuunnittelun Tutkimus- ja Koulutuskeskuksessa (YTK) osana Katumetro-hankkeen rahoittamaa Rosoinen Urbaani-projektia. Englanninkielinen lopputyö valmistuu vuodenvaihteessa 2011-2012 ja siitä julkaistaan myös aihetta sivuava artikkeli.

Lähtökohtanani lopputyössä on ollut tehdä tutkimusta asukkaiden mieltymyksistä, ympäristökäsityksistä ja -mielikuvista osallistavin keinoin (esim. Healey 1997, Forester 1999), niin että tutkija mahdollisimman vähän vaikuttaa tutkimustuloksiin ja asukkaiden ääni tulee kuuluviin. Olen kiinnostunut osallistavista menetelmistä ja niiden hyödyntämisestä tutkimus- ja suunnitteluprosesseissa.

Tapaustutkimuksen tutkimusalueena on Helsingin Kallio, tilastollisista aluerajauksista (TIEKE: Helsingin kaupungin aluesarjat) poiketen sisältäen osa-alueet Linjat, Torkkelinmäki ja Harju. Perusteluna näiden osa-alueiden valintaan on niiden fyysinen ja demografinen samankaltaisuus, sekä tutkimusta tehdessä ilmeni myös että haastateltavien mielikuva Kalliosta enimmäkseen vastasi näitä rajoja poislukien Harjun pohjoisosan.

Tutkimuskohteena ovat Kalliossa asuvat lapsiperheet. Inspiraatio tutkimukselle tuli Helsingin Sanomien luomasta ilmiöstä Kalliosta lapsiperheiden asuinalueena (esim. HS Kaupunki 17.2.2011, 2.1.2011 ja 25.7.2010). Asiaa tilastollisesti tarkasteltuani huomasin ettei lapsiperheiden määrä Kalliossa ole kasvanut viime vuosina tai ole kasvussa tällä hetkellä (TIEKE aluesarjat, Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 2010). Koin median luoman ilmiön kuitenkin

mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi. Kallio ei sen fyysisen rakenteen saatikka sen maineen entisenä työväenluokkalaisena ja nykyisenä kodittomien ja alkoholistienkin asustamana asuinalueena voinut ajatella houkuttelevan muita kuin boheemeja ja opiskelijoita (vrt. Mäenpää 1991). Tulisiko Kalliostakin rento ja trendikäs, myös perheiden asuinalue kuten Tukholman Södermalm tai Berliinin Kreuzberg?

Tutkimusmateriaali on ensisijaisesti Kalliolaisten lapsiperheiden vanhempien haastattelut joita olen tehnyt keväällä ja kesällä 2011. Haastattelut rekrytoitiin päiväkotien, Kallion ala-asteen vanhenpainyhdistyksen ja sosiaalisen median (Facebook) kautta. Lisäksi tehtiin "ad hoc" haastatteluita Kallion puistoissa joissa lapsiperheet viettävät aikaa. Observointi ja valokuvaus tutkijan toimesta toimivat täydentävänä materiaalina (esim. Rose 2001).

Tutkimus sijoittuu tieteelliseen keskusteluun asumispreferensseistä. Keskustelu asumistoiveista- ja tarpeista on ollut aktiivista viime vuosina sekä kaupunkitutkimuksessa. Asumispreferenssejä on tutkittu eri näkökulmista: taloustieteellisestä (esim. Hasu 2010), maantieteellisestä (esim. Vaattovaara & Kortteinen 2005), maantieteellis-ympäristöpsykologisesta (esim. Kyttä ja Kahila 2005, 2007) ja enemmän yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta (esim. Ilmonen & Hirvonen 2009) vinkeleistä.

Usein asumisen tutkimuksessa on myös ensisijaisesti käytetty kvantitatiivista menetelmää ja näin yritetty selittää ihmisten käyttäytymistä, mikä kenties yksinkertaistaa tutkimusongelmaa liikaa kun otetaan huomioon miten monesta asiasta ihmisten asumispreferenssit koostuvat (Hasu 2010, Lapintie 2010). Tämän lisäksi edellä mainitut tutkimusnäkökulmat ovat rajallisia yksinään selittämään asumispreferenssiä ilmiönä. Talous-perspektiivin oletus asukkaasta rationaalisen kuluttajana on vaikea, koska tiedetään että ihminen ei päädy asumaan jossain vain maksimoidakseen oman hyödyn tietyssä tilanteessa, ihminen ei ole aina rationaalinen tehdessään valintoja. Asumiseen liitetään myös arvoja, tunteita, omaa ja alueen identiteettiä, asumismennessyys ja muut perheenjäsenet vaikuttavat siihen, eivätkä nämäkään asiat ole staattisia vaan muuttuvat ajan ja tilanteen mukaan. Maantieteellisestä ja ympäristöpsykologisesta näkökulmasta saatetaan taas saavuttaa tietoa vain ihmisten asuintoiveista

ottamatta huomioon näitä edellä mainittuja seikkoja. Voidaan päätyä todistamaan uudelleen ja uudelleen että ihmiset pitävät viherympäristöistä ja asuisivat mieluiten omakotitaloissa järven rannalla, vaikka todellisuudessa taloudelliset ja puhtaasti fyysiset rajoitteet (kuten etäisyys) saattavat estää ihmisiä toteuttamasta näitä unelmia.

Jos oletetaan että asukkaalla on riittävä toimeentulo ja että hän voi valita missä asuu, että asuminen ei ole pelkkä välttämättömyys, tulee valinnan mukana myös rajoitteita ja tarpeita. Toivonkin voivani valottaa tätä päätöksentekoprosessia missä asumipreferenssit muodostuvat. Tutkimuskysymykseni on yksinkertaisesti: Miksi lapsiperheet asuvat Kalliossa?

Haastattelun teemarunko koostuu kysymyksistä liittyen asumisuraan, perheen demografisiin tietoihin, kaupunkitilan kokemukseen, kaupunkitilan käyttöön, asumistoiveisiin ja perheen tämänhetkiseen asumistilanteeseen ja tulevaisuuteen.

Tällä hetkellä teen haastatteluanalyysiä sisällönanalyysimenetelmällä, jossa ei kuitenkaan ole kyse sanojen laskemisesta vaan sisällöstä keskeiseksi nousevien teemojen tunnistamisesta (haastatteluteemojen lisäksi) (Bergman & Boreus 2004).

Naapuruuskiistat ja asuminen: näkökulmia ja tutkimushaasteita Pohjois-Karjalasta

HILKKA HEINONEN, ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO
RISTO HAVERINEN, TURUN YLIOPISTO

Asukkaiden elinympäristössään kokemat häiriöt ja haitat ovat usein seurausta jonkun naapurin tekemisistä, laiminlyönneistä tai piittaamattomuudesta. Monet eivät ymmärrä ottaa huomioon naapurin näkökulmaa ympäristön käytössä, mistä seuraa kiistoja. On esimerkkejä tapauksista, joissa naapurit, varsinkin erimielisyyksien pitkittyessä, aiheuttavat tarkoituksella kiusaa toisilleen. Naapuruuskiistat vaikuttavat asumisen laatuun, hyvinvointiin ja tilankäyttöön.

Naapurikiistat kuormittavat kuntien ympäristöviranomaisia ja rakennustarkastajia kohtuuttoman paljon. Oikeussosiologisessa

tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on oikeuden ja ei-oikeuden rajamailla olevien naapurikiistojen käsittely ympäristöviranomaisessa, jonka työkenttä lähtökohtaisesti on laissa määritelty, mutta jossa asiakaslähtöisyys ja hyvän hallinnon periaatteet velvoittavat myös oikeudellista merkitystä vaille olevien asioiden käsittelemisen. Tällöin viranomaisilla ei ole selkeää mahdollisuutta velvoittaa riitoihin ajautuneita naapureita toimenpiteisiin.

Esittelemme Pohjois-Karjalassa toteutettavia tutkimuksiamme ympäristöllisistä naapuruuskiistoista, niihin johtaneista tekijöistä ja niiden vaikutuksista. Tutkimuksissamme yhdistyvät ympäristösosiologinen ja oikeussosiologinen lähestymistapa. Tarkastelemme kiistoja sekä kuntien ympäristöviranomaisten että asukkaiden näkökulmista. Tutkimuksemme kuuluvat osana Suomen Akatemian käynnistämään Asumisen tulevaisuus Suomessa 2011 - 15 –tutkimusohjelmaan ja sen monitieteiseen naapuruuskiistoja tutkivaan tutkimusryhmään.

Asuminen, muuttaminen ja vanhuus

OUTI JOLANKI, TEPPO KRÖGER, ANNI VILKKO JA ANU LEINONEN, JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO JA THL

Vanhojen ihmisten asumista on tutkittu Suomessa ja Pohjoismaissa suhteellisen vähän verrattuna esimerkiksi laajaan angloamerikkalaiseen tutkimustraditioon. Suomalaista ja kansainvälistä tutkimusta on jonkin verran ns. kolmatta ikää edustavien hyväkuntoisten seniorien muuttopäätöksistä. Toisaalta eurooppalaista vanhojen ihmisten asumisen tutkimusta ja asumispolitiikkaa on erityisesti viime vuosina ohjannut 'Ageing in Place'-ajattelu, joka korostaa kodin tärkeyttä ja vanhojen ihmisten oikeutta saada apua ja palveluja kotiinsa. Käytännössä kuitenkin monet vanhat ihmiset muuttavat asuntoaan ja asuinpaikkaansa joko vapaaehtoisesti ja suunnitellusti tai pakosta ja suunnittelematta. Hyvin vähän tiedetään vanhojen ihmisten toiveista asumisen suhteen, muuttopäätöksistä, niiden perusteluista tai siitä miten muutto koetaan.

Suomen Akatemian Asumisen tutkimuksen ohjelmasta (2011 – 2015) rahoituksen saava Jyväskylän yliopiston uusi tutkimushanke 'MOVAGE Muuttaminen ja vanhuus: Asumisen ja hoivan siirtymä'

keskittyä vanhojen ihmisten asumis- ja muuttopäätöksiin. Hankkeessa ollaan erityisesti kiinnostuneita muuttamisen syistä ja siitä, miten esimerkiksi terveydentila, sekä avun ja hoivantarve on mahdollisesti yhteydessä muuttopäätöksiin. Toiseksi hankkeessa ollaan kiinnostuneita muuttamisesta prosessina ja siitä, millaisia yleisempiä 'muuttopolkuja' asumisratkaisuista muodostuu. Kvantitatiivisten aineistojen avulla tarkastellaan erityisesti laajempia asumisen trendejä ja kvalitatiivisten aineistojen avulla tutkitaan muuttopäätösten syitä sekä asunnon ja asuinympäristön subjektiivisia merkityksiä. Tutkimuksen heuristisena lähtökohtana on 'asumispolun' käsite (Clapham 2005 & 2010). Muita keskeisiä käsitteitä ovat toimijuus ja autonomisuus. Tutkimus pyrkii kuitenkin tarkastelemaan myös sitä, miten terveydentila ja hoivatarpeet, sosiaaliset suhteet, taloudelliset tekijät, fyysinen ympäristö ja yhteiskuntapolitiikka voivat tukea, ohjata tai rajoittaa yksilön toiveita ja käytännön valinnanmahdollisuuksia. Esityksessä esitellään tutkimushankkeen teoreettisia lähtökohtia sekä empiirisiä aineistoja.

Missä on Kallion gentrifikaatio?

ALEKSI KARHULA, TURUN YLIOPISTO

Gentrifikaatiolla tarkoitetaan väljästi ottaen vanhojen työväenasuinalueiden keskiluokkaistumista. Tässä esityksessä pyritään tarkastelemaan kansainvälisessä keskustelussa esiin nostettujen gentrifikaation ilmenemismuotoja Helsingin Kalliossa. Tämän jälkeen lähdetään tarkastelemaan mahdollisia selitysmalleja sille, miksi alueen kehityksessä on havaittavissa joitain selkeästi gentrifikaatioon liittyviä piirteitä, mutta toisaalta monet piirteet vaikuttavat täysin puuttuvan katsottaessa asuinalueen tilastoja.

Kallion gentrifikaatiosta on puhuttu paljon julkisuudessa (mm. HS 17.2.2011, HS 26.4.2011). Kaupunginosaa kuvaavat tilastot antavat kuitenkin viitteitä vain vähäisistä muutoksista väestörakenteessa viimeisten vuosikymmenten aikana. Lapsien määrä ei ole lisääntynyt, keskitulon nousu seuraa koko kaupungin kehitystä samoin kuin koulutustason nousu ja ikärakenne on muuttunut vain vähäisesti. Samanaikaisesti voidaan kuitenkin huomata merkkejä alueen muuttumisesta katukuvassa: vanhat rosoiset anniskeluravintolat korvautuvat uusilla trendikkäämmillä vastineillaan, kahviloilla tai etnisillä ravintoloilla. Asuntojen hinnat nousevat huimaa vauhtia ja erilaiset tapahtumat värittävät aluetta enenevässä määrin.

Tämä näennäisen ristiriitaisuuden tulkinnaksi esitetään tässä kolme teesiä.

1) Varallisuustaso on absoluuttisesti noussut. Vaikka Kallion tulotaso ei ole kasvanut suhteessa muuhun Helsinkiin, on se kuitenkin kasvanut absoluuttisesti. Edettyään kriittisen pisteen yli on tämä nousu saattanut käynnistää tiettyjä gentrifikaatioprosesseja.

2) Voidaan arvella Kallion asukkaiden käytettävissä olevien tulojen kasvaneen, vaikka tilastoitu tulotaso on suhteessa muuhun kaupunkiin säilynyt ennallaan. Tämä käytettävissä olevien tulojen kasvun voi arvella johtuvan varallisuudesta ja piilovarallisuudesta. Henkilöillä voi olla tuloista riippumatonta varallisuutta (esimerkiksi oma asunto) tai vielä vaikeammin tilastoista näkyväksi saatavaa piilovarallisuutta (esimerkiksi asuinpaikkana sukulaisten omistama tai maksama asunto). Kallion nuorten asukkaiden keskuudessa tämä saattaa olla yleistynyt.

3) Kolmas tulkinta mahdollisuus liittyy mentaliteetin muutoksiin alueella: uusi kalliolaisten sukupolvi saattaa olla mentaliteetiltaan ja kulutustottumuksiltaan erilainen verrattuna vanhaan, vaikka heidän koulutus- tai tulotasonsa ei poikkeaisikaan edellisestä sukupolvesta. Tähän ilmiöön on hankala päästä käsiksi. Empiiriset tarkastelut jäävät helposti vain raapaisuiksi – kuten tässäkin esityksessä.

Näitä kolmea tulkintaa pyritään kehystämään auttamatta vajavaisiksi jäävin empiirisin tarkasteluin. Todennäköisenä selityksenä voidaan nähdä edellisten yhdistelmä. Kaikki edelliset liittyvät kuitenkin sukupolvimurroksiin ja muutoksiin. Vaikuttaisi siltä että uusi kalliolaisten sukupolvi erottuu jollain tavalla vanhasta ja erityisen mielenkiintoiseksi tämän muutoksen tekee sen näennäinen samankaltaisuus tilastotarkasteluissa.

Asuntosektorin ominaispiirteet Helsingin metropolialueella SARI PUUSTINEN, AALTO-YLIOPISTO

Esitys perustuu tutkimukseen, jossa tarkastellaan Helsingin metropolialueen asuntosektorin luonnetta, keskeisiä toimijoita, näiden arvoja ja tavoitteita, toimintatapoja, yhteistyötä sekä muutoskapasiteettia. Lähestymistapana on hyödynnetty urbaania regiimianalyysia. Tutkimustuloksena piirtyy kuva asuntosektorista,

jota luonnehtivat monet orgaanisen regiimin piirteet, mutta jolta ainakin osittain puuttuu urbaanille regiimille tunnusomainen aktiivinen ja intentionaalinen toimintakapasiteetti.

Puustisen tutkimuksen taustana on laaja ja monitoimijainen URBA-tutkimushanke (2007 – 2010), jossa kehitettiin uusia urbaaneja asumiskonsepteja yhteiskehittelymenetelmällä alan toimijoiden kanssa (mm. Norvasuo (toim.) 2010). Lähtökohtana olivat Helsingin metropolialueen (HMA) asumisen ja maankäytön suunnittelun laajasti jaetut poliittiset tavoitteet: yhdyskuntarakenteen tiivistäminen/eheyttäminen, kohtuuhintainen asuntotuotanto, vuokra-asuntojen määrän kasvattaminen sekä asuntotuotannon monimuotoisuus. Nämä tavoitteet, joiden taustalla on nähtävissä toimijoiden huoli metropolialueen kilpailukyvyn säilymisestä ja parantamisesta, eivät kuitenkaan näytä helposti kääntyvän käytännön toimiksi.

Tutkimuksen teoreettisena tarkastelunäkökulmana on urbaani regiimiteoria tai –analyysi, jonka keskeisenä tutkimuskohteena ovat julkisten ja yksityisten toimijoiden väliset riippuvuussuhteet taloudellisten ja sosiaalisten kysymysten ratkaisussa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää asuntosektorin toimijat, toimintatapa ja luonne sekä tarkastella, täyttääkö asuntosektori urbaanin regiimin keskeisiä tunnuspiirteitä. Lisäksi on hyödynnetty Stokerin ja Mossbergerin regiimitypologiaa (mm. Stoker & Mossberger 1994, Stoker 1997, Mossberger & Stoker 2001, Stone 2005; Denters & Mossberger 2006).

Asuntosektorilla tarkoitetaan tutkimuksessa HMA:lla harjoitetun asuntopolitiikan, asuntotuotantojärjestelmän ja -markkinoiden muodostamaa toimintakokonaisuutta. Tutkimusaineiston muodostavat asuntosektorin 18 keskeisen toimijan teemahaastattelut. Haastatellut edustavat ympäristöministeriötä, valtiovarainministeriötä, HMA:n kuntia, ARA:a, Rakli:a, RT:a, rakennusliikkeitä, rakennuttajia, suunnittelijoita ja muita asumisen asiantuntijoita. Lisäksi on hyödynnetty laajaa kirjallisuus- ja tilastoaineistoa.

Analyysin perusteella asuntosektoria kuvaavat jotkin orgaaniselle regiimille tyypilliset piirteet. Asuntosektorin toimijat ovat tiiviissä vuorovaikutus- ja riippuvuussuhteessa toisiinsa. Kaikilla toimijoilla on

hallussaan strategisia resursseja, joita ilman järjestelmä ei toimisi. Toimijoiden roolit, tehtäväkentät ja tavoitteet ovat selkeät. Ne perustuvat järjestelmään, joka on kehittynyt vuosikymmenien, jopa eli sadan vuoden aikana. Järjestelmän kehittymistä voidaan hyvin kuvata polkuriippuvuuden käsitteellä (mm. Peltonen 2004, Juntto 2010). On tyypillistä, että samat toimijat ovat uransa aikana esiintyneet eri toimijaroleissa ja edustaneet eri tavoitteita. Toimijat myös tuntevat toisensa hyvin, koska sekä virallista että epävirallista yhteistyötä on jatkuvasti. Toimijoiden tavoitteista osa on yhteisiä, mutta osa poikkeaa toisistaan. Esimerkiksi valtion edustajien tavoitteissa (ja toiminnassa) on symboliselle regiimille tyypillistä muutoshakuisuutta, kun taas kunnat ja rakennusliikkeet ovat haluttomampia (itseään velvoittavaan) muutokseen ja pitävät nykyisen asetelman säilyttämistä tärkeänä. Sekä kunnat että rakennusliikkeet tavoittelevat melko avoimesti, joskin eri syistä, taloudellista tulosta, joka taas on tyypillistä instrumentaalille regiimille. HMA:n kuntien tavoitteet ovat keskenään hyvin samanlaisia, mutta saavuttaakseen nämä tavoitteet kunnat joutuvat keskinäiseen kilpailuun. Asuntosektorilla sekä valtiolle että kunnille on tyypillistä toimijoiden ja tavoitteiden moneus ja kompleksisuus sekä vallankäytön fragmentoituminen (mm. Stoker 1997).

HMA:n asuntosektoria kuvaa myös sekä orgaaniselle että instrumentaalille regiimille tyypillinen paikallisten toimijoiden valikoiminen ja ”ulkopuolisten” sulkeminen toiminnasta. Esimerkiksi kansalaisten eli asukkaiden vaikutusmahdollisuudet asuntosektorilla ovat rajoittuneet kuluttajan rooliin. Myöskään esimerkiksi asuntosuunnittelijoilla, tutkijoilla tai edes medialla ei ole juurikaan todellisia vaikutusmahdollisuuksia.

Sen sijaan asuntosektorilla on hyvin alisteinen suhde ulkoiseen toimintaympäristöönsä. Käytännöllisesti katsoen kaikki sektorin eri toimijoiden toimet ovat reagoivia globaalin talouden suhdanteisiin. Toisaalta asuntosektori voidaan nähdä suhdannereagointiin ”hyvin viritettynä koneena” (esim. valtion kontrasyklinen tukipolitiikka), mutta toisaalta monet (poliittiset) tavoitteet toteutuvat vain, jos suhdanteet ovat niille myönteisiä. Tässä yhteydessä on huomattava, että regiimianalyysin heikkoutena on sen vähäinen kiinnostus tai kyvyttömyys globaalien taloudellisten kehityskulkujen huomioimiseen (mm. Bennett & Spirou 2006).

Eräs keskeinen regiimianalyysin tulos oli orgaaniselle regiimille tyypillinen asuntosektorin sisäinen traditionaalisuus ja sosiaalinen yhdenmukaisuus. Tarkoitin tällä sitä, että asuntosektorin keskeisten toimijoiden taustalla vaikuttavat, asumiseen liittyvät arvot ja arvostukset olivat häkellyttävän yhdenmukaisia. Näitä arvoja analysoidessani huomasin, että keskeiset suomalaiset asuntopoliittiset instituutiot sekä asumiseen ja asunto- ja yhdyskuntasuunnitteluun vaikuttaneet ihanteet ja aatevirtaukset kytkeytyvät näihin arvoihin. Arvot ovat siis muokanneet politiikkaa, mutta pitkän aikavälin kuluessa politiikan ja sen taustalla vaikuttavien arvojen suhde on resiprookkinen: harjoitettu politiikka muokkaa myös arvoja ja niiden pohjalta tehtyjä valintoja (Puustinen 2010).

Olen rakentanut näistä arvoista, joita nimitän "asumisen arvoperheiksi", nelikentän, jonka sisälle mainitut asumisen instituutiot ja aatteet sijoittuvat. Neljä arvoperhettä ovat

1. Omatoimisuuden ja yksi pärjäämisen ihanne
2. (Urbaanin) luonnon arvostus
3. Luottamus lainsäädäntöön ja normeihin
4. Tasa-arvon ihanne

Monet asumisen instituutiomme ja ihanteemme, kuten omistusasumisen arvostus, korkealaatuinen, väljä ja vehreä yhdyskuntarakenne sekä laadultaan tasapaksu, mutta yksipuolinen asuntotuotanto rakentuvat siis näiden arvojen varaan. Toisaalta on huomattava, että monet uudet, viralliset asumisen tavoitteet, kuten yhdyskuntarakenteen tiivistäminen, vuokra-asumisen suosiminen, palveluiden yhdistäminen asumiseen tai asuntotuotannon monipuolistaminen nimenomaan sotivat näitä kulttuurin syvärakenteissa vaikuttavia arvoja vastaan. On myös todettava, että vanhimmat näistä arvoista ovat perua lähes kahden sadan vuoden takaa ja uusimmatkin sodan jälkeisiltä vuosikymmeniltä. Vaikka moni meistä tunnistaa edellä esitetyt arvot omikseen, ne eivät ehkä vastaa kaikilta osin nykyistä HMA:n tilannetta ja tarpeita. Ainakin niistä tulisi avoimesti keskustella. (Puustinen 2010).

Yhteenvetona voidaan todeta, että HMA:n asuntosektorista löytyy useita orgaanisen regiimin piirteitä. Orgaanisen regiimin keskeinen tavoite on oman status quonsa säilyttäminen (Stoker & Mossberger 1994). Lisäksi asuntosektorin eri toimijoiden toiminnassa voidaan

havaita myös sekä instrumentaalisen että symbolisen regiimin piirteitä. Oleellista on kuitenkin eri toimijoiden erilaiset tavoitteet ja erilaiset vaikutusmahdollisuudet sektorin sisällä. Rakennusliikkeiden ja kuntien asema sektorin sisällä on erityisen vahva. Valtion ja muiden toimijoiden rooli nimenomaan metropolialueella on heikompi ja perustuu lähinnä alan toimijoiden verkottamiseen ja sitouttamiseen erilaisten tavoitteiden ja ohjelmien (vapaaehtoisen) noudattamiseen. Koko sektorin toimintaa voidaan kuvata verkostomaisena ja vuorovaikutteisena vallankäyttönä erilaisten yksittäisten tavoitteiden vähittäiseksi edistämiseksi, mutta toisaalta sektoria vaivaa yhteisen "valtakeskuksen", hallinnan työvälineen puute. Monet yllä mainituista, virallisista ja jaetuista asuntopolitiikan tavoitteista eivät kuulu suoraan kenenkään vallankäytön piiriin, eikä kukaan toimija voi tai halua niitä yksin edistää. Sektori on hampaaton toimimaan; aktiiviseen ja intentionaaliseen vallankäyttöön (pre-emptive power) ei ole välineitä (Vrt. Stoker 1997). Tällöin kyseessä ei ole urbaani regiimi.

Esitykseni jättää avoimeksi tulkinnan, voidaanko HMA:n asuntosektoria nimittää regiimiksi vai ei. Kiinnostavaa on myös pohtia, mikä on urbaanin regiimianalyysin mielekkyys nimenomaan Helsingin metropolialueeksi rajatulla alueella. Metropolialue on yhteinen toiminnallinen kokonaisuus, jolla on kansallisesti oma virallinen roolinsa ja statuksensa. Se muodostaa myös toiminnallisen kokonaisuuden ja liittyy globaaliin metropolialueiden verkostoon. Sillä on myös yhteisesti jaettuja ja julki lausuttuja tavoitteita esimerkiksi asuntopolitiikassa. Toisaalta Helsingin metropolialueella ei ole yhteistä valtakeskusta. Niin asunto- kuin muidenkin sektorien toiminta perustuu vapaaehtoiseen yhteistyöhön ja verkottumiseen. Tällöin aktiivisimmiksi osapuoliksi muodostuvat ne, jotka yhteistyöstä hyötyvät eniten; eivät kenties ne, joilla olisi sektorille tai regimille eniten annettavaa. Tutkimus on keskeneräinen ja raportointivaiheessa.

**Sosiaalinen erilaistuminen ja maahanmuuttajien
asumiskeskittymät Turun kaupunkiseudulla**
JARKKO RASINKANGAS, TURUN YLIOPISTO

Suomalainen yhteiskunta on käynyt läpi 1990-luvulta lähtien läpi väestöryhmien ja alueellisen eriarvoistumisen lisääntymistä. Kasvavien kaupunkiseutujen osalta tämän on nähty merkitsevän

kasvavia asuinalueiden välisiä eroja, joihin on viitattu segregaatiota koskeissa keskusteluissa. Samaan aikaan lisääntynyt maahanmuutto on oleellinen tekijä segregaatian kokonaisuudessa. Varsin yleisesti jaettu eurooppalainen käsitys on ollut, että liian suuret maahanmuuttajakeskittymät ovat ongelmallisia ja niiden syntymistä tulee välttää. Tähän päätelmään ovat johtaneet keskittymissä havaitut ongelmat maahanmuuttajien puutteellisen integraation ja suhteen. Toisaalta keskittymillä tunnetaan olevan myös integraatiota tukevia ominaisuuksia.

Pohjoismaisia yhteiskuntia ja kaupunkeja on pidetty sosiaalisesti varsin tasaisina, mutta esimerkiksi pääkaupunkiseudulta saadut tutkimustulokset ovat viitanneet alueellisten erojen voimistumiseen. Tieto muiden Suomen suurten kaupunkiseutujen tilanteesta on ollut toistaiseksi vähäistä. Samoin kuin myös tieto maahanmuuttajien asumiskeskittymiin liittyvistä havainnoista. Esityksessäni tuon esille havaintoja Turun kaupunkiseudun sosiaalisen erilaistumisen kehityksestä ja sen suhteesta maahanmuuttajien asumiskeskittymiin. Käyttämäni aineistot perustuvat tilasto-, kysely- ja haastatteluaineistoihin.

Suomen asuntopolitiikan malli Pohjoismaisessa vertailussa HANNU RUONAVAARA, TURUN YLIOPISTO

Niin kuin muitakin hyvinvointipolitiikkoja myös asuntopolitiikkaa on mahdollista tarkastella siltä kannalta, mitkä ovat sen läpikäyvät toimintaperiaatteet. Tällaisia tutkimuksissa hahmotettuja toimintaperiaatteiden kokonaisuuksia kutsutaan politiikkaregiimeiksi tai -malleiksi. Suomen asuntopolitiikan mallia kuvataan esityksessä pohjoismaisen vertailevan tutkimuksen pohjalta. Tutkimuksessa tarkasteltiin pohjoismaitten asuntopolitiikkojen samanlaisuutta ja erilaisuutta niitten historian erittelyn ja vertailun kautta. Kaikissa Pohjoismaissa kypsyi 1900-luvun jälkipuolella omanlaisensa malli siitä, millä tavoin asuntohuolto ja julkisen vallan puuttuminen siihen järjestettiin. Kaikissa maissa tätä mallia alettiin 2000-luvulle tultaessa enemmän tai vähemmän purkaa. Asunto-politiikan kehitys kohti markkinalähtöisempiä ratkaisuja on ollut tyypillistä niin Pohjoismaissa kuin muuallakin Euroopassa. Tässä esityksessä kuvataan suomalaisen mallin peruspiirteitä, niihin johtanutta historiallista kehitystä ja mallin nykyisiä muospaineita sekä verrataan Suomen mallia muitten Pohjoismaitten malleihin.

2. Eläketutkimuksen työryhmä

Koordinaattorit

PAULI FORMA, KEVA

EILA TUOMINEN, ELÄKETURVAKESKUS

Paikka: SH469, Publicumin 4. kerros

Työvoimatutkimuksen ad hoc 2012 - siirtyminen työstä eläkkeelle

PERTTI TASKINEN, TILASTOKESKUS

Siirtyminen työstä eläkkeelle on työvoimatutkimuksen yhteydessä tehtävä ns. ad hoc -lisätutkimus, joka toteutetaan kaikissa Euroopan Unionin jäsenmaissa. Samanaiheinen tiedonkeruu toteutettiin edellisen kerran vuonna 2006. Ad hoc -tutkimukset ovat aiheeltaan vuosittain vaihtuvia, ja niiden tarkoituksena on kerätä kansainvälisesti vertailukelpoista tietoa ajankohtaisista ja poliittisesti kiinnostavista aiheista. Aiheet liittyvät läheisesti työmarkkinoihin, minkä vuoksi ad hoc -kyselyiden on katsottu sopivan työvoimatutkimuksen liitännäiskyselyksi.

Vuoden 2012 tutkimuksella pyritään löytämään vastaus muutamaankin pääkysymykseen:

1. miten ja miksi ihmiset jättävät työmarkkinat
2. miksi työssä ei pysytä pidempään
3. kuinka kauan 50 - 69-vuotiaat odottavat olevansa työmarkkinoilla.

Tutkimuksen tärkeimpiä käyttökohteita on Eurooppa 2020 -strategia (älykäs, kestävä ja huolehtiva kasvu), jossa ad hoc -tutkimuksen avulla tarkastellaan työmarkkinoihin osallistumista ja aktiivisen ikääntymisen kehittymistä. Kohteina ovat kaikki Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen 5. rotaatioryhmään kuuluvat 50 - 69-vuotiaat työlliset sekä ne ei-työlliset, jotka olivat viimeisen työsuhteen päättymisvuonna vähintään 50-vuotiaita. Otoksokoksi muodostuu arvioilta yli 7000.

Lomakkeen filttarikysymyksenä toimii tiedustelu, saako henkilö tällä hetkellä jotain eläkettä vai ei. Mikäli vastaaja saa eläkettä, selvitetään eläketyyppi ja sen lisäksi tiedustellaan, onko henkilö saanut jotain aiempaa eläkettä, ja missä iässä hän alkoi saada vanhuuseläkettä ensimmäisen kerran. Mikäli vastaaja saa

vanhuuseläkettä (old-age pension), niin tiedustellaan, onko hän saanut aiemmin osa-aikaeläkettä, työttömyyseläkettä, työkyvyttömyyseläkettä tai kuntoutustukea (incidence of early retirement). Vanhuuseläkelistään sisältyy myös varhennettu vanhuuseläke, vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen perustuva eläke, työnantajan lisäeläke-etuus sekä luopumistuki (tai -eläke). Kaikilta tiedustellaan, onko heillä vapaaehtoista eläkevakuutusta (old-age pension, personal scheme) tai oikeutta työnantajan ylimääräiseen eläkkeeseen (old-age pension, occupational scheme). Tarve näiden selvittämiseen on nähtävä yleiseurooppalaisesta näkökulmasta.

Lomakkeen muut kysymykset jakautuvat osittain työmarkkina-aseman mukaan. Työllisiltä tiedustellaan, ovatko he lyhentäneet työaikaansa "in a move towards full retirement". Suomeksi kysymys asetetaan: "oletteko lyhentänyt työaikaanne jollain tavoin jaksaksenne työelämässä mahdollisimman pitkään?" Mikäli henkilö saa osa-aikaeläkettä, vastaus tähän on kysymättäkin "kyllä". Eurostat on kiinnostunut niin ikään siitä, mikä on työllisten pääasiallinen syy käydä töissä: 1) tulevan eläkesumman kasvattaminen, 2) nykyinen toimeentulo, 3) edellä mainitut yhdessä vai 4) muut kuin taloudelliset syyt. Työvoiman ulkopuolisilta halutaan selvittää, miksi henkilö jäi eläkkeelle eli pois töistä juuri siinä iässä kuin jäi; vastausvaihtoehtoja on monia.

Ei ole itsestään selvää, miten hyvin ihmiset ymmärtävät ja muistavat saamansa eläkkeet. Haastattelijat pyritään opastamaan tehtävään niin hyvin kuin mahdollista, jotta he voivat tarvittaessa neuvoa vastaajia.

Retirement and depressive morbidity: trajectories in antidepressant medication before and after disability and old-age retirement by sociodemographic factors

TAINA LEINONEN, PEKKA MARTIKAINEN AND EERO LAHELMA,
UNIVERSITY OF HELSINKI

Background: Depression is a common mental health problem in the work-force, but changes in depressive morbidity before and after retirement and their variation in different sociodemographic groups needs more investigation. We examined changes in antidepressant medication before and after disability retirement and old-age

retirement by age, gender, social class, marital and employment status as well as disability diagnosis.

Methods: We used nationally representative Finnish register data to investigate trajectories in purchases of antidepressants measured by Defined Daily Doses (DDD) over 60 three-month periods for a maximum of 7.5 years before and after disability (N=42,937) and old-age (N=19,877) retirement occurring between 1997 and 2007. Sociodemographic factors were based on preretirement information generally measured at the end of the year preceding retirement. Generalised estimation equations (GEE) based on linear regression models were used to calculate mean change in DDD per three-month period (Δ DDD) and its 95% confidence intervals (CI).

Results: No differences in change in DDD were observed around old-age retirement with a slight increase over time both before (Δ DDD=0.04, CI=0.03–0.05) and after (Δ DDD=0.05, CI=0.04–0.06) retirement. These changes were not modified by sociodemographic factors. For all-cause disability retirement a moderate increase in the DDD (Δ DDD=0.39, CI=0.36–0.41) 7.5–1.5 years before and substantial increase (Δ DDD=2.71, CI=2.60–2.81) 1.5–0 years before retirement was observed. The DDD decreased moderately (Δ DDD=-0.42, CI=-0.48–0.36) 0–3 years after and more slightly (Δ DDD=-0.05, CI=-0.09–0.00) 3–7.5 years after disability retirement. These changes were more pronounced in disability retirement due to depression and less pronounced in non-mental causes, in which there was also no post-retirement decrease in DDD. The variations in DDD around disability retirement appeared to be less favourable among the young, women, those in lower social classes, and the never married.

Conclusion: In situations where depression among the working-age population cannot be prevented, early retirement due to disability may impede further escalation of depressive morbidity or even lead to improved mental health. As normal age-related retirement has no effects on depressive morbidity, longer working careers might be achieved without excess mental health burdens.

Kasvaako palkka eläkeikään saakka? - Kohorttianalyysi yli 53-vuotiaiden ikä-palkkaprofiileista ja muutoksista

JUHA KNUUTI

Tutkimuksessa selvitetään pitkittäisaineistoa käyttämällä vuosina 1934–1950 syntyneiden ikä-palkkaprofiilia ja sen muotoa. Mikä on profiilin muoto, noudattaako ns. inhimillisen pääomateorian mukaista u-mallia ja miten ansiotulot kehittyvät eri kohorteilla. Talousteoriassa ns. inhimillisen pääoman malli olettaa palkkatason kasvavan iän ja kokemuksen mukaan, yleisen inhimillisen pääoman kasvun myötä. Teorian mukaan palkat kääntyvät laskuun vanhemmalla iällä, yleisen inhimillisen pääoman häviön ylittäessä bruttoinvestointien määrän. Toisin sanoen ikä-palkkaprofiili muodostaa ns. väärinpäin käännetyn U-käyrän. Poikkileikkausaineistoa käytettäessä ikä-palkkaprofiilin muodoksi saadaan yleensä edellä mainitun kaltainen tulos, jossa ansiotulot vähenevät ikääntyneiden joukossa. Pitkittäisaineistoilla tehdyissä tutkimuksissa tulokset ovat sen sijaan pääosin tukeneet ansiotason kasvua myös ikääntyneiden henkilöiden osalta.

Tutkimuksessa tarkastellaan vuosina 1987–2007 toteutuneita työtuloja. Tarkasteltavat henkilöt olivat 53–65-vuotiaita seurantaperiodin aikana. Tutkimuksessa kohorttien välisiä eroja pyritään selittämään sukupuolen, koulutustason sekä eläkereittien avulla. Aineistona käytetään Tilastokeskuksen väestön pitkittäisaineistoa. Jotta erilaisten sosiaalipoliittisten keinojen halutaan toimivan oikealla tavalla, on tärkeää ymmärtää eri kohorttien välisiä eroja ja niihin vaikuttavia syy-seuraus suhteita. Pitkittäisaineistoa käytettäessä on mahdollista seurata henkilöiden palkkakehitystä vuodesta toiseen.

Tutkimuksen mukaan talouden ikä-palkkaprofiili näyttää täysin erilaiselta riippuen tarkastellaanko kaikkia 53–65-vuotiaita, vai pelkästään työssä jatkavia henkilöitä. Ensin mainittujen osalta palkkataso ei juurikaan nouse 53-ikävuoden jälkeen, mutta työtulot alkavat vähenemään rajusti lähellä 60 ikävuotta. Pelkästään työssä olevien henkilöiden osalta palkkakertymä näyttää sen sijaan melko päinvastaiselta, ja palkkataso on koko ajan korkeampi 53-ikävuoden työtuloihin verrattaessa. Estimaattien mukaan kohorttivaikutus on erittäin merkitsevä, eli reaalin ansiotaso on nuoremmilla syntymäkohorteilla korkeampi. Tämän tutkimuksen perusteella koulutuksen avulla voidaan selittää noin neljäsosa

kohorttimuutoksesta. Eli koulutukseen panostaminen on kohorttinäkökulmasta katsoen ollut hyvinkin kannattavaa. Eläkereittien avulla voidaan tässä mallissa selittää keskimäärin noin kymmenesosa kohorttivaikutuksesta, kun tarkastellaan kaikkia kohortteja yhtä aikaa. Nuoremmilla syntymäkohorteilla selitysaste sen sijaan nousee lähes yhtä suureksi kuin koulutusta verrattaessa.

Kevan osatyökyvyttömyyseläketutkimuksen esittely

PAULI FORMA, KEVA

Osatyökyvyttömyyseläke tarjoaa mahdollisuuden työssä jatkamisen jäljellä olevaa työkykyä hyödyntämällä. Osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttö on yleistynyt erityisesti kunnallisessa eläkejärjestelmässä. Kevassa on vuoden 2011 aikana toteutettu osatyökyvyttömyyseläkkeisiin kohdistuva tutkimus, jossa on hyödynnetty erilaisia aineistoja. Ensimmäisessä osatutkimuksessa on haastateltu osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevia työntekijöitä esimerkiksi siitä, miten heidän työpaikallaan on suhtauduttu osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevaan työntekijään ja miten erilaiset käytännön järjestelyt työpaikalla ovat sujuneet. Toisessa osatutkimuksessa on tarkasteltu, miten osatyökykyisten työssä jatkaminen näkyy kunta-alan organisaatioiden strategioissa ja muissa asiakirjoissa ja miten nämä suunnitelmat on jalkautettu organisaatioon. Kolmannessa osatutkimuksessa on muun muassa seurattu osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien pysymistä osatyökyvyttömyyseläkkeellä ja siirtymistä muille eläkkeille. Parhailaan hankkeessa on käynnissä kyselytutkimus, jonka tulokset julkistetaan loppuvuodesta.

3. Eurooppalaiset elinolot

Koordinaattori

MIKKO NIEMELÄ, KELA

Paikka: SH368, Publicumin 3. kerros

Huom. Tämä ryhmä kokoontuu vain torstaina.

Avioero eurooppalaiseen tapaan

ILPO AIRIO, KELA

Perhe-elämän murros on eräs leimallisimpia piirteitä teollisuusmaissa viime vuosikymmeninä tapahtuneissa muutoksissa. Eräs merkittävä muutos on tapahtunut avioerojen yleistymisessä. OECD:n tilastojen mukaan avioerojen määrä on kasvanut vuodesta 1970 vuoteen 2008 lähes kaikissa OECD-maissa (OECD 2011). Samalla avioliittojen määrä on laskenut. On kuitenkin huomattava, että avioliittoinstituution muutoksen eräs piirre OECD-maissa on ollut avioliittojen määrän huomattava kasvaminen. Monissa maissa, kuten esimerkiksi Suomessa, avoliitto on yleisin siviilisääty 20-34 – vuotiaiden keskuudessa (OECD 2011).

Paperissa tarkastellaan avo-/avioeron taloudellisia, sosiaalisia ja terveydellisiä vaikutuksia eron kokeneilla. Aineistona käytetään Euroopan tilastokeskuksen Eurostatin EU-SILC (The European Union Statistics on Income and Living Conditions) pitkittäisdataa. Monissa tutkimuksissa on havaittu, että eroaminen heikentää erityisesti naisten taloudellista toimeentuloa. Sen sijaan sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta on havaittu, että miehet kärsivät erosta naisia enemmän. Kolmas tarkasteltava tekijä on koettu terveys. Edellisistä kohdista voidaan vetää johtopäätös, että jos naiset kokevat enemmän taloudellisia vaikeuksia ja miehet sosiaalisia vaikeuksia erottuaan, niin nämä vaikeudet näkyvät heikentyneenä koettuna terveytenä. Tutkimuksissa onkin havaittu, että eronneiden koettu terveys on heikompi kuin ei-eronneilla tai ei koskaan avo-/avioliitossa olleilla.

Lastensaannin vaikutus hyvinvointiin Euroopassa

JANI EROLA, TURUN YLIOPISTO

JUHO HÄRKÖNEN, TUKHOLMAN YLIOPISTO

Aiempien tutkimusten mukaan lasten saanti vaikuttaa eri tavoin miesten ja naisten taloudelliseen hyvinvointiin ja resursseihin – parantaen miesten ja heikentäen naisten tuloja. Koko perheen toimeentuloon tapahtuma kuitenkin vaikuttaa negatiivisesti – lisäten köyhyyttä ja deprivatiota. Huono-osaistumisella tässä elinkaaren vaiheessa on mahdollisesti merkittäviä väestöllisiä vaikutuksia. Esimerkiksi Aassve et al (2005) pitävät todennäköisenä, että se alentaa syntyvyyttä ja siten vaikuttavat koko väestön uusintamiseen.

Lastensaannin on toisaalta todettu lisäävän tyytyväisyyttä elämään (Kohler et al 2005). Onkin mahdollista, että taloudellisen toimeentulon heikentymistä pidetään lapsiperheellistymisen luonnollisena seurauksena ja että tyytyväisyyden kasvaminen kompensoi taloudellista deprivatiota. Voidaan myös olettaa, että lastensaanti vaikuttaa sosiaalisten suhteiden määrään ja laatuun tavalla, joka heijastuu tyytyväisyyteen mutta ei taloudelliseen deprivatioon.

Artikkelissa vertaillaan lastensaannin vaikutusta miesten ja naisten tuloihin, elämään tyytyväisyyteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Aineistona käytämme ECHP-paneelia 14 Euroopan maasta vuosilta 1994–2001.

Taistelevat Virtaset - Riitely parisuhteissa Suomessa

HEIKKI ERVASTI JA ANNIINA KAITTILA, TURUN YLIOPISTO

Jälkitekijöissä yhteiskunnissa parisuhteisiin liittyy yhä suurempia vaatimuksia, odotuksia ja vaikeuksia. Yhä useampi avioliitto päättyy avioeroon toistuvien erimielisyyksien seurauksena. Teoreettisesti pariskuntien riitaisuutta voidaan selittää kolmesta lähtökohdasta. Ensinnäkin nk. valtaresurssiteorian mukaan perheen ja parisuhteen ulkopuolella hankitut resurssit ja niiden epätasainen jakautuminen aiheuttavat riitelyä. Toiseksi voidaan arvioida, että työn ja perheen yhdistämien aiheuttaa paineita, jotka purkautuvat pariskuntien riitaisuutena. Kolmanneksi tasa-arvoisten sukupuolirooliasenteiden on arveltu aiheuttavan riitelyä. Testaamme näitä oletuksia empirisesti hyödyntämällä ESS R2 -aineiston Suomen osuutta vuodelta 2004. Tulosten perusteella kaikki teoreettiset oletukset

saavat jossain määrin tukea, mutta eri teorioiden saama tuki on ehdollisia pariskuntien iän suhteen. Teoriat selittävät paremmin iäkkäämpien kuin nuorempien pariskuntien riitelyä, vaikka nuoremmat pariskunnat riitelevät selvästi enemmän kuin iäkkäämmät pariskunnat.

Sinkkuna Euroopassa

ANITA HAATAJA, KELA

Yksinasuvien määrä on lisääntynyt Euroopassa ja määrän ennustetaan kasvavan. Yksinasuminen ilmenee usein väliaikaisena elämäntilanteena, josta siirrytään ennen pitkää avo- tai avioliittoon. Parisuhteet kuitenkin päättyvät, jos ei eroon niin toisen puolison kuolemaan ja uusi yksinasumisen vaihe alkaa. Siirtymisiä ei kuitenkaan aina tapahdu. Yksinasumisesta voi eri syistä tulla myös pysyvätkö elinvaihe. Sinkkuja, etenkin keski-ikäisiä, on tutkittu suhteellisen vähän. Lisäksi olemassa oleva tutkimus on usein ollut luonteeltaan laadullista, kohteena usein nuoret tai vanhuksset, ja ajallisesti vanhentunutta. Yksinasuminen on useissa hyvinvointi- ja terveystutkimuksissa ollut lähinnä selittävä muuttuja. Yksinasuminen, sinkkuus itsessään, on jäänyt tutkimuksessa varjoon. Yksinasuminen voi olla valinta, joka tuottaa kohtuullisen tai hyvän toimeentulon ja elämän.

Alustuksessa esitellään suunnitelma tutkimusartikkelista, jonka tarkoituksena on kuvata ensiksi sinkkuuden ja yksinasumisen yleisyyttä sekä yksinasuvien [naisten ja miesten] toimeentuloa ja hyvinvointia EU:n jäsenmaissa. Toiseksi arvioidaan niitä tekijöitä, jotka selittävät yksinasumisen todennäköisyyttä eri maissa. Analyysin kohteena ovat 30/35–55-vuotiaiden yksinasuvien kotitaloudet, keski-ikäiset sinkut. Analyysit perustuvat EU-SILC:n poikkileikkaus- ja paneeliaineistoihin.

Köyhä maa – köyhät kansalaiset? Köyhyys Euroopan unionissa Eurooppa 2020-strategian köyhyyden ja syrjäytymisen indikaattoreilla

MARKUS KAINU, TURUN YLIOPISTO

Eurooppa 2020 on EU:n tuore kasvustrategia, jossa tavoitellaan parempaa työllisyyttä, uusia innovaatioita, energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian lisäämistä, koulutuksen parantamista sekä

köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vähentämistä. Kasvustrategian tavoite on poistaa köyhyyden ja syrjäytymisen riski 20 miljoonalta EU:n kansalaiselta. Uusien seurantakriteerien mukaan Euroopan unionissa köyhä joko a) on suhteellisesti tuloköyhyysriskissä (kansallisin tulorajoin) b) kärsii ankarasta materiaalisesta puutteesta tai b) asuu matalan työntensiteetin kotitaloudessa.

Tässä tutkimuksessa köyhyyden vähentämisen tavoitetta tarkastellaan kaikkien 27 EU-maan kesken. Tutkimuksessa kuvaillaan köyhyyden ja syrjäytymisen riskin paikantumista maantieteellisesti ja sosioekonomisesti sekä analysoidaan makrotason muuttujien ja köyhyyden eri ulottuvuuksien välisiä yhteyksiä.

Eläkkeelle siirtymisen vaikutukset koettuun terveyteen ja tyytyväisyyteen Euroopan maissa

JENNI BLOMGREN, KELA

Eläkkeelle siirtyminen merkitsee ihmisen elämässä muutoksia monella kentällä. Työelämästä poisjääminen voi vaikuttaa muun muassa koettuun hyvinvointiin ja terveydentilaan, taloudelliseen toimeentuloon sekä sosiaaliseen kanssakäymiseen, ja nämä muutokset voivat olla sekä positiivisia että negatiivisia. Eläkkeelle siirtyminen voi merkitä yleistä passivoitumista mutta toisaalta myös aktivoitumista elämän eri osa-alueilla. Tutkimustulokset esimerkiksi terveysvaikutusten suhteen ovat ristiriitaisia: joiden tutkimusten mukaan eläkkeelle siirtyminen vaikuttaa kielteisesti fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen, kun taas toisten mukaan vaikutukset ovat myönteisiä. Osaltaan ristiriitaisiin tuloksiin vaikuttaa se, että sopivien pitkäaikaisaineistojen puutteen vuoksi monet tutkimukset on tehty poikkileikkausaineistoilla, jolloin ei ole pystytty vakioimaan esimerkiksi eläkkeellesiirtymispäätökseen vaikuttaneita terveyteen liittyviä tekijöitä.

Eri maissa – erilaisten hyvinvointiregiimien ja kulttuuripiirien alueilla – eläkkeelle siirtymisen vaikutukset hyvinvoinnin eri osa-alueisiin voivat olla hyvin erilaisia. Aihetta ei kuitenkaan ole juurikaan tutkittu vertailevasta näkökulmasta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten eläkkeelle jääminen on ollut yhteydessä koetun terveydentilan muutoksiin sekä tyytyväisyyden muutoksiin

(tyytyväisyys pääasialliseen toimintaan, taloudelliseen tilanteeseen, vapaa-ajan määrään ja asumiseen) eri maissa.

Tutkimuksen aineistona käytetään European Community Household Panel (ECHP) -paneeliaineistoa, jota kerättiin eri Euroopan maissa vuosittain aikavälillä 1994–2001. Tässä tutkimuksessa vertaillaan neljää Euroopan maata: Suomea, Tanskaa, Iso-Britanniaa ja Italiaa. ECHP-aineistosta käytetään aaltoja 3–8, jotka vastaavat vuosia 1996–2001; kaikkiaan käytössä on siis kuuden peräkkäisen vuoden tiedot. Kaikille edellä mainituille maille on tiedot jokaiselta kyseisiltä vuosilta, ja näiden maiden osalta aineisto on aidosti pitkäikäisluonteista siten, että samoja henkilöitä pyritään seuraamaan vuodesta toiseen.

Aineistoa analysoidaan kahdella tavalla. Ensi vaiheessa aineistosta poimitaan henkilöt, joista on tiedot sekä vuodelta 1996 että vuodelta 2001. Näin muodostetun tutkimusjoukon avulla lasketaan kuvailevia tunnuslukuja ja tarkastellaan muutosta pääasiallisessa toiminnassa sekä hyvinvoinnissa viisivuotisseurannassa. Toisessa vaiheessa käytetään hyväksi aineiston koko paneeliluonnetta analysoitaessa paneeliregressiomalleilla eläkkeelle siirtymisen vaikutuksia koetun terveyden ja tyytyväisyyden muutoksiin. Aineisto rajataan 55 vuotta täyttäneisiin henkilöihin. Eläkkeelle jäämisen lisäksi tarkasteltavina tekijöinä ovat sukupuoli, ikä, koulutus sekä kotitalouden koko/liittostatus.

4. Hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden mekanismit

Koordinaattorit

SUSAN KUIVALAINEN, TURUN YLIOPISTO

JUHO SAARI, ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Paikka: SH399, Publicumin 3. kerros

Huom. Tämä ryhmä kokoontuu vain torstaina.

Työkyvyttömyyspolitiikan paradigmanmuutos Alankomaissa ja Suomessa

MINNA VAN GERVEN, TWENTEN YLIOPISTO

Usean eurooppalaisen hyvinvointivaltion kompastuskivi on (krooninen) työkyvyttömyys, ei niinkään *”the usual suspect”* työttömyys. Työkyvyttömyysjärjestelmän uudistukset ovat osoittautuneet poliittisesti erityisen problemaattiseksi, lähinnä järjestelmän normatiivisen luonteen ja vankan kansallisen kannatuksen vuoksi. Artikkelissa tutkitaan työkyvyttömyysetuusjärjestelmän politiikan muutosta kahdessa eurooppalaisessa maassa, Suomessa ja Alankomaissa. Laadullinen analyysi vuosien 1980 ja 2010 välisenä aikana osoittaa paradigmanmuutoksen toteutuneen molemmissa maissa. Tutkimus osoittaa kuinka kolmikanta-kommissioiden toimesta, ja erityisesti niiden normatiivisten ideoiden pohjalta, työkyvyttömyysetuusjärjestelmät lopulta läpikävivät paradigman muutoksen. Muutoksen tuloksena työkyvyttömyysjärjestelmät kohdistivat edut suhteessa työkykyyn, ei enää suhteessa työkyvyttömyyteen. Paradigman muutos oli kuitenkin yhteiskunnallisesti laaja-alaisempi Alankomaissa, jossa työkyvyttömyysjärjestelmä on muuttunut (pro bono) järjestelmän-laajuisesti. Suomessa tämä (pro-forma) muutos näyttää toteutuneen vasta kosmeettisella tasolla.

Institutionaalisten faktojen tuotanto talouspuheessa

TEPPO ESKELINEN, AALTO-YLIOPISTON

KAUPPAKORKEAKOULU

VILLE-PEKKA SORSA, HELSINGIN YLIOPISTO

Esitelmän tarkoituksena on tarkastella, miten neutraaliksi esitetystä, asiantuntijuuteen perustuvassa talouspuheessa rakennetaan yhteiskunnallista todellisuutta ja oikeutetaan tietynlaista talouden

järjestystä. Aiemman tutkimuksen perusteella talouspuhe on tyypillisesti luonteeltaan asiantuntijapuhetta, jossa esitettävät niin sanotut institutionaaliset faktat pyrkivät häivyttämään talouden sisältämiä poliittisia valintoja. Institutionaalisen faktan käsite viittaa sekä jonkin instituution perusteella vallitsevan tosiasian esittämiseen että esitettävän tosiasian hyväksyttävyyteen. Institutionaalisten faktojen esittäminen voi olla luonteeltaan myös luonteeltaan performatiivista. Artikkelissa analysoidaan julkistaloutta koskevien institutionaalisten faktojen esiintymistä ja rakentumista kolmessa ajankohtaisessa suomalaisessa asiantuntijaselvityksessä. Asiakirjoista kaksi on valtiovarainministeriön ja yksi konsulttiyhtiö McKinsey & Companyn julkaisemia. Analyysimme perusteella asiakirjoissa esiintyvät institutionaaliset faktat liittyvät ensisijaisesti julkisen sektorin pienentämisen, asiantuntijavallan vahvistamisen, julkistalouden vakauden, pidempien työurien ja julkisen sektorin tuottavuuden kasvattamisen välttämättömyyden oikeuttamiseen. Faktoina esitetyillä väitteillä oikeutetaan ennen kaikkea eriarvoisuutta lisääviä ja ideologisesti kiistanalaisia talouspoliittisia toimenpiteitä. Monien asiakirjoissa institutionaalisina faktoina esitettyjen asiantilojen todenperäisyys voidaan tämän lisäksi kyseenalaistaa.

Vammaisuus ja kansalaisuus. Poliitikkojen käsitys vammaisten kansalaisuudesta Suomessa

ELISABETH HÄSTBACKA JA MIKAEL NYGÅRD, ÅBO AKADEMI

Tämän päivän poliittisessa keskustelussa puhutaan paljon ihmisten osallisuudesta ja aktiivisesta roolista kansalaisina. Klassisesta, yksilön oikeuksia painottavasta sosiaalisesta kansalaisuudesta, on kehittynyt yhä monimuotoisempi kansalaisuuskäsitys. Kehityssuuntaus kohti aktiivista kansalaisuuskäsitystä voidaan nähdä selkeänä osana tätä. Pohjautuen teorioihin (aktiivisesta) kansalaisuudesta tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella, millä tavoin vammaiset, vammaispolitiikka ja vammaispolitiikan toimijat esitetään suomalaisessa parlamentaarisessa keskustelussa. Tutkimuksessamme tarkastelimme laadullisen sisällönanalyysin kautta Valtioneuvoston vammaispoliittista selontekoa vuodelta 2006 käsittelevää eduskunnan lähetekeskustelua. Analyysi osoitti, että vammaisista puhuttaessa lähetekeskustelussa painotettiin heidän tasavertaisia oikeuksiaan yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Vammaispoliittisessa vastuunjaossa julkisen sektorin, erityisesti

kuntien, katsottiin olevan keskeisessä asemassa tukitoimien ja palvelujen turvaajina. Esiin tuotiin myös sekä eri hallinnonalojen keskinäinen yhteistyö että yhteistyö yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa. Lähetekeskustelusta oli myös merkkejä kehityksestä kohti aktiivista kansalaisuuskäsitystä, sillä vammaisten työllistymiskysymyksiä painotettiin. Työllisyys on keskeinen osa aktiivista kansalaisuuskäsitystä. Tulevaisuutta ajatellen herääkin kysymys, tuleeko aktiivisesta kansalaisuudesta enenevässä määrin velvollisuus ja edellytetäänkö yksilöltä silloin vammaisuuksien osalta enemmän vastavuoroisuutta? Ja lisäksi vai vähentäisikö se vammaisten eriarvoisuutta yhteiskunnassamme?

Perusturvan poiskäännytetyt

ANNE MÄÄTTÄ, HELSINGIN YLIOPISTO

Sosiaaliturvan odotetaan nimensä mukaisesti tarjoavan turvaa tilanteissa, joissa tietyt elämään liittyvät riskitilanteet muodostavat esteen omaehtoiselle selviytymiselle. Työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden, vanhuuden, lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen tulisi synnyttää perustuslain mukainen oikeus sosiaaliturvaetuuteen tai palveluun. Käytännössä avun tarvitsija ei aina saa tarvitsemaansa tukea. Tarjotut interventiot saattavat jäädä puutteellisiksi, ne voivat olla epätarkoituksenmukaisia tai pahimmillaan johtaa tilanteen huononemiseen. Joskus avun tarvitsija tulee täydellisesti torjutuksi tuen piiristä.

Tässä artikkelissa tarkastellaan elämään liittyviä riskitilanteita, joissa avuntarvitsijalta evätään perusturvaksi määriteltävä etuus. Institutionaalisissa kohtaamisissa tapahtunutta epäämistä lähestytään poiskäännyttämisen käsitteen avulla. Poiskäännyttäminen määritellään sosiaalisen syrjäyttämisen aktiiviseksi muodoksi, jossa haavoittuvassa asemassa oleva yksilö suoraan tai epäsuorasti ohjataan muualle tai hänen avuntarpeensa torjutaan kokonaan. Poiskäännyttämisen teoreettisen mallin neljää muotoa: sulkeumaa, käännytystä, siirrantää ja torjuntaa arvioidaan empiiriseen aineiston avulla. Tutkimusaineistona on kirjoituspyynnöllä saadut 112 kirjoitusta sosiaaliturvan epäkohdista. Kirjoituksissa on kuvattu omaa tai läheisen tilannetta, jossa pyrkimyksistä huolimatta ei ole saatu tilanteeseen tarvittavaa sosiaaliturvaa. Kuvattuja poiskäännyttämistilanteita luetaan sisällönanalyysin keinoin. Kirjoituksia analysoimalla selvitetään:

Millaista poiskäännyttämistä perusturvaetuuksia hakevat henkilöt ovat kohdanneet? Poiskäännyttämistilanteiden avaaminen nostaa esiin myös poiskäännyttämisen seurauksia ja antaa viitteitä siitä, kuka tänä päivänä kantaa vastuun sosiaalisesta turvallisuudesta tilanteissa, joissa on jouduttu ansioturvan ulkopuolelle.

Kohti eläkeläisten diktatuuria? Ikäihmisten poliittinen toiminta Länsi-Suomessa ja Pohjois-Ruotsissa GERDA-aineiston valossa

MIKAEL NYGÅRD JA GUNBORG JAKOBSSON, ÅBO AKADEMI

Länsimaiden ”harmaantuminen” on lisännyt kiinnostustamme ikäihmisten poliittisesta voimasta. Suuren lukumääränsä ja korkeamman äänestysvilkkautensa ansiosta ikääntyvien ihmisten on kuvattu saavan yhä lisääntyvää vaikutusvaltaa demokraattisessa päätöksentekojärjestelmässä, ja heidät on monesti kuvattu haasteena hyvinvointivaltion, lähinnä eläkejärjestelmän, poliittiselle ja taloudelliselle kestävyydelle. Sellaiset profetiat ovat kuitenkin melko stereotyyppisiä ja perustuvat useimmiten yleistäviin kuvauksiin ikäihmisistä poliittisina toimijoina. Vaikka eroja ikääntyvien ja nuorempien ihmisten välillä on todistettavasti olemassa – eläkeläiset ovat muun muassa vilkkaampia äänestäjiä kuin nuoret ihmiset – he eivät kuitenkaan muodosta yhtenäistä ryhmää poliittisten mieltymysten tai käyttäytymismuotojen suhteen. Tästä syystä tarvitsemme lisää ja syvempää tietoa ikäihmisistä poliittisina toimijoina.

Tämän esitelmän yleisenä tarkoituksena on kuvata ikääntyvien ihmisten poliittista toimintaa Pohjanmaalla sekä Pohjois-Ruotsissa ja analysoida eri poliittisten toimintamuotojen – niin sanottujen institutionaalisten sekä ei-institutionaalisten toimintamuotojen, yleisyyttä yli 65 vuotta täyttäneiden pohjanmaalaisten ja pohjoisruotsalaisten keskuudessa. Aineisto perustuu vuonna 2005 ja 2010 tehtyjen GERDA-kyselytutkimuksiin (N=3370 ja N=6838), joiden päämäärä oli ikääntyvien ihmisten elinolojen, terveyden ja eri asenteiden kuvaaminen Länsi-Suomessa ja Pohjois-Ruotsissa. gerontologisen Data-rekisterin, GERDA tietokannan, laatiminen on EU:n rahoittamana yhteistyöprojekti johon osallistui Åbo Akademi, Vaasan yliopisto, Ammattikorkeakoulu Novia ja Umeå Universitet (Ruotsissa). Yleisen kuvauksen lisäksi esitelmän tarkoituksena on

keskustella eläkeläisten roolista yhteiskunnallisina vaikuttajina tämän ja huomispäivän yhteiskunnassa.

Hallitus on aina oikeassa (väärässä) – Eriarvoisuus 2000-luvun välikysymyskeskusteluissa

JUHO SAARI, ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Suuren laman (1991–1994) jälkeistä suomalaista yhteiskuntapoliittista keskustelua on dominoinut kaksi kilpailevaa tulkintaa suomalaisen yhteiskunnan tilasta. Niistä ensimmäinen korostaa kasvun ja työllisyyden myönteisiä puolia ja toinen alleviivaa yhteiskunnan eriarvoistumisen kielteisiä seurauksia. Kahden Suomi-diskurssin välinen jännite on antanut eduskunnan oppositiolle mahdollisuuden kyseenalaistaa hallituksen politiikkalinjan välikysymyksellä. Tässä tutkimuksessa analysoidaan 2000-luvulla eriarvoisuutta ja köyhyyttä käytyjä välikysymyskeskusteluja hallituksen ja opposition välisenä diskursiivisena kamppailuna. Tavoitteena on selvittää, miten hallitukset ovat tuon ajanjakson aikana puolustaneet harjoittamaansa politiikkaa kehystämällä sen osaksi kasvun ja työllisyyden Suomea, ja miten oppositio on pyrkinyt murentamaan hallituksen legitimitettiin kehystämällä Suomen eriarvoistuvaksi yhteiskunnaksi.

Aineistona käytetään 2000-luvun neljää eriarvoisuuteen ja köyhyyteen pureutuvaa välikysymyskeskustelua, joita tarkastellaan hallituksen ja opposition jakolinjasta käsin. Aineisto käsiteltiin QSR nVivo -ohjelmalla, jonka avulla koodattiin aineiston kaikki osat sen edustavuuden takaamiseksi. Sekä hallituksen että opposition kannoista muodostui kuusi temaattista kokonaisuutta. Kumpikin osapuoli kehysti argumentaationsa varsin johdonmukaisesti, nojautui peruslinjauksiinsa ja käytti tilastoja tavoitehakisesti sekä hautasi vastapuolen yksittäisiin esityksiin ja puhui toisensa ohitse. Pääsääntöisesti puolue vaihtoi kehystä siirryessään hallituksesta oppositioon ja päinvastoin – poikkeuksena Vasemmistoliitto ja Kokoomus, joilla oli muita enemmän johdonmukaisuutta. Yhteistä ymmärrystä löytyi työllisyydestä, politiikan mahdollisuuksista ja sosiaalipolitiikan uudistamisen tarpeellisuudesta. Yksimielisesti vaiettiin sukupuolesta ja Euroopan unionista.

Vuokratyö ja markkinaehtoisen työn laatu

ANTTI TANSKANEN, HELSINGIN YLIOPISTO

Useat tutkijat väittävät, että työ on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana aiempaa markkinaehtoisemmaksi, mutta aihetta käsittelevän empiirisen tutkimuksen perusteella ei voida muodostaa luotettavaa kuvaa markkinaehtoisen työn laadusta. Väitän, että markkinaehtoisen työn laatua tutkittaessa on verrattava erityisen markkinaehtoista työn muotoa muuhun työhön. Tarkastelen vuokratyötä esimerkkinä markkinaehtoisesta työstä ja selvitän ovatko vuokratyöntekijät erilaisten työn laadun ulottuvuuksien osalta tasarvoisessa asemassa muiden työntekijöiden kanssa. Käsittelemiäni työn laadun ulottuvuuksia ovat taloudellinen kompensatio, autonomia, ammattitaito, terveys- ja turvallisuus, työyhteisön tuki sekä työtyytyväisyys. Analyysini perusteella vuokratyö on muuhun työhön verrattuna huonolaatuista työtä. Vuokratyöntekijät saavat esimerkiksi muita vähemmän palkkaa ja kokevat työnsä muita epävarmemmaksi. Esityksen lopuksi pohdin syitä siihen, miksi markkinaehtoinen työ on huonolaatuista työtä. Esitys pohjautuu keskeneräiseen väitöskirjakäsikirjoitukseeni.

Kollektiivisesti neuvotellut etuudet sairausajan toimeentulon turvaajana

LAURA TOIVONEN JA LAURI MÄKINEN, TURUN YLIOPISTO

Esityksen tarkoituksena on tarkastella Suomen sairauspäiväraahajärjestelmää sekä näitä täydentäviä kollektiivisesti neuvoteltuja etuuksia, ja verrata näitä Ruotsin ja Ison-Britannian vastaaviin järjestelmiin. Aikaisemmissa sairausvakuutuksen vertailevissa tutkimuksissa kiinnostuksen kohteena ovat olleet pääasiallisesti lakisääteisten järjestelmien tuottamat toimeentuloturvasot: järjestelmiä on harvemmin arvioitu huomioimalla työehtosopimusten takaama kollektiivinen turva. Silloin, kun tarkastelun kohteena on ollut toimeentuloturvaso, ovat vertailut kohdistuneet ainoastaan pysyvässä työsuhteessa olevien keskituloisten teollisuustyöntekijöiden tilanteeseen. Tämän tutkimuksen fokus on laaja-alaisempi, sillä tarkastelun kohteena ovat paitsi julkiset ja yksityiset työehtosopimukset, myös eri ammattiryhmät.

Perinteisesti pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin on katsottu kohtelevan kansalaisiaan tasavertaisesti sekä tarjoavan asemasta riippumatta oikeuden kohtuulliseen toimeentuloon. Tutkimuksen alustavista tuloksista on kuitenkin nähtävissä, että lakisääteisten etuuksien korvaavuustaso on huomattavasti ammatillisia etuuksia matalampi ja aikaisemmissa tutkimuksissa huomioimatta jääneellä kollektiivisella turvalla on merkittävä vaikutus toimeentulon tasoon. Ammattiryhmien välillä on lisäksi havaittavissa eroja. Tutkimuksen alustavat tulokset ilmentävät osaltaan hyvinvointivaltion mekanismien tuottamaa polarisaatiota eli yhä selkeämpää jakoa työmarkkinoiden sisä- ja ulkopuolisiin.

5. Ikäihmisten hyvinvointitarpeet

Koordinaattori

AINI PEHKONEN, ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Paikka: Tiedekunnan kokoushuone 149, Publicumin 1. kerros

Köyhyyden ja syrjäytymisen määrittely viitebudjettien avulla

ANNA-RIITTA LEHTINEN, KULUTTAJATUTKIMUSKESKUS

Köyhyydessä eläminen merkitsee pitkittynyttä puutetta kohtuulliseen elämiseen tarvittavista välttämättömistä tavaroista ja palveluista siinä yhteisössä, jossa henkilö elää. Köyhyyskynnyksen tai -rajan määrittämiseksi on laadittu erilaisia mittareita. Euroopan unionissa käytetään yleisesti köyhyysrajan mittaria 60 prosenttia väestön mediaanitulosta. Yleisimmin on käytössä tulojen pohjalta suhteellista rajaa määrittävät mittarit, jotka jättävät huomioimatta köyhyyden subjektiivisen kokemisen, kun tulot eivät riitä halutun kulutustason saavuttamiseen.

Erilaisilla mittaamistavoilla on etuja ja puutteita. Tulorajoihin perustuvia mittareita on kritisoitu sen vuoksi, etteivät ne anna selkeää käsitystä siitä, kuka on köyhä ja mitä köyhyys tänä päivänä pitää sisällään. Aivan viime aikoina on alettu määrittämään köyhyyttä subjektiivisen rajan löytämiseksi ns. asiantuntijamenetelmällä viitebudjetteja hyväksikäyttäen. Tällaisella lähestymistavalla on esimerkki Hollannissa laadittu köyhyysbudjetti (Minumum agreed upon) ja sama idea on myös Britanniassa käytössä olevassa MIS:ssa (Minimum Income Standard). Näissä tutkimuksissa on selvitetty, mitä köyhyys tarkoittaa ihmisten arjen toiminnoissa.

Suomessa on laadittu viitebudjetit kohtuullisen minimin elintasolle/kulutustasolle vuonna 2010. Suunnitteilla olevassa jatkohankkeessa on tarkoituksena määrittää edellisiä niukemman kulutustason viitebudjetteja, tutkia niiden eroja kohtuullisen minimin viitebudjetteihin ja sitä kautta etsiä indikaattoreita, jotka osoittaisivat rajan tai kynnyksen köyhyydelle ja syrjäytymiselle Suomessa. Tässä esityksessä tarkastellaan esimerkkinä yli 65 vuotta täyttäneen yksin asuvan taloutta. Lähtökohtina tutkimuksessamme on talouden tulot, kulutus sekä elinolosuhteet, joita yhdistämällä pyrimme löytämään ominaisuuksia köyhyyden ja syrjäytymisen määrittelyyn. Iäkkäiden elämäntilanne on tutkimuksellisesti haastava tänä päivänä, sillä he

ovat hyvin heterogeeninen ryhmä terveydentilansa, toimintakykynsä, elinympäristönsä, sosioekonomisen asemansa ja hyödykkeiden käyttötottumustensa suhteen. Yksityinen kulutus ja kulutustarpeet sekä niihin vaikuttavat tiedot, taidot, asenteet, varallisuus ja palvelujen käyttötottumukset ovat muuttuneet merkittävästi heidän elinaikanaan. Viitebudjetit laadittaessa yhteiskunnallisen osallistumisen tärkeys nousi sitä keskeisemmäksi mitä niukemmaksi talouden toimintamahdollisuudet laskivat.

Potentiaalisen arverkon kartoitus sektorien välisessä yhteistyössä hyvinvointipalveluissa vanhuksille Itä-Suomessa
DANIELA GRUDINSCHI, LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Arverkkoa on tutkittu paljon, mutta työkalua arverkon kartoittamiseen ei juuri ole kehitetty tai ainakaan raportoitu tieteellisissä julkaisuissa. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli suunnitella työkalu (prosessi) arverkon kartoitukseen yhteistyössä. Lisäksi tutkimuksessa käsiteltiin yhteistyötä tulevaisuuden näkökulmasta; tarkoitus oli kartoittaa arverkon potentiaalia. Tutkimuksen aikana tutkittiin ja pohdittiin, miten voidaan saada täyspotentiaali yhteistyössä, luomalla uusia arvoja yhteistyöprosessissa. Nämä asiat ovat tutkimuksen oleellisia osia ehdotettussa arverkon kartoitustyökalussa.

Arverkon kartoitustyökalua testattiin ja toteutettiin case tutkimuksen avulla, sektoreiden välisessä yhteistyössä, joka tehdään hyvinvointipalveluissa vanhuksille Itä-Suomessa. Vanhustyön tärkeimmät edustajat julkiselta, yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta haastateltiin ja myös työpaja tehtiin tässä suhteessa. Työpajaan osallistuivat alan asiantuntijoita, kaikkien sektorien edustajia.

Arverkon kartoitusprosessi, joka kehitettiin tässä tutkimuksessa, koostuu konkreettisista askeleista, jotka auttavat johtajia ymmärtämään, miten voidaan saada kompleksinen arverkkokartta ja kuinka sitä voidaan kehittää. Lisäksi se auttaa ymmärtämään, miten uudet arvot voidaan luoda yhteistyöprosessissa. Arverkkokarttaa voidaan käyttää motivoimaan osallistujia sitoutumaan yhteistyöhön ja toimimaan siinä vastuulla. Sitä voidaan käyttää myös motivointityökaluna organisaatioille, jotka aikovat harjoittaa yhteistyötä. Lisäksi arverkkokartta on lähtökohtana

moneen arvoverkoston analyysiin. Kehitetty arvoverkkokartta voidaan käyttää myös suorituskyvyn mittaukseen erilaisissa yhteistyöissä.

Miten kuvata ikääntyneiden hyvinvointia kunnan virkamiehille?

HANNA INKEROINEN, VASSO

Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta on muotoiltu mallia alueelliselle hyvinvointitiedolle kuntien päätöksenteon ja suunnittelun avuksi. Tarkoituksena on ollut löytää yhtenäiset indikaattorit elinkaarimallin mukaisesti kuvaamaan kuntalaisten hyvinvointia sekä analysoida tulosta yhdessä kuntien ja seutujen edustajien kanssa. Tavoitteena on ollut tuottaa vertailukelpoista tietoa samanaikaisesti koko Varsinais-Suomeen. Tilastoja on kerätty Sotkanetistä, Tilastokeskuksesta ja Kelasta.

Lainsäädännöllisesti kuntalaki (§ 1) velvoittaa kuntia edistämään kuntalaistensa hyvinvointia ja uusi terveydenhuoltolaki (§ 12) velvoittaa seuraamaan kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia väestöryhmittäin, mikä perustelee aiempia lakeja enemmän tiedon käyttöä päätöksenteon pohjalla. Lisäksi Sosiaali- ja terveysministeriön, Kuntaliiton ja entisen Stakesin laatima ikääntyneiden palvelujen laatusuositus ohjaa edistämään ikäihmisten hyvinvointia, terveyttä sekä parantamaan palveluja. Ikääntyneiden palvelujen laatusuositus sisältää seuraintindikaattorit, joiden tarkoituksena on arvioida asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

Ikääntyneiden palveluiden laatusuosituksen indikaattorit koostuvat palvelutarvetta, palvelurakennetta ja henkilöstöä kuvaavista tilastoista. Lisäksi ehdotetaan seurattavaksi hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen sekä talouteen liittyviä indikaattoreita. Mikään indikaattoreista ei varsinaisesti kuvaa ikääntyneiden hyvinvointia. Lisäksi palvelutarveindikaattoreista esimerkiksi yksin asuvien ikääntyneiden määrä kuvaa erilaista tarvetta pienessä maaseutumaisessa kunnassa kuin isossa kaupungissa. Palvelurakennelindikaattoreista esimerkiksi eri kuntien välinen kotihoidon asiakasmäärien vaihtelu voi johtua kuntien kriteereistä, resurssien puutteista tai yksinkertaisesti kysynnän vähäisyydestä. Henkilöstöön ja talouteen liittyvät indikaattorit auttavat kuntia lähinnä hallinnollisesti. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen indikaattorit

kuvaavat muun muassa kuolleisuutta, yksin asuvien määrää ja sairastavuutta.

Kuntien virkamiehiä kiinnostaa erityisesti tämänhetkinen ja tuleva palvelutarve sekä siihen vaikuttaminen. Erilaisilla toimintakykyä ylläpitävillä ja yhteisöllisyyttä tai osallisuutta lisäävillä toimintatavoilla voidaan vaikuttaa hyvinvointiin perustasolla ja sitä kautta myös palvelutarpeeseen. Näistä toimintatavoista saatava tieto olisi tärkeää, jotta niiden merkitys toimintakyvyn ylläpitämisessä konkretisoituisi päättäjille. Toisaalta esimerkiksi ikäihmisten päihteidenkäyttö tai kasvavat tuloerot kertoisivat hyvinvoinnin kääntöpuolesta ja sen yleisyydestä. Myös subjektiivisen tiedon tarve on suuri, mikä on huomattu myös Varsinais-Suomen kunnissa. Miten siis löytää sellaiset ikäihmisten hyvin- tai pahoinvoinnista kertovat indikaattorit, jotka kuvaavat tilannetta palvelujärjestelmän ulkopuolella?

Ikääntyvien tee se itse -hoivapalvelut – Mahdollisuus vai uhka? HELENA TUORILA, KULUTTAJATUTKIMUSKESKUS

Itsepalvelu lisääntyy hoivapalveluissa. Julkinen sektori ei kykene tyydyttämään kaikkien ikääntyvien kansalaisten tarpeita ja yksityisen puolen palveluihin kaikilla ei ole varaa. Tee se itse –hoivapalvelut merkitsevät kolmannen sektorin roolin kasvua kansalaisten tarvitsemien hoivapalvelujen tarjonnassa. Kenties kaikkein suurimman vastuun tarvitsemistaan palveluista kantavat kansalaiset itse.

Keskustelualoitteessa tarkastellaan palvelujen käyttäjien näkökulmasta, ovatko ikääntyvien tee se itse –hoivapalvelut mahdollisuus vai uhka. Tarjoavatko ne mahdollisuuden inhimillisiä toiveita vastaavien palvelujen tuotantoon vai sisältyykö niihin epärealistisia odotuksia ja vastuuta hoivapalvelujen uudeltaisesta kansalaisvetoisesta tuotannosta.

Ikääntyvillä on hyvät edellytykset tuottaa itse hoivapalveluja. Vauhdilla kehittyvä terveysteknologia edesauttaa sitä, että kansalaiset kykenevät entistä paremmin huolehtimaan aikaisemmin ammattilaisille kuuluneista tehtävistä. Internetiin pohjautuva vapaa tiedonsaanti vahvistaa ikääntyvien asiakasosaamista. Kansalaisilla on sama tieto saatavilla kuin palvelujen tarjoajilla.

Itsepalvelun ansiosta suuri osa palveluista voidaan toteuttaa asiakkaan kotona. Paikkasidonnaisuuden lisäksi itsepalvelu vapauttaa aikasidonnaisuudesta ja palvelujen saavutettavuus paranee entisestään. Tee se itse –hoivapalvelujen seurauksena kodista muodostuu yksilöllinen palvelukeskus. Koti saa uudenlaisia merkityksiä yhteisöllisen asumisen lisääntyessä. Yhteisöllinen asuminen tarjoaa vertaistukea ja arjessa läsnäoloa erityisesti niille, jotka tarvitsevat tukea asumiseensa. Yhteisöllinen asuminen kasvattaa myös vastuuta ja välittämistä yhteisön jäsenten kesken, mikä niin ikään luo turvallisuutta asumiseen. Yhteisöllisyydellä voidaan rakentaa sellaisia turvaverkkoja, joihin minkäänlainen yhteiskunnan toiminta ei kykene.

Tee se itse –hoivapalvelut muuttavat asiakkaan asemaa palvelujen tuotannossa. Parhaiten tämä näkyy siinä, että hoivattava muuttuu palvelujen tuotannon kohteesta yksilöksi. Hoivan massatuotannosta siirrytään yksilöllisten tarpeiden täyttämiseen. Tee se itse –hoivapalvelujen vallankumouksellisin piirre on, että kansalaiset ottavat palvelujen tuotannon omiin käsiinsä. Tämän seurauksena kansalaisten vastuu hoivasta ja omasta elämästä kasvaa. Ilman kansalaisten omaa myötävaikutusta yksilöllisyyden huomioiminen hoivapalveluissa ei ole mahdollista.

Uudenlaiset hoivapalveluinnovaatiot edellyttävät ennakkoluulottomuutta. Julkisella sektorilla byrokratia hidastaa luovuutta ja vaikeuttaa uusien menettelytapojen käyttöönottamista. Vapaaehtoistoiminta on tee se itse –hoivapalvelujen vahvuus ja mahdollisuus uudenlaisten innovatiivisten palveluratkaisujen luomiseen.

Tee se itse –hoivapalveluihin sisältyy myös ongelmia. Hoivapalvelut siirtyvät omaisten vastuulle, minkä lisäksi suurimman vastuun niistä joutuvat kantamaan naiset kaikkien muiden päivittäisten velvollisuuksiensa ohella. Palveluiden tuottaminen asiakkaan kotiin saattaa pahimmillaan johtaa siihen, että kodista muodostuu vankila. Palveluja tarvitsevan henkilön omaan vahvaan rooliin perustuva itsepalvelu mahdollistaa myös turvattomuutta lisäävän välinpitämättömyyden.

Ikääntyvien hyvinvointitarpeista palvelujärjestelmän uudistamiseen - ”WelfServ”-hanke

LEENA KALJUNEN, SOCOM

Ikääntyvien ihmisten joukko on heterogeenistä muun muassa terveydentilansa, fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakykynsä, elinympäristönsä, sosio-ekonomisen asemansa ja palvelujen käyttötottumustensa suhteen. Ikäihmiset muuttuvat myös aikakautensa mukana. Nykyinen hyvinvointipalvelujärjestelmämme on rakentunut pitkälti organisaatiolähtöisesti ja on asiakkaan näkökulmasta varsin hajanainen.

WelfServ-hankkeen tavoitteena on kehittää ikääntyvien tarpeista lähteviä hyvinvointipalvelukonsepteja, jotka uudistavat nykyistä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palveluista koostuvaa hyvinvointipalvelujärjestelmää niin, että se

- näyttäytyy asiakkaille integroituna kokonaisuutena (palvelujen saatavuus ja saavutettavuus paranevat)
- vastaa ikääntyvien palvelutarpeisiin
- on kustannusvaikuttava julkisen sektorin näkökulmasta
- luo liiketoimintamahdollisuuksia yksityiselle sektorille sekä
- ohjaa kolmannen sektorin työn kohdentumista.

Hanke jakautuu kolmeen työvaiheeseen, joita ovat ikääntyvän väestön segmentointi ja profilointi asiakastarpeiden tunnistamiseksi, asiakastarpeisiin pohjautuvan palvelujärjestelmän konseptointi ja design sekä tutkimustulosten levittäminen. Tutkimusmenetelminä käytetään sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä.

Tutkimushanke tuottaa konkreettisia toimenpide-ehdotuksia asiakaslähtöisten palvelukonseptien soveltamiseksi käytäntöön. Julkisen sektorin näkökulmasta hyötyjä odotetaan palvelujen tehokkaamman kohdentamisen ja samalla suurempien hyvinvointivaikutusten kautta. Keskeistä on myös yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin palvelujen yhteensovittaminen. Yksityiselle hyvinvointitoimialalle odotetaan uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja kolmannelle sektorille ideoita vapaaehtoistyön uusista muodoista ja toisaalta vapaaehtoistyön selkiintyvää paikkaa osana palvelujärjestelmää. Tärkeimpiä hyötyvaikutusten saajia ovat kuitenkin ikääntyvät hyvinvointipalvelujen asiakkaat, jos heidän

tarpeitaan vastaavien, hyvinvointipalvelujen saatavuus ja saavutettavuus lisääntyvät.

Tutkimushanke on monitieteinen ja se toteutetaan Lappeenrannan teknillisen yliopiston ja Itä-Suomen konsortiona ajalla 1.4.2010 - 31.3.2012. Muita osallistujaorganisaatioita ovat Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri, Imatran kaupunki, Itä-Savon sairaanhoitopiiri, Kotkan kaupunki, Fujitsu Services Oy, Blue Lake Communications Oy sekä Lappeenrannan palvelukesküsäätiö. Hanke on saanut rahoitusta Tekesin ”Innovaatiot sosiaali- ja terveystalvclujärjestelmässä” –ohjelmasta.

Taloudellinen varautuminen ja palvelutarpeet eri ikäryhmien näkemänä

SANNA SUOMALAINEN, VIRVA HYTTINEN, MINNA KAARAKAINEN JA MARKKU HÄNNINEN, ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tarkastelemme esityksessämme taloudellisen varautumisen perusteita ja eri ikäryhmien näkemyksiä heidän seniori-ikäisyyden palvelutarpeistaan. Tutkimus toteutettiin Itä-Suomen yliopiston sosiaali- ja terveysjohtamisen laitoksella Tekes-rahoitteisen Vakuutettujen vanhuspalveluiden vaihtoehdot – hankkeen piirissä. Tutkimuksen muita päärahoittajia ovat Henki-Tapiola ja Kuntaliitto. Koko tutkimushankkeen tarkoituksena oli hankkia luotettavaa ja kattavaa tutkimusaineistoa eri ikäryhmien odotuksista ja toiveista palveluiden suhteen seniori-ikäisenä subjektiivisesta lähtökohdasta käsin.

Tutkimuksen aineisto koottiin kvantitatiivisten kyselylomakkeiden avulla. Kysely toteutettiin Internet-pohjaisena webkyselynä ja puhelinhaastatteluina. Aineisto muodostui 18–74-vuotiaista (n=1011). Sekä alkuperäinen otos ja lopullinen vastaajajoukko painotettiin edustavaksi iän, sukupuolen ja kotipaikan mukaan. Tutkimusaineisto kerättiin toukokuussa 2011.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, missä seniori-ikäisenä halutaan ensisijaisesti asua ja millaisia virikkeitä sekä palveluita toivotaan seniori-ian asuinympäristöltä. Palvelut ja toiminnot jaettiin neljään erilaiseen ryhmään: 1) asuinalueen kaupalliset palvelut, 2) asuinalueen terveys- ja hyvinvointipalvelut, 3) asuinalueen vapaa-

ajanpalvelut ja mahdollisuudet sekä 4) asuinalueen ympäristö. Vastaajat haluaisivat ensisijaisesti asua kotona, mutta ovat valmiita myös muihin ratkaisuihin huomioiden omat tarpeensa. Terveystuon palveluista lääkäripalvelut ja apteekin läheisyys nostettiin luonnollisesti esille. Mielenkiintoista on kuitenkin kevyemmän hoivan ja viriketoiminnan voimakas esiintulo. Esimerkkeinä tästä mainittakoon eniten toivottu Internetin käyttömahdollisuus. Lisäksi lähiympäristöltä toivotaan muun muassa ulkoilumahdollisuuksia ja luonnonläheisyyttä.

Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan näkemyksiään palveluiden tuottajasektorista ja hoivan rahoituksesta. Pääasiassa vastaajat haluavat hoitaa seniori-ikässä itse itsensä, mutta myös omat lapset ja sukulaiset sekä kunta nousivat esille. Yksityisen palveluiden tuottajasektorin toivottaisiin olevan paikallinen yritys. Hoivan rahoituksen toivotaan pääasiassa olevan verorahoitteista, mutta vastaajat ovat myös halukkaita säästämään tai jopa ottamaan vakuutuksen tätä tarkoitusta varten. Vallitsevana käsityksenä on luonnollisesti julkisen sektorin rooli palveluiden turvaajana, vaikka myös oma taloudellinen varautuminen koetaan melko tärkeäksi. Vastaajien tarpeet ja näkemykset vanhuuspalveluiden suhteen ovat kuitenkin hyvin erilaisia muun muassa iästä ja tuloluokasta riippuen.

Tulevat seniori-ikäiset haluavat olla aktiivisia kansalaisia, asua kotona, päättää itse omista asioistaan ja olla taloudellisesti riippumattomia. Tulevien senioreiden joukko on varsin heterogeeninen ja sukupolvien välisiä eroja on havaittavissa palvelutarpeissa ja käsityksissä palveluiden tuottaja- ja rahoittajasektorista. Tämä asettaa haasteita nykyiselle palvelujärjestelmälle. Pelkona on, että asiakkaan ääni ei kuulu riittävästi palveluita suunniteltaessa ja järjestettäessä vaan palveluita kehitetään muista lähtökohdista.

Ikäihmisten arki -kotona asuvien ja palvelutaloon muuttaneiden ikäihmisten narratiivit asumisensa arjesta

TUULIKKI YLÄ-OUTINEN, ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tutkimus liittyy Lappeenrannan teknillisen yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston yhteiseen ikäihmisten palveluja kehittävään Welfserv-hankkeeseen.

Tämän tekeillä olevan gerontologisen sosiaalityön alaan kuuluvan väitöstutkimuksen tarkoituksena on kuvata narratiivisella tutkimusotteella ikäihmisten kertomia kokemuksia omasta arkielämästään kotona ja palveluasumisessa sekä muutosta kotoa palveluasumiseen. Pyrkimyksenä on tarkastella ikäihmisten näkökulmasta fyysistä, sosiaalista ja kulttuurista ympäristöä hyvinvoinnin lähteenä. Tutkimuksen analyysin perustana ovat fenomenologian yksittäisille kokemuksille annettavat merkitykset, hermeneutiikkaan perustuva ymmärtäminen ja luova, reflektiivinen ajattelu.

Tutkimuksen aineistona ovat kahdeksantoista kotona asuvan ikäihmisen kertomat kokemukset arkielämästään sekä seitsemän palveluasumiseen muuttaneen ikääntyneen tarinat muuttokokemuksestaan ja uudesta arjesta palveluasumisessa. Tutkimuksessa haastateltavat ovat syntyneet vuosina 1920 – 1934, tutkimusaineiston kerääminen alkoi syksyllä 2008 ja päättyi syksyllä 2010.

Tutkimusaineistosta hahmottui kahdeksan erilaista elämäntapaa toteuttavaa tyyppiä. Tyyppien välillä ilmeni eroavaisuuksia mm. resursseissa, fyysisessä toimintakyvyssä, sosiaalisessa kanssakäymisessä, ajan käytössä, oman terveyden ja hyvinvoinnin kokemisessa, lääkkeiden käytössä, palvelujen käytössä sekä yleisessä suhtautumisessa elämään. Käytössä olevien voimavarojensa mukaan tyypit on kuvattu nelikentässä, josta ilmenee eri ryhmien tuen tarve sekä mahdollisuudet parantaa omaa elämäntilannettaan.

Haastatteluissa kuvatuista kokemuksista muodostui myös neljä erilaisen toimijan kertomusta: aktiivisen toimijan tarina, mukautujan tarina, sivustakatsojan tarina ja vaihtoehtoja vaille olevan toimijan tarina. Toimijan oma toimijuus on suurimmillaan aktiivisen toimijan tarinassa ja vähenee mukautujan ja sivustakatsojan tarinoiden kautta vaihtoehtoja vaille olevan tarinaan, jossa oma toimijuus on suuressa määrin toisen toimijan kanssa jaettavaa toimijuutta. Tarkastelemalla erilaisten toimijoiden suhdetta toimintaympäristöönsä, voidaan löytää keinoja ylläpitää ikäihmisten omaa toimijuutta ja tukea tarpeenmukaisin palveluin heidän selviytymistään aktiivisina toimijoina mahdollisimman pitkään.

Tutkimus tuottaa käytännönläheistä tietoa ikäihmisten arkielämän tarpeista, hyvinvointia tuottavista ja kaventavista asioista, kotona ja palveluasumisessa asumisesta sekä palvelutaloon muuttamisesta ikäihmisten omasta näkökulmasta. Tätä tietoa voidaan kenties hyödyntää tulevaisuudessa tarpeenmukaisten hyvinvointipalvelujen järjestämisessä.

6. Kulttuuripolitiikan arvot

Koordinaattorit

PIRKKOLIISA AHPONEN, ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

ANITA KANGAS, JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Paikka: SH150, Publicumin 1. kerros

Huom. Tämä ryhmä kokoontuu vain torstaina.

Meritokratia musiikkiopistossa – yhteisöllistä, oikeutettua väkivaltaa?

HEIDI ELMGREN, JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Väitöskirjatutkimuksessani kiinnitän kriittisen huomioni suomalaisen ja laajemmin länsimaisen yhteiskunnan meritokraattisuuteen. Tarkoitukseni on tarkastella millaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia on meritokraattisilla periaatteilla ja käytännöllä, kuten kilpailulla opiskelu- ja työpaikoista, hierarkkisella paremmuusjärjestykseen laittamisen perinteellä ja näiden kautta tapahtuvalla ulossulkemisella. Tietyin varauksin voidaan jopa puhua meritokratiasta yhteiskunnallisesti oikeutettuna väkivaltana: meritokraattisten käytäntöjen aiheuttama kärsimys mitätöidään, sillä meritokratian periaate, ansioituneimpien palkitseminen, tekee mahdolltomaksi puhua käytäntöjen aiheuttamasta kärsimyksestä.

Käytän käsitettä *meritokratia*, sillä ymmärrän ”vallan”, johon ansiot oikeuttavat, laajasti mahdollisuutena toimia. Myös ansiot, ”meriitit”, ymmärretään laajasti paitsi hankittuina kykyinä, myös valmiuksina ja potentiaalina. Toimijuus mahdollistuu meritokraattisessa järjestelmässä meriittien myötä. Meritokratiaa pidetään yleisesti oikeutetuimpana ja oikeudenmukaisimpana tapana järjestää tiettyyn asemaan pääsy yhteiskunnassa. Se liitetään läheisesti mahdollisuuksien tasa-arvon ihanteeseen. Meritokratian kriitikot tarttuvat yleisimmin meritokratian epätäydelliseen toteutumiseen: esimerkiksi luokkajako vaikuttaa edelleen lasten koulutukseen, ja kaikki eivät pääse tästä syystä toteuttamaan koko potentiaaliansa ja antamaan täyttä henkistä panostaan yhteiskunnalle.

Lähestyn tätä asetelmaa kriittisesti. Meritokratian keskeinen ongelma on, että se muuttaa ulossulkemisen periaatteen tietyissä konteksteissa oikeutetuksi: ulossulkemiselle voidaan meritokratiassa löytää hyviä perusteita. Hyvien perusteiden löytyminen taas

mahdollistaa oikeutetun ulossulkemisen yhä uusissa tilanteissa. Oikeutettu ulossulkeminen tarkoittaa, että toiminnan mahdollisuuksien rajoittaminen tulee oikeutetuksi. Tämä taas saattaa olla ristiriidassa meritokratian näennäisesti tukeman mahdollisuuksien tasa-arvon kanssa. Myös itse ulossulkemisen oikeuttamisen mahdollisuus vaikuttaa epäoikeutetulta sen aiheuttaman kärsimyksen vuoksi. Ulossuljetuksi tulemisesta aiheutuva kärsimys määrittyy meritokratiassa välttämättömäksi: se pitää vain hyväksyä. Meritokraattisten käytäntöjen aikaansaama toimijuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien kaventuminen ei rajoitu vain esimerkiksi kehitysvammaisiin, vaan arvohierarkioiden kautta ulossulkemisen kokemukset koskevat meritokraattisiin järjestelmiin (esimerkiksi työelämään) mukaan otettujakin.

Väitöskirjatutkimuksen osana toteutetaan myös empiirinen tutkimus musiikkiopistosta meritokraattisena oppimisympäristönä. Tarkoitus on tutkia meritokraattisten käytänteiden vaikutusta opiskelijoiden suhtautumiseen omiin kehittymismahdollisuuksiinsa, harjoittelumotivaatioon ja omaan itseensä. Kiinnitän erityishuomiota musiikkiopiston sisäisiin ulossulkemisten ja mukaan ottamisten käytänteisiin. Toteutuuko mahdollisuuksien tasa-arvo musiikkiopistossa ja jos toteutuu, niin minkälaisena? Meritokratia vaikuttaa asettavan etusijalle suorituksen tekijän sijaan itse suorituksen. Näkyykö tämä musiikkiopistossa ja vaikuttaako se opiskeluun? Meritokraattisille käytännöille vaikuttaa olevan ominaista, että ensiluokkaiset suoritukset ja tulokset oikeuttavat niiden saavuttamiseen liittyvän väkivallan, ja suorituksen ensiluokkaisuus on niin tärkeää, että suorittavat ihmiset kokonaisine elämineen ja historioineen voidaan sivuuttaa. Loistavien tulosten mahdollisimman nopea saavuttaminen oikeuttaa varaamaan jopa harjoittelun mahdollisuuden niille, joilta tietyn asian tekeminen sujuu jo aloittaessa melko hyvin. Näin toimittaessa määritetään ennalta ihmisen toiminnan ehdot, rajat ja mahdollisuudet, ja toisaalta myös se "mitä voin toivoa". Oleellista ei ole selvittää, miten kunkin "lahjakkuus" saadaan parhaiten esille ja hyödynnettäväksi. Lahjakkuus ei ole velvoite eikä ihmisyksilö ole velkaa ihmiskunnalle oman potentiaalinsa täyttämistä. Vaikuttaa kuitenkin tärkeältä tuoda esiin, että keskinkertaiseksi tai jopa lahjattomaksi määrittäminen on väkivaltaa: motivoituneenkin ihmisen kyvyt ja ennen kaikkea oppimiskyky mitätöidään

Arvokeskustelu kulttuuripolitiikan indikaattorityössä SARI KARTTUNEN, CUPORE

Alustukseni pohjautuu kokemuksiini kulttuuripoliittisten indikaattorien kehittämisestä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Suomen Kuntaliiton ja suurimpien kaupunkien toimeksiannosta vuosina 2008–2011 Tilastokeskuksessa ja CUPOREssa tehdyissä hankkeissa. Kerron ensinnäkin niistä eettis-poliittisista pohdinnoista, joita tällaiset uusliberalistiseen ohjausideologiaan kytkeytyvät sektoritutkimuksen toimeksiannot yhteiskuntatieteilijässä herättävät. Kulttuuripolitiikan suorite- ja vaikuttavuusindikaattoreita kehittäessäni olen joutunut puntaroimaan mm. sitä, edistänkö asiantuntijatyölläni kulttuuripolitiikan instrumentalisoinnista (kulttuurin välinearvo vastaan itseisarvo). Tämä ei välttämättä ole ollut toimeksiantajien tavoitteena vaan seuraa laajemmasta toimintakontekstista. Toisaalta olen havainnut indikaattorityön arvokeskustelulle hyödylliseksi, koska se pakottaa hanketyöryhmissä mukana olevia pohtimaan ja eksplikoimaan kulttuuripolitiikan perimmäisiä tavoitteita ja olemassaolon oikeutusta. Edellä mainituissa hankkeissa tätä keskustelua edisti indikaattorityötä varten kehitetty konkreettinen väline, indikaattorikuvauslomake, jossa koetinkivenä oli kohta ”kulttuuripoliittinen relevanssi”.

Oikeudenmukainen apurahapäätös 2000-luvun taidepolitiikassa PAULI RAUTIAINEN, HELSINGIN YLIOPISTO

Etenkin kuvataiteen ja kirjallisuuden kaltaisten vapaiden taiteiden alueella valtion erityyppisillä työskentelyapurahoilla on keskeinen merkitys taiteilijoiden toimeentulolle. Suoraan yksittäisille taiteilijoille jaettavien työskentelyapurahojen keskeistä asemaa taiteellisen työn tukemisessa pidetään pohjoismaiselle taidepolitiikalle tyypillisenä piirteenä, jonka taustalla ovat muun muassa pienet kotimarkkina- ja kielialueet.

Suomalaiseen taiteilijatukijärjestelmään ei ole perinteisesti kuulunut juuri lainkaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuutta, ja tuelle on ollut tyypillistä suhteellisen voimakas vuosittainen ja uranaikainen kasautuminen tietyille taiteilijoille. Viimeaikaiset tutkimukset kuitenkin osoittavat, että taiteilija-apurahajärjestelmän syvärakenteessa on tapahtunut 1990-luvun alun jälkeen muutoksia. Niukkuuden jakaminen mahdollisimman monelle on muotoutunut

erääksi keskeiseksi suomalaisen taiteilijatukijärjestelmän rahanjakoa ohjaavista metaperiaatteista. Samalla yksittäisen taiteilijan pitkäjänteisen työskentelyn turvaaminen menetti merkitystään.

Esimerkiksi apurahojen suurta kumuloitumista niin uran aikana kuin yhden vuoden sisällä pyritään selvästi välttämään.

Taiteilijatukijärjestelmä vaikuttaakin olevan siirtymässä puhtaasta laatuajattelusta kohti jonkinlaista, joskin yksilötasolta irtaantunutta, sosiaalista oikeudenmukaisuutta, ja samalla valtion työskentelyapurahojen merkitys taiteilijan uralle on yleisellä tasolla laimentunut. "Uudentyyppistä oikeudenmukaisuutta" peräänkuuluttavaa keskustelua havainnollistaa hyvin esimerkiksi Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä lokakuussa julkaistu artikkeli kirjastoapurahajärjestelmästä. Tätä kehitystä on myös mielenkiintoista verrata muissa pohjoismaissa käytyyn keskusteluun yksilötasolla sosiaalista oikeudenmukaisuutta laadunarviointiin yhdistäneen 1970-luvulla rakennetun "taiteilijan tulotakuujärjestelmän" purkamisesta.

Kuvaan esityksessäni edellä kerrottua muutosta ja pohdin sen syitä. Esitykseni liittyy Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikössä vuosina 2006-2009 laatimiini tutkimusraportteihin suomalaisesta taiteilijatuesta, minkä lisäksi käsittelen muissa viime aikaisissa tutkimuksissa (esim. Elina Jokisen väitöstutkimus "Vallan kirjailijat" vuodelta 2010) tehtyjä havaintoja.

Vapaan kulttuurin ideologia ja kulttuurin poliittinen taloustiede JUHANA VENÄLÄINEN, ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tarkastelen vapaan kulttuurin ideologiaa esityksessäni kolmen toisiaan täydentävän näkökulman kautta. Ensiksi hahmotan vapaakulturalismin (*freeculturalism*) genealogiaa tietokonealakuultuureista kummunneen "digitalismin" (ks. Pasquinelli 2008) kautta. Tämä tasa-arvoisten pientuottajien yhteisöön tähtäävä liike voidaan nähdä eräänlaisena postmodernina tasa-arvoideaalina, jossa "tiedon uskonto on korvattu digitaalisten verkosten ja koodin valistuskultilla" (mt., 72). Digitalismin vaikuttavuutta poliittisena kritiikkinä rajoittaa sen keskittyminen pelkästään virtuaaliseen ja immateriaaliseen, vaikka digitaalinen tuotanto todellisuudessa edellyttää sekä massiivisen teknologisen infrastruktuurin että riittävät

tulonjaolliset keinot kulttuurintuotannon biologisen uusintamisen takaamiseksi.

Toisena esimerkkinä toimii poliittinen talonvaltausliike, joka on edistänyt vapaan kulttuurin ideologiaa tilallis-materiaalisella tasolla. Talonvaltaajat ovat pyrkineet perustamaan sosiaalikeskuksia tai ”autonomisia kulttuurikeskuksia” vapaan kulttuurin tuotannollisiksi tiloiksi. Poliittista järjestelmää vastaan kohdistetun kritiikin haasteena on kuitenkin yhteisön heterogeenisyyden ja kerrostuneisuuden hallitseminen. Esimerkkinä näistä ongelmista viittaa etenkin Joensuun ”Uuden kulman” valtauksen (2009) vaiheisiin.

Kolmanneksi pyrin osoittamaan, että sekä digitalismi että poliittinen talonvaltausliike epäonnistuvat pyrkimyksessään rakentaa vapaan kulttuurin tiloja taloudellisten vaihtoarvojen ja pääoman arvonnäkökulman ulkopuoliseksi alueiksi. Tämä johtuu siitä, että kulttuuritaloudessa nimenomaan formaalin talouden ulkopuolinen tuotanto muodostaa perustan taloudellisten arvojen luomiselle ja haltuunotolle.

Ikääntyneiden kuvataiteilijoiden tulevaisuus taidemaailmassa TERHI AALTONEN

Eläkeiän ohittaneiden osuus Suomen väestöstä on kasvanut nopeasti. Tämän päivän ikääntyneet ovat aiempaa terveempiä, vaikka merkittävälle osalle heistä ilmaantuukin toimintakykyä rappeuttavia sairauksia. Ikääntymisestä on tullut tärkeä tutkimusaihe kulttuuripolitiikassa, sillä myös ikääntyneiden taiteilijoiden määrä kasvaa.

Tarkastelen esityksessäni vapaita taiteilijoita koskevia eläkejärjestelmiä. Pohdin, miten ne vaikuttavat ikääntyneiden kuvataiteilijoiden mahdollisuuksiin olla mukana kuvataidemaailmassa tasavertaisina toimijoina. Vanheneva ihminen edustaa diskursiivisesti usein konservatiivisuutta ja pysähtyneisyyttä. Luovuus haastaa kuitenkin ikääntyneet kuvataiteilijat käyttämään kykyjään ja taitojaan ilmaistakseen itseään ja toteuttaakseen luovat ideansa. Useimmilla heistä on halua ja kykyä jatkaa taiteellista toimintaansa ikääntymisestä huolimatta. Mutta luovuus on yhteydessä paitsi taidekentän kykyyn ottaa vastaa ikääntyneiden taiteilijoiden luova panos, myös taiteilijoiden taloudellisiin puitteisiin, joista käytössä

oleva eläke on monilla se tärkein.

Eläkekertymien osalta esitykseni pohjautuu Taidemaalariliiton jäsenistä tehtyyn tutkimukseen. Ylimääräisen taiteilijaeläkkeen merkitystä taiteellisen toiminnan mahdollistajana arvioin ikääntyneistä kuvataiteilijoista tekemäni tutkimuksen aineiston avulla. Pohdin esityksessäni myös apurahansaajien eläketurvan merkitystä ja kuluvana vuonna käyttöön otetun takuueläkkeen vaikutusta eläkekertymiin tulevaisuudessa.

Ikääntyneiden kuvataiteilijoiden taloudellinen asema vaikuttaa heidän asemaansa kuvataiteen kentällä. Erityisesti vapaiden taiteilijoiden eläketurva näyttää muodostuvan niin pieneksi, että useimmat heistä putoavat eläkeiässä pelkän takuueläkkeen varaan.

7. Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi

Koordinaattorit

MIA HAKOVIRTA, TURUN YLIOPISTO

MINNA RANTALAIHO, TURUN YLIOPISTO

Paikka: Pub 5, Publicumin 3. kerros

Lapsi lastenhoitovalinnoissa

KATJA REPO, TAMPEREEN YLIOPISTO

Suomea voidaan kuvata lastenhoidon mallimaana. Ajatusta mallimaasta on helppo perustella sillä, että meillä lähes kaikki lastenhoidon muodot - oli sitten kyse julkisesti tuotetusta, markkinaperustaisesta tai informaalista hoivasta - ovat yhteiskunnan tukemia. Vanhemman näkökulmasta katsottuna, suomalainen lastenhoitopolitiikka ottaa huomioon heidän oikeuden *saada* hoitoa lapselleen yhtä hyvin kuin vanhemman oikeuden *antaa* hoivaa lapselleen (ks. Krijn & Kremer 1997). Samalla se tunnustaa vanhemman roolin sekä lapsen hoivaajana että yhteiskunnallisena toimijana.

Lastenhoitopolitiikalla on yhteiskunnallisia seurauksia. Sen kautta voidaan tukea lastenhoidon *yhteiskunnallistumista*, *markkinoitumista* yhtä hyvin kuin *informalisoitumista* (ks. Anttonen 2009). Arkisessa päätöksenteossa lastenhoitoa koskevissa valinnoissa otetaan kantaa myös työelämän vaatimukseen, vanhemmuuteen ja lapsen asemaan yhteiskunnassa. Lastenhoitovalinnat ovat myös seurauksellista. Niiden kautta uusinnetaan työelämän käytäntöjä, neuvotellaan sukupuolten välisestä työnjaosta, tuotetaan pienituloisuutta, kommentoidaan lasten asemaa yhteiskunnassa ja rakennetaan vanhemmuutta.

Olen esityksessäni kiinnostunut erityisesti lastenhoitovalintoihin liittyvästä lapsuuspuheesta ja kysyn, *kuinka äidit ymmärtävät lapsen perustellessaan lastenhoitovalintojaan*. Käytän analyysini aineistona 17 + 24 äidin haastattelua, joissa äidit pohtivat lastenhoidon toimivuutta perheidensä arjen näkökulmasta. Etsin aineistosta kulttuurisesti *jaettuja lapsuuden ymmärryksiä*, kuin myös erityisesti *tiettyyn hoitomuotoon yhdistettyjä ajatuksia sekä näiden leikkauspintoja*. Äitien haastattelut on toteutettu osana Euroopan

Unionin rahoittamaa *Soccare* - tutkimusprojektia sekä Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimushanketta *Ristiriitainen kotihoidontuki*. Haastattelut äidit edustavat keskenään hyvin erilaisia elämäntilanteita kotiäideistä uraäiteihin ja siksi kaikki yhteiskunnan tukemat lastenhoitomuodot ovat esillä haastatteluissa.

Vanhemmuustyylit ja nuorten kokemus perheen toimivuudesta SIRPA KANNASOJA, JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Kodin kasvatusilmapiiri ja se, millainen on perheen vanhempien vanhemmuustyyli, on merkityksellinen lapsen ja nuoren kehitykselle ja käyttäytymiselle. Aiemmat tutkimukset ovat tarkastelleet useimmiten isän ja äidin vanhemmuustyylien merkitystä erillisinä, jolloin ei ole huomioitu toisen vanhemman vaikutusta toisen vanhemman vanhemmuuteen. Tästä poikkeuksena esimerkiksi Simonsin ja Congerin (2007) artikkeli, jossa on todettu, että toinen vanhempi voi kompensoida toisen vanhemman vanhemmuutta, esimerkiksi vetäytyvää tyyliä. On myös osoitettu, että tietyt vanhemmuustyylien yhdistelmät ovat lapselle aiheuttavia seurauksia tarkastellen parempia kuin toiset. Tässä työryhmäesityksessäni tarkastelen samanaikaisesti äitien ja isien vanhemmuustyyliä ja esittelen tuloksia, millainen merkitys (ja vaikutus) erilaisilla perheessä esiintyvillä vanhemmuustyyliillä on nuorten arjessa.

Pohjaan työryhmäesitykseni väitöstutkimukseni ”Nuorten sosiaalinen toimintakyky ja kasvuyhteisöt” alustaviin tutkimustuloksiin. Väitöstutkimukseni aineisto koostuu sekä laadullisesta että määrällisestä aineistosta, jotka on kerätty keskisuomalaisen kaupungin 7–9-luokkalaisilta nuorilta sekä heidän vanhemmiltaan. Pohjaan esitykseni määrälliselle aineistolle asetettuun yhteen kysymykseen: Miten vanhempien vanhemmuustyyli ovat yhteydessä nuorten kokemukseen perheen toimivuudesta? Tarkastelen tätä kysymystä sekä poikittaisaineiston (N=359) että kolme mittauskertaa sisältävän pitkittäisaineiston (N=105) avulla.

Isovanhemmat ja murrosikäiset lapsenlapset: Mitkä tekijät vaikuttavat isovanhempien osallistumiseen lastenlasten elämään?

MIRKKA DANIELSBACKA, HELSINGIN YLIOPISTO

Ihmisten eliniän pidentyminen on tehnyt isovanhemmudesta erittäin ajankohtaisen aiheen. Isovanhempien ja lastenlasten välisen suhteen ymmärtäminen on tärkeää myös siksi, että isovanhempien osallistuminen lastenlasten elämään saattaa parantaa merkittävästi lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia. Isovanhempia ei kuitenkaan voi käsitellä yhtenä ryhmänä, sillä eräs vankimmista isovanhempitutkimuksen tuloksista on, että isovanhemmat eivät ole yhdenvertaisessa asemassa keskenään: Äidinäidit osallistuvat lapsenlapsen elämään eniten, seuraavaksi äidinisät ja isänäidit ja viimeisenä isänisät. Esityksessäni tarkastelen sitä, mitkä tekijät vaikuttavat kunkin isovanhemman osallistumiseen murrosikäisten lastenlasten elämään. Aineistonani on Involved Grandparenting and Child Well-Being 2007 -kyselyaineisto, joka on kansallisesti edustava otos britannialaisista ja walesilaisista 11–16-vuotiaista nuorista (n=1488). Testaan aineistolla useita erilaisia hypoteeseja isovanhempien osallistumiseen vaikuttavista tekijöistä, kuten sukupuoli-hypoteesi, hypoteesi vahingossa tapahtuvasta altistumisesta ja vanhemmat portinvarjoina -hypoteesi.

Lapsiperheet asunnottomuuden uhan alla

LEENA LEHTONEN, HELSINGIN YLIOPISTO

Hyvinvointiyhteiskunnassa Suomessakin lapsiperheet joutuvat tilanteisiin, joissa heitä uhkaa häätö omasta kodista yleensä maksamattomien vuokrien takia. Lapsiperheiden asunnottomuuden uhka on suomalaisessa asunnottomuuskeskustelussa ollut tabu, ja kehittämistoimet keskittyvät yksittäisten ihmisten palveluihin. Espoossa toimiva tutkimus- ja kehittämishanke Voimanpesä on pureutunut lapsiperheiden asunnottomuuden uhan taustoihin ja interventiomallin kehittämiseen häätöuhan alla oleville perheille.

Voimanpesähankkeen tutkimus keskittyy ennen kaikkea tutkimaan sitä, minkälaiset perheet ja minkälaisissa elämäntilanteissa lapsiperheet joutuvat häätöuhan alle. Lisäksi hankkeessa tehdään tiivistä asiakastyötä kohderyhmän kanssa, puolestoista vuodessa asiakasperheitä on ollut 100. Hämmästyttävää on, että

hyvinvointiyhteiskunnassa Suomessa häätöuhan alle voi joutua työssäkäyväkin, ja syöksykierteen voi laittaa alulle perheen jäsenen sairastuminen. Kyse ei ole vain asioiden huonosta hoidosta tai välinpitämättömyydestä vaan taustalla voi olla vuosikausien sinnittely ja pärjääminen omillaan. Tilanteesta kärsii koko perhe, ja toistuva häätöuhka tai asunnottomaksi joutuminen on todellinen uhka lapsienkin hyvinvoinnille. Miksi nämä perheet eivät saa tukea tarpeeksi varhaisessa vaiheessa ennen kuin tilanteet kärjistyvät? Miksi avun hakeminen on tehty niin byrokraattiseksi, että se on lähes mahdotonta voimavarojen puuttuessa? Onko toimeentulotuen hakeminen monen mielestä niin häpeällistä, että mieluummin otetaan pikavippejä ja käydään ruokajonoissa? Ovatko lapsiperheiden universaalit etuudet riittäviä kun häätöuhan alla on paljon nimenomaan pikkulapsiperheitä?

Alustuksessa kerrotaan Voimanpesähankkeen ensimmäisiä tutkimustuloksia häätöuhan alla olevien perheiden taustoista ja avataan keskustelua edellä mainittuihin kysymyksiin. Voimanpesähanke on nelivuotinen (2009-2012), ja se on ollut osa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelmia. Hanketta rahoittaa RAY, ja sen taustaorganisaationa on Espoossa toimiva sosiaali- ja terveysalan järjestöjen katto-organisaatio Espoon Järjestöjen Yhteisö ry. Alustaja tekee lapsiperheiden asunnottomuuden uhan taustoista lisensiaattityötä ja myöhemmin väitöskirjaa Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitokselle.

Nuorten lapsiperheiden erot

ANU RAIJAS JA MARJAANA SAILIO,
KULUTTAJATUTKIMUSKESKUS

Syntyvyys Suomessa on noussut viime vuosina: vuonna 2010 syntyi 60 980 lasta, kun vuonna 2002 luku oli 55 555. Samaan aikaan ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut ollen 28,3 vuotta vuonna 2010. (Tilastokeskus 2011.)

Vuonna 2008 alettiin julkisuudessa (Vauva-lehti, keskustelua uutisesta Ellit-palstalla netissä) keskustella alle vuoden ikäisten lasten vanhempien eroista. Syninä eroille esitettiin parisuhteen hoitamattomuutta lapsen syntymän jälkeen, ulkoa ja sisältä tulevia paineita äitiydelle sekä miesten liian vähäistä osallistumista perhe-elämän arkeen. Espoossa kartoitettiin eroja vuonna 2010, jolloin

havaittiin, että tammi–lokakuussa tehdyistä 183 erosopimuksesta kolmannes koski alle 3-vuotiaita ja viidesosa alle vuoden ikäisiä lapsia. Sosiaalityöntekijöiden mukaan sama ilmiö on havaittavissa myös Helsingissä ja Vantaalla. Helsingissä vastaan oli tullut yhä useammin myös perheitä, joissa erotaan jopa ennen lapsen syntymää. Tässä keskustelussa syntipukiksi esitettiin yhteiskunnallisten palveluiden ja tuen riittämättömyyttä. (HS 15.11.2010.)

Mistä nämä pienten lasten vanhempien erot johtuvat? Tässä tutkimuksessa lähestymme tutkittavaa ilmiötä perheen sisäisen päätöksenteon ja arjen hyvinvoinnin näkökulmasta, jossa keskeistä on kotitalouden oman toiminnan lisäksi ympäristön ja yhteiskunnan toimijoiden rooli. Olemme kiinnostuneita muuttuvien olosuhteiden vaikutuksesta kotitalouden arjen toimintaan pariskunnan siirtyessä pariskunta -elinvaiheesta lapsiperhe -vaiheeseen. Konkreettisemmin näitä olosuhteita tarkastellaan kotitöiden näkökulmasta lapsen syntyessä perheeseen. Tutkimus keskittyy kahteen kysymykseen: 1) Kuinka kotitöiden tekeminen ja jakaminen muuttuu? ja 2) Kuka vastaa kotitöistä ja miten se ilmenee?

Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa 'Dynamics of decision-making in families' osahanketta, joka tutkii perheen sisäistä, resurssien jakamiseen ja käyttöön liittyvää päätöksentekoa perheen elinvaiheen muuttuessa. Osahanke kuuluu laajempaan tutkimushankkeeseen 'Rhythms and practices in everyday life of families in transition' (2010–2013).

Tutkimuskohteena ovat äitiys-/vanhempainvapaalla olevat. Primaariaineisto on kerätty nettikeskusteluista seuraavilla sivustoilla: kaksplus.fi, vauva.fi, perhe.fi, ja plaza.fi/ellit. Tätä aineistoa on täydennetty äitien ja isien haastatteluilla. Aineistoja on analysoitu teemoittelemalla ja sisällönanalyysilla.

Kotitöiden tekemiseen ja jakamiseen löytyy tukea aiemmista tutkimuksista ja teorioista. Koska lapsen synnyttyä nainen useimmiten jää kotiin, odotetaan hänelle jäävän ansiotyössä käyvää miestä enemmän aikaa kotitöihin. Nainen ottaa usein yksin vastuun kotitöistä, joskin odottaa myös miehen osallistumista niihin. Kotityöt pyritään hoitamaan päiväsaikaan, jotta perheelle jäisi iltaisin yhteistä aikaa.

Tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että kotityöt olisivat yksi parisuhteen ristiriitoja aiheuttava alue. Kotitöiden tekeminen näyttää myös olevan usein kytköksissä puolisoiden itsenäisesti hallinnoimaan rahaan ja aikaan.

Perhepoliittiset indikaattorit ja perheiden taloudellinen hyvinvointi

LASSI LAINIALA, VÄESTÖLIITTO

Erilaisten lapsiperheisiin kohdistuvien perhepoliittisten toimenpiteiden toivotaan lisäävän lasten ja perheiden hyvinvointia parantamalla perheiden taloudellisia mahdollisuuksia selvitä lasten synnyttämisen ja hoidon tuomista menoista eli toisin sanoen tasata eroja lapsia omaavien ja lapsettomien välillä. Suomalaisten lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia käsittelevien tutkimusten tulokset ovat ristiriitaisia jo pelkästään siitä syystä, koska tilanne eri ihmisryhmien välillä on hyvin erilainen.

Kun kumpikin vanhemmista on työssä, perheellä menee taloudellisesti hyvin tai aiempaa paremmin. Kohonneet elinkustannukset ja lapsiperhe-etuuksien jälkeenjääneisyys yleisestä tulo ja hintakehityksestä ovat huonontaneet työttömyydestä kärsivien vanhempien, opiskelevien lapsiperheiden, yksinhuoltajien tai lastaan kotona hoitavien ja monilapsisten perheiden asemaa (Lainiala 2010).

Tästä huolimatta lapsiperheiden köyhyyden ja lapsiköyhyyden yleistymisestä ollaan oltu Euroopassa ja Suomessa viime vuosina huolissaan (esim. Forssen 2006; Eurochild 2011; Gauthier 2010; Letablier & al. 2010). Eri Euroopan valtioissa harjoitettava perhepolitiikka on sisällöltään erilaista, mutta niillä on yhteinen päämäärä: perheiden tukeminen. Valtioiden välisessä perhepolitiikan vertailussa on tavoitteena havaita eri maiden hyviä ja toimivia käytäntöjä. Palvelujen ja tukimenetelmien on kuitenkin vastattava kunkin maan perheiden, vanhempien ja tulevien vanhempien odotuksia, jotta järjestelmien kehittäminen johtaisi haluttuihin tulokseen. Odotukset vaihtelevat jäsenvaltiosta toiseen riippuen kansallisesta kulttuurista, sosiaalisista tavoista ja perinteistä. Valtioiden on kuitenkin samalla pyrkiä murtamaan mahdollisia ideologisia ennakkokäsityksiä ja ehdotettava järjestelyjä, jotka antavat yksilöille aidon mahdollisuuden perheen perustamiseen ja

perheelle mahdollisuuden toivomansa lapsimäärän hankkimiseen (Letablier & al. 2010).

Perheiden ja lapsien taloudellisen hyvinvoinnin mittarina on käytetty sitä, kuinka suuri osuus lapsiperheistä ja lapsista on laskennallisen köyhyysrajan alapuolella (60% mediaanituloista). Näin laskettuna hyvin suuressa osassa Euroopan maita lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt 2000-luvulla dramaattisesti, vaikka tulot kaikissa eri tulodesiileissä ovat kasvaneet. Suhteellisen köyhyyden indikaattoria käytetään hyvin yleisesti köyhyyden mittarina mutta hyvin usein se nähdään myös hyvin ongelmallisena (esim. Bradshaw & Finch 2003; Whelan & Maitre 2009).

Tässä artikkelissa käsitellään suhteellisen köyhyyden mittarin ja muiden indikaattorien hyödynnettävyyttä perheiden ja lasten taloudellisen hyvinvoinnin mittaajina. Aineistona käytetään 24 Euroopan maata kattavaa itse Eurostat-datasta rakennettua aineistoa, joka kattaa tällä hetkellä vuodet 1998-2010 ja jota on tarkoitus täydentää viimeisimmillä tilastotiedoilla mahdollisuuksien mukaan. Data sisältää monia indikaattoreita, joita käytetään lapsiperheiden hyvinvoinnin seuraamiseen. Artikkelin tavoitteena on selvittää mitä lapsiperheiden taloudellisen hyvinvoinnin mittareita voi ja kannattaa käyttää, jotta saataisiin mahdollisimman luotettava kuva lapsiperheiden tilanteesta.

Lisäksi analysoidaan raja-tuloa, jolla lapsiperhe luokitellaan eri Euroopan maissa köyhäksi ja myös köyhäksi luokiteltujen ihmisten etäisyyttä tähän raja-tuloon. Lopuksi suoritetaan aikasarja-analyysi (+regressioajoja + SEM-mallinnusta), jotta nähdään missä maissa muutokset perhepolitiikassa (palvelut + käteisetuudet) ovat vaikuttaneet lapsiperheiden köyhyyden vähenemiseen ja hyvinvoinnin paranemiseen, kun talouskasvun suunta ja muut asiaan mahdollisesti vaikuttavat tekijät otetaan huomioon.

Kuntien lakisäätöiden lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä hyvinvoinnin ja palveluiden tila Suomessa 2010 – tutkimus SIRKKA ROUSU, METROPOLIA AMMATTIKORKEAKOULU

Tutkimuksen tausta: Vuonna 2008 uudistettu lastensuojelulaki (L 417/2007, 12 §) edellyttää, että kunnat laativat kunnan tai kuntien yhteisen suunnitelman lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi

sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Valtuuston hyväksymän suunnitelman tulisi ohjata kunnan ja kuntien yhteisen lasten ja nuorten hyvinvointityön toteuttamista, eri toimijoiden yhteistyötä, resurssien kohdentamista sekä toiminnan kehittämistä. Lastensuojelu nähdään Suomen lainsäädännössä ja lapsipolitiikassa laajana käsitteenä, joka kattaa yhteiskunnalliset toimet turvallisista kasvuoloista, kaikille tarjolla olevista palveluista ja vanhemmuuden tuesta aina viimesijaisten lastensuojelun tukitoimien järjestämiseen.

Tutkimusaineisto: Suomen Kuntaliitto toteutti syksyllä 2010 laajan internet-pohjaisen kyselytutkimuksen yhteistyössä eri tahojen kanssa. Tavoitteena oli muodostaa kokonaiskäsitys lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointipolitiikasta ja lastensuojelusta kunnissa kuntien arvioimana. Neliosaisella kyselyllä selvitettiin suunnitelman laatimista ja merkitystä kunnan talouden ja toiminnan ohjaamisessa sekä kunnan arvioita lasten ja nuorten kasvuoloista, hyvinvoinnista, palveluista, lastensuojelusta ja yhteistyöstä.

Tuloksia

- Lähes 90 % vastanneista kunnista (175) arvioi, että suunnitelma perustuu laaja-alaiseen yhteiseen valmisteluprosessiin, johon ovat osallistuneet eri ammattialojen edustajat ja yhteistyötahot. Vastaajista 80 % (155 kuntaa) ilmoitti, että suunnitelman toimeenpanoa ohjaa ja johtaa monialainen ja monen toimijan yhteistyöryhmä.
- Suunnitelman valmistelussa ja tiedonkeruussa lasten, nuorten ja vanhempien sekä lastensuojeluasiakkaiden ääni on kuulunut vielä heikosti. Avovastausten mukaan tätä aiotaan parantaa seuraavalla suunnitelman valmistelukierroksella.
- Reilu 85 % ilmoitti, ettei ajankohtaista tietoa suunnitelman toteutumisesta löydy kunnan nettisivuilta. Suunnitelma oli saatavissa kunnan nettisivuilta vain 40 % vastanneista kunnista.
- Lähes 80 % vastanneista kunnista arvioi, että suunnitelma edistää lastensuojelun keskeisten tavoitteiden toteuttamista. Ehkäisevän lastensuojelun monialainen johtaminen on vasta kehittymässä.
- Peruspalvelut ovat hyvin saatavilla, mutta ehkäisevän lastensuojelun tukipalvelut vasta elpyvät 1990-luvun talouden lamasta, kuten kotipalvelujen ja perhetyön saatavuus. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun palveluissa on alueellisia eroja

maan sisällä. Sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät ovat paikoin hyvin suuret, mikä ei mahdollista riittävän paneutuvaa asiakkaan auttamista.

- Alle kouluikäisten ja alakouluikäisten lasten osalta hyvinvointi arvioitiin kunnissa hyväksi tai erittäin hyväksi kaikilla kysytyillä osaluoveilla. Pientä huolta kannettiin 13-20 –vuotiaista: eniten huolta aiheuttivat lasten ja nuorten psyykinen terveys ja hyvinvointi sekä nuorisoikäluokan vanhemmuus. Tulos vastaa monien tutkimusten tuloksia. Kuvatut huolet olivat vastaajien mukaan myös keskeisiä lastensuojeluasiakkuuden syitä.

Lasten ja nuorten hyvinvointityön kokonaisvaltainen ohjaus ja johtaminen ovat mm. kuntarakenteen muutosten johdosta haasteiden edessä, vaikka monissa kunnissa monialainen johtaminen ja yhteistyömallit ovatkin kehittyneet.

Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa

MIA HAKOVIRTA JA MINNA RANTALAIHO, TURUN YLIOPISTO

”Mielestäni raha määrittelee liikaa elämäämme. Olisi helpompaa, jos kaikilla nuorilla olisi viikossa saman verran rahaa – köyhillä sekä rikkailta. Köyhien ei tarvitsisi olla kateellisia eikä rikkaiden tuntee pahalta, että saa enemmän rahaa.” Näin pohtii lasten välisen taloudellisen eriarvoisuuden eettistä kestävyyttä eräs Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella käynnissä olevaan *Lasten taloudellinen eriarvoisuus ja hyvinvointi* -tutkimukseen osallistunut 8-luokkalainen tyttö. Tutkimuksessa kootaan tietoa siitä, miten eriarvoisuus tulee esille lasten arjessa, minkälaisia merkityksiä lapset siihen liittävät ja miten lasten arjessa näkyvä eriarvoisuus voi vaikuttaa lasten hyvinvointiin.

Tutkimusaihe on ajankohtainen, sillä tuloerot ovat Suomessa kasvaneet, lasten köyhyys lisääntynyt ja samalla lasten yhteiskunnallinen eriarvoisuus on kasvanut. Lapsille ja nuorille eriarvoisuus merkitsee paitsi elinolojen ja hyvinvoinnin eroja myös sosiaalista etäisyyttä ja sosiaalisten todellisuuksien erkaantumista toisistaan. Vaikka köyhyyden vaikutuksia lasten hyvinvointiin on tutkittu paljon, meillä ei ole tietoa siitä, mitä lapset itse käsittävät eriarvoisuudella ja miten lasten kokema eriarvoisuus on yhteydessä heidän hyvinvointiinsa. Lapsia ja nuoria koskevia hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden indikaattoreita ja mittareita on kehitetty pitkälti

ongelmakeskeisesti ja aikuislähtöisesti. *Lasten hyvinvointi ja eriarvoisuus* -hankkeessa tutkimuksen aihepiiriä lähestytään kysymällä eriarvoisuudesta lapsilta itseltään. Keväällä 2011 kerätty aineisto koostuu 5- ja 8-luokkalaisten lasten teemahaastatteluilta (26), kirjoituksista (23) ja piirustuksista (24).

Lähestymme lasten kokemuksia ja ajatuksia taloudellisesta eriarvoisuudesta kulutuksen teeman kautta. Samaan aikaan kun taloudellinen polarisaatio lapsiperheiden keskuudessa on kasvanut, nykylapsuudesta on tullut kulutuskeskeinen ja lapset ovat markkinoinnin keskeinen kohderyhmä (Buckingham 2000; Wilska 2008). Epätasaiset kulutusmahdollisuudet voivat rajoittaa lasten ja nuorten valinnanmahdollisuuksia, heikentää sosiaalisen toimintakyvyn edellytyksiä ja vaikuttaa lapsen asemaan sosiaalisessa ryhmässä, mikä puolestaan voi heijastua hänen hyvinvointiinsa.

Esityksessämme nostamme esiin pääasiassa *lapsilähtöisiä* lasten eriarvoisuuden kokemuksia ja käsityksiä tarkastelevia aikaisempia tutkimuksia ja kiinnitämme huomiota siihen, miten eriarvoisuutta on lähestytty lapsiin ja lapsuuteen liittyvänä asiana tai ilmiönä. Esittelemme myös alustavia ajatuksia aineistomme ensimmäiseltä analyysikierrokselta.

8. Muuttavatko hyvinvointipalvelujen markkinamekanismit palvelun käyttäjän ja palvelun ammattilaisen asemaa?

Koordinaattorit

SUSAN ERIKSSON, KEHITYSVAMMALIITTO

LINA VAN AERSCHOT, TAMPEREEN YLIOPISTO

Paikka: ATK-luokka 209, Publicumin 2. kerros

Asiakkuus ja kuluttajuus vammaisten ihmisten palvelujen henkilökohtaisessa budjetoinnissa

MARIKA AHLSTÉN JA SUSAN ERIKSSON,
KEHITYSVAMMALIITTO

Kehitysvammaisen henkilön arkielämän tarpeet, kuten palvelujen ja kuluttamisen tarpeet tulevat usein määriteltyiksi muiden ihmisten taholta. Esimerkiksi sosiaalipalvelujen työntekijöiden ja perheenjäsenten määrittelyvalta ja sille perustuvat institutionaaliset valtasuhteet muodostavat kehitysvammaisen ihmisen elämään riippuvuuksia konventionaalisista palvelukäytännöistä ja arkielämän kulkua koskevista totunnaisista ratkaisuista. Isosta-Britanniasta lähtöisin oleva ja siellä kunnalliseen palvelujärjestelmään vakiintunut henkilökohtaisen budjetoinnin menettely haastaa tätä asiantilaa muuttumaan niin, että kehitysvammainen ihminen saa enemmän päätäntävaltaa ja itsemääräämisoikeutta oman arkielämänsä asioista.

Henkilökohtaisen budjetoinnin menettelyssä vammainen ihminen voi yhdessä tukihenkilöittensä kanssa suunnitella omaa arkielämäänsä sen kannalta, mitä haluaa tehdä ja millaisia palveluja hyödyntää. Sosiaalitoimessa lasketaan vammaiselle henkilölle vuosikohtainen budjetti, jonka laskenta perustuu sille, kuinka paljon rahaa hänen palveluihinsa kuluu vuositasolla tällä hetkellä. Lasketun budjetin raameissa aletaan toteuttaa henkilökohtaista elämänsuunnittelua, jolloin vammainen ihminen päättää itse, minkälaisiin palveluihin hän haluaisi näitä rahojaan käyttää. Sen jälkeen henkilön suunnitelmia ryhdytään realististen mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan niin, että päätäntävalta säilyy hänellä itsellään.

Kehitysvammaliiton ja Kehitysvammaisten palvelusäätiön yhteisessä ”Tiedän mitä tahdon!” – hankkeessa (2010 - 2013) nojataan brittiläisiin kokemuksiin ja periaatteisiin henkilökohtaisen budjetoinnin menettelystä. Tähän mennessä hankkeessa on ryhdytty kokeilemaan budjetointia vammaispalveluissa eteläsuomalaisessa suuressa kaupungissa ja itäsuomalaisessa sosiaali- ja terveystieteissä. Kokeiluun on ryhtynyt yhteensä noin 15 vammaista henkilöä ja vammaispalvelujen työntekijöitä, joita on alettu valmentaa henkilökohtaiseen budjetointiin ja henkilökohtaiseen elämänsuunnitteluun kuluva syksystä alkaen. Hankkeeseen sisältyy myös tutkimus kokeiluprosessista ja siitä, millaisia mahdollisuuksia suomalaisessa kokeilussa on saavutettavissa.

Kokeilun myötä käynnistyneessä tutkimuksessa kysytään ensinnäkin palvelunkäyttäjän näkökulmasta, miten kehitysvammaisen ihmisen itsemääräämisoikeus toteutuu ja miten hänen sosiaalinen asemansa määräytyy kokeiluprosessissa. Toiseksi tutkimuksessa pohditaan työntekijän näkökulmasta, miten vammaiselle ihmiselle vaadittu itsemääräämisoikeus haastaa vammaispalvelujen työntekijöiden työtä ja työkäytäntöjä muuttumaan silloin, kun hänen palveluitaan suunnitellaan ja niistä tehdään päätöksiä. Tutkimusaineistoa kerätään pääasiassa valmennus- ja konsultaatiotilaisuuksissa äänittämällä koulutustilaisuuksien kulkua ja ryhmäkeskusteluja. Aineistona hyödynnetään myös prosessissa tuotettua kirjallista ja kuvallista materiaalia.

Tutkimuksessa pyritään tarkastelemaan näitä kysymyksiä ainakin niiden teoreettisten keskustelujen valossa, jotka koskevat hyvinvointipalvelujen asiakaslähtöisyyden vaatimuksia ja asiantuntijatyön muuttumista. Usein hyvinvointipalveluja koskevissa tutkimuksissa tehdään se arvovalinta, että palvelujen järjestämistä koskevassa murroksessa myös asiakaslähtöisyyden ideaali nähdään markkinamekanismeihin ja konsumerismille perustuvien yhteiskunnallisten ideologioiden eräänä muotona tai osoituksena. Kysymyksiä kuluttajakansalaisuudesta ja kuluttaja-asiakkuudesta sekä niiden arvolähtökohdista ovat olennaisia tarkastella vammaisen ihmisen elämään ja sitä koskeviin institutionaalsiin valtasuhteisiin nähden, sillä itsemääräämisoikeudelle perustuvien palvelujen järjestämisen tapojen pitäisi ainakin hypoteettisesti muuttaa näitä

valtasuhteita ja vahvistaa osallisuutta omaa elämää koskevilla asioilla.

Alustuksessa hankkeen erikoissuunnittelija Marika Ahlstén kertoo ensin hankkeen tavoitteista ja käynnistämisen prosessista ja sen jälkeen hankkeen tutkija Susan Eriksson kertoo tutkimussuunnitelmastaan.

Käyttäjäkokeudesta vammaispalveluiden hankintaan

TIINA LAPPALAINEN, INVALIDILIITTO RY

Kunta- ja palvelurakenteen muutos heijastuu myös palveluhankintaan ja palvelutuotannon muutoksiin. Kuntien vastuulla on järjestää myös vaikeavammaisten palveluja. Kunnat hankkivat ja kilpailuttavat vammaispalveluita, tuottavat niitä itse ja ottavat käyttöön yhä enemmän palveluseleitä.

Invalidiliiton Rotia palveluihin, kutia kumppanuuteen -projektissa toteutettiin esiselvitys kuntien toteuttamista vaikeavammaisten palveluasumisen ja henkilökohtaisen avun -palvelujen hankinnoista, järjestämisestä ja kehittämistarpeista. Aineisto kerättiin sähköisellä Webropol-kyselyllä, joka lähetettiin n. 60 keski-suureen ja suureen kuntaan. Kyselyyn vastasi 15 kunnan (25%) vammaispalveluista vastaavaa vammaispalvelupäällikköä ja sosiaalityöntekijää.

Suurin osa (2/3) vastanneista kunnista oli keski-suuria kuntia, jotka kertoivat hankkivansa vaikeavammaisten palveluasumisen ostopalveluna, mutta edelleen suorahankintana, ilman kilpailutusta. Suurimmissa vastaajakunnissa palveluasumisen hankinnoissa käyttöön oli otettu myös julkinen hankintamenettely. Henkilökohtaisen avun järjestämisessä yhdessä kunnassa käytössä oli palvelusetelijärjestelmä, joissakin kunnissa apua tuotettiin myös kunnan omana toimintana.

Sosiaalityöntekijät pääsevät usein vaikeavammaisten palveluhankinnassa määrittämään ostettavan palveluasumisen laatua enemmän kuin asiakkaat. Vastaajat arvioivatkin, että vaikeavammaisten kuntalaisten tarvitseman palveluasumisen järjestämisessä avoin hankintamenettely ei aina sovi yksilöllisten palveluiden hankintaan ja tarvitaan lisää niin sisällöllistä kuin menetelmällistä osaamista. Asiakkaiden yksilölliset tarpeet, toiveet ja

muuttuvat tilanteet eivät välity riittävästi ryhmäperustaiseen palveluiden hankintamenettelyyn, kun tavoitteena on palvelujen käyttäjäasiakkaan tarvetta vastaava yksilöllinen palvelu sopimuskauden aikana.

Sosiaalityön kysymyksenä on, välittyykö tieto asiakkaan yksilöllisestä tarpeesta riittävästi vammaispalveluiden palvelusuunnittelun kautta palvelujen hankintaan sekä onko kunnan palveluhankinnan yhteydessä palveluntuottajalta edellyttämä yksilöllinen palvelusitoumus (palveluntuottajan ja asiakkaan välillä) riittävän sitova tae ostaa laadukasta, tarpeenmukaista palvelua.

Asiakkaan asema suhteessa kunnan ostopalveluna järjestettyyn palvelun tuottajaan on edelleen julkisoikeudellinen suhde, vaikka palvelun tuottaakin yksityinen palveluntuottaja. Vammaispalveluihin laajentuva palvelusetelijärjestelmä ja henkilökohtainen budjetointi lisäävät asiakkaan kuluttajaoikeudellista vaikuttamis- ja valintamahdollisuuksia palveluihin. Iso kysymys onkin, kuinka tuetaan asiakkaan halua ja osaamista käyttää valinnanvapauttaan, kun asiakkaan rooli tulevaisuudessa näyttäytyy vastuullisena ja valintoihin kykenevänä kansalaisena.

Esiselvitys on osa Invalidiliiton kolmivuotista Rotia palveluihin, kutia kumppanuuteen – käyttäjäkokemuksen asiantuntemusta vammaispalvelujen hankintaan -projektia. www.invalidiliitto.fi/rotia-projekti. Projektin tavoitteena on luoda kuntien ja järjestöjen välille uudenlainen tasavertainen asiantuntijakumppanuuden mallia.

Sosioekonomisen taustan vaikutus ikäihmisten avun saamiseen ja palvelujen käyttöön

LINA VAN AERSCHOT, TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosioekonomisen taustan on ruotsalaisen tutkimuksen mukaan todettu vaikuttavan ihmisten kykyyn toimia kuluttajina. Tarkasteltaessa vanhusten avun saamista ja palvelujen käyttöä on huomattu, että ne, joilla on korkeampi koulutus (ja oletettavasti myös tulotaso) käyttävät useammin yksityisiä palveluja, kun taas alemman koulutuksen (ja tulotason) omaavat ihmiset turvautuvat useammin läheisten antamaan informaaliin apuun. (Szebehely 2005.)

Suomessa on aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu, että julkinen ja yksityinen kotipalvelu eroavat rakenteeltaan niin, että asiakkaat julkisella puolella ovat huonokuntoisempia ja pienituloisempia (Rissanen ym. 2001). Terveyspalvelujen suhteen on tutkimuksissa todettu, että hyvätuloiset saavat ja käyttävät terveyspalveluita suhteellisesti eniten kun taas pienituloiset käyttävät niitä vähiten (Hänninen 2009, 49). Kun pienituloisilla ja työttömillä on mahdollisuus käyttää ainoastaan julkista terveydenhuoltoa, on hyvätuloisilla ja kattavasta työterveyshuollosta nauttivilla käytössään paitsi julkinen järjestelmä myös työterveyshuolto ja yksityiset palvelut.

Edellä esitettyjen tutkimustulosten perusteella on tärkeää ja ajankohtaista tarkastella, mikä vaikutus sosioekonomisella taustalla on ikäihmisten avun saamisessa ja palvelujen käytössä. Ovatko apu ja hoiva paremmin saatavilla, jos niistä on varaa maksaa? Tarkastelen esityksessäni sosioekonomisen taustan vaikutusta avun lähteisiin, avun riittävyteen ja palvelujen käyttöön.

Kokemuksia työn tuloksellisuuden mittaamisen käytännöistä sosiaali- ja terveydenhoitotyön kentällä

HELENA HIRVONEN, JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Väestön ikääntyminen ja julkisen sektorin resurssien niukkuus pakottavat suomalaista hyvinvointivaltiota uudelleenarvioimaan yhtäaikaista pyrkimystä paitsi laadukkaaseen, myös tehokkaaseen palvelutuotantoon. Työn tuloksellisuuden mittaamisen käytäntöjen avulla hyvinvointialan palvelujen tehokkuutta ja laadukkuutta voidaan yhä kasvavassa määrin seurata ja vertailla. Tätä prosessia kuitenkin hankaloittaa hyvinvointityön luonne työnä joka tulokset lähtökohtaisesti ovat vaikeasti mitattavia. Esityksessäni analysoin vallitsevaa pyrkimystä työelämän käytäntöjen yhä lisääntyvään läpinäkyvyyteen suomalaisten hyvinvointityön ammattilaisten näkökulmasta. Teoreettisesti ammatillisten identiteettien tarkastelu pohjautuu Pierre Bourdieun ajatukseen toimijuudesta habituaalisina käytäntöinä. Analysoin hyvinvointialan ammattilaisilta kerätyn haastatteluaineiston (n=24) avulla työntekijöiden kokemuksia tuloksellisuuden mittaamisen käytännöistä, sekä näiden käytäntöjen synnyttämiä neuvotteluja työntelijöiden velvollisuuksista ja vastuusta. Analyysin tulokset osoittavat, että hyvinvointityön kentällä erilaiset mittaamisen ja arvioinnin käytännöt pakottivat haastateltavat

aktiivisesti työstämään käsitystään heihin kohdistuvista odotuksista hyvinvointityön ammattilaisina. Lisäksi tulokset osoittavat, että työntekijöiden jaettu näkemys ja ymmärrys hyvästä hoidosta ja hoivasta ei tullut kattavasti huomioiduksi työn mittaamisen käytännöissä, vaan työn mielekkyys syntyi onnistumisen kokemuksista arkisista kohtaamisissa asiakas- ja potilastyössä.

Kolmannen sektorin palveluntuottajien näkökulma sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen tilaaja–tuottaja -mallissa OLLI KARSIO, TAMPEREEN YLIOPISTO

Kolmas sektori eli järjestöt ja yhdistykset tuottavat suuren osan suomalaisen hyvinvointivaltion sosiaali- ja terveyspalveluista. Etenkin sosiaalipalveluissa kolmannen sektorin osuus on merkittävä, 17–18 prosenttia riippuen siitä käytetäänkö mittarina rahaa vai henkilöstön määrää. Palvelujen tuottamisen edellytykset ovat kuitenkin muuttuneet viime vuosina, kun kunnat järjestävät sosiaali- ja terveyspalvelut yhä useammin tilaaja–tuottaja-mallissa ja palveluseleillä. Suomeen on syntyessä sosiaali- ja terveyspalvelumarkkinat, jotka perustuvat pitkälti palvelujen kilpailuttamiseen. Tätä muutosta on kuvattu myös markkinoistumisen käsitteellä

Tässä esityksessä tarkastellaan tilaaja–tuottaja-mallissa toimivia kolmannen sektorin palveluntuottajia. Tutkimus perustuu laadulliseen aineistoon, joka koostuu kuuden kolmannen sektorin paikallisjohtajan haastattelusta. Johtajia haastateltiin tilaaja–tuottaja-malliin ja palveluiden järjestämiseen liittyvistä kysymyksistä. Kysyn, miten kolmannen sektorin palvelujen tuottamisen toimintaympäristö ja toimintaedellytykset ovat muuttuneet tilaaja tilaaja–tuottaja-malliin siirtymisen myötä.

Muutos palvelujen järjestämisessä näyttäytyy aineiston perusteella muutoksena kohti markkinahenkisempää ja markkinoihin perustuvaa hallintaa. Tutkimuksen päätulokset voidaan tiivistää kolmeen pääteemaan: Ensinnäkin kunnan ja kolmannen sektorin välisessä yhteistyössä oli havaittavissa muutos kumppanuuteen perustuvasta palvelujen järjestämisestä saneluun perustuvaan palvelujen tuottamiseen. Toiseksi palvelujen tuotteistaminen sai paljon erilaisia merkityksiä. Yhtäältä tuotteistaminen yhdistettiin palvelukokonaisuuksien pilkkomiseen ja toisaalta

kustannustietoisuuden ja palvelujen läpinäkyvyyden lisääntymiseen. Lisäksi kilpailuttamisen ja kilpailun lisääntymisellä oli suuri merkitys kolmannen sektorin toiminnalle sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisessa.

Sosiaaliset näkökulmat julkisissa hankinnoissa

RIITTA-MAIJA HÄMÄLÄINEN, THL

Suomen julkisten hankintojen arvo noin 22 miljardia vuodessa, joka on noin 15 prosentti bruttokansantuotteesta. Joillakin aloilla tämä merkitsee merkittävää markkinaohjausta. Julkisia hankintoja tekevät kuntien, kuntayhtymien, seurakuntien ja erilaisten järjestöjen ja yhteisöjen hankinnoista vastaavat henkilöt.

Hankintaprosessissa sosiaaliset näkökulmat merkitsevät sitä, että otetaan huomioon yksi tai useampi näkökulma. Näitä näkökulmia hankinnassa voivat olla työ- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, sosiaalisen osallisuuden tukeminen, yhteisötalouden ja pk-yritystoiminnan edistäminen, tasa-arvoisten mahdollisuuksien tukeminen, esteettömyys, eettinen ja reilu kauppa sekä laajempi vapaaehtoinen yritysten yhteiskuntavastuun noudattaminen.

Laajempänä tavoitteena on, että julkinen hallinto toimisi esimerkillisenä kuluttaja ja markkinoiden luojana sekä huomioisi hankintojen yhteiskunnalliset heijastusvaikutukset. Hankintalainsäädännössä perinteisesti on kaksi tavoitetta: julkisten varojen tehokas käyttö ja EU:n sisämarkkinoiden luominen ja kehittäminen. Uusia tavoitteita ovat ympäristön huomioiminen, sosiaaliset ja eettiset näkökohdat sekä innovaatioiden edistäminen.

Hankinnat jakaantuvat taloudellisen arvon perusteella kolmeen eri ryhmään: kansallisen kynnyksen alittavat eli ns. pienhankinnat, kansallisen kynnyksen ylittävät ja EU-kynnyksen ylittävät hankinnat. Hankintalain mukaan sovitun kynnyksen ylittävät julkiset hankinnat tulee ilmoittaa hankintailmoitusrekisteriin (HILMA) ja kilpailuttaa.

Hankintayksiköllä on ratkaiseva rooli sosiaalisten näkökulmien huomioimisessa ja työllistämisenäkökulmien toteuttamisessa paikallisesti. Sosiaalisten näkökulmien soveltaminen on toistaiseksi harvinaista. Sosiaalisia kriteerejä on kuitenkin käytetty muutamissa

tarjouspyynnöissä, mikä osoittaa niiden olevan käyttökelpoisia. Hankinnoista vastaavilla tulisi olla nykyistä enemmän tietoa sosiaalisten kriteerien käytöstä hankinnoissa sekä myös motivaatiota niiden käyttöön. Hankintayksiköiden ohjeistusta voidaan parantaa kuntien ja kuntayhtymien strategisilla päätöksillä sekä ohjeistuksella. Hankintailmoitusten ja tarjouspyyntöjen perusteella ei luonnollisesti voi arvioida, minkälaista työtä tarjoajat todellisuudessa tarjoavat. HILMA-rekisterin perusteella voidaan tulevaisuudessa seurata, toteutuvatko sosiaalisten näkökulmien huomioiminen tavaroita ja palveluita kilpailutettaessa. Jos hankintayksikkö ei edellytä sosiaalisten kriteerien huomioimista kilpailuvaiheessa, sitä ei voi odottaa myöhemminkään.

Euroopan unionin työllisyys, sosiaaliasiat ja osallisuus osasto on julkaissut oppaan Sosiaalinen ostaminen: Opas sosiaalisten näkökohtien huomioonottamisesta julkisissa hankinnoissa, josta on julkaistu myös käytännön läheinen opas Sosiaaliset näkökulmat julkisissa hankinnoissa – lähtökohtia, kokemuksia ja mahdollisuuksia (Toim. Luostarinen, Kinnunen ja Eskola).

Käyttäjävetoiset innovaatioprojektit ja hyvinvointipalveluiden uudistaminen

SARI SARLIO-SIINTOLA, HELSINGIN YLIOPISTO

Innovaatiot ovat nykyään keskeisiä välineitä ratkoa myös yhteiskunnallisia haasteita, kuten väestön ikääntymistä. Projekteja, joissa kehitetään ja otetaan käyttöön uudenlaisia hyvinvointipalveluita ja teknologiaa (>innovaatioita), rahoitetaan laajalti kansallisin ja EU-varoin. Näiden innovaatioiden odotetaan synnyttävän sekä taloudellista hyvää että hyvinvointia. Teknologia- ja palveluyrityksille innovaatioprojektit tarjoavat mahdollisuuksia uuteen liiketoimintaan. Koska innovaatioprojektit käytännössä uudistavat yhteiskunnan institutionaalisia rakenteita ja työnjakomalleja, ne ovat myös vahvasti sidoksissa yhteiskunnan arvoihin ja politiikkaan.

Tarkastelen esitelmässäni hyvinvointialan innovaatioprojekteja, joita toteutetaan yhdessä (ikääntyneiden) kansalaisten kanssa ja joissa tavoitellaan uudenlaisia palvelutuotannon malleja käyttäjien (kansalaisten) ja palvelutuottajien kesken. Näkökulma on kehittämistyön työnjaon ja palvelutuotannon työnjaon muutoksissa käyttäjien ja palvelutarjoajien kesken. Yritysten rooli

palvelutuotannossa voi olla teknologiatoimittajan ja/tai palvelutuottajan.

Esitys perustuu työn alla olevaan väitöstutkimukseeni ”Moral justification of well-being service innovation projects with and for the elderly”. Olen tähänastisessa tutkimuksessani aluksi osoittanut, että taloudelliset tavoitteet sekä resurssi- ja hyödykekeskeisyys ohjaavat voimakkaasti hyvinvointialan innovaatiotoiminnan tavoitteiden asettamista sekä innovaatioprojektien rahoitusta ja toteutusta. Riskinä on, että muut näkökulmat (ml. kansalaisten vaikuttamismahdollisuudet, kehittämistyöhön osallistumisesta saatava hyvinvointihyvä, uusien palvelutuotantomallien vaikutukset kokonaishyvinvointiin, muu kuin hyödykkeitä edellyttävä hyvinvointi) jäävät vähemmälle huomiolle. Tämän jälkeen olen analysoinut, minkälaisia välineitä Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoria tarjoaa kehittämisprojektin toteuttamiseen ja palveluinnovaatioiden suunnitteluun yhdessä ikääntyvien käyttäjien, asiantuntijoiden ja yritysten kanssa. Tavoitteeni on tutkimukseni lopputuloksena kehittää projektijohtamisen työkalu, jonka avulla on mahdollista toteuttaa innovaatioprojekteja ja luoda palvelumalleja, jotka tukevat ikääntyvien toimintavalmiuksia ja jotka ovat yhteiskunnan moraalisen työnjaon kannalta perusteltuja.

9. Muuttoliike, etnisyys ja kotoutuminen

Koordinaattori

ISMO SÖDERLING, SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI

Paikka: SH126, Publicumin 1. kerros

Turku suomalaisena metropolina – kuristaako kaulus?

ISMO SÖDERLING, SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI

Turku tunnetaan kaupunkina, joka ei pysty pitämään sinne muuttaneita – Turusta on tullut läpikulkupaikka. Toisaalta Turun ympäristökunnista (ns. kauluskunnista) on tullut houkutteleva ja osittain yhteistyöhaluton rengas Turun ympärille. Useissa kauluskunnissa Turun kaupunki työnantajana on tärkein yksittäinen työnantaja.

Pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa on tiukasti otettu kantaa kuntakysymykseen (www.valtioneuvosto.fi):

”Hallituksen kuntapolitiikan tavoitteena on turvata laadukkaat ja yhdenvertaiset kunnalliset palvelut asiakaslähtöisesti koko maassa, luoda edellytykset kuntien taloutta vahvistavalle kehittämistoiminnalle ja yhdyskuntarakenteen eheyttämiseksi sekä vahvistaa kunnallista itsehallintoa ja paikallista demokratiaa”.

”Vahvoilla peruskunnilla luodaan edellytykset kuntien riittävälle omalle palvelutuotannolle ja kuntien kyvyille hallita palvelumarkkinoita yhdenvertaisten palvelujen saatavuuden ja palvelutuotannon eheyden varmistamiseksi”.

”Jatketaan ja lujitetaan metropolipolitiikkaa tavoitteena vahvistaa seudun kansainvälistä kilpailukykyä ja tasapainoista kehitystä koko maan suotuisan kehityksen edistämiseksi sekä metropoliseudun erityis-haasteiden lievittämiseksi”.

Esitelmässä tarkastellaan Turun ja Tampereen väestöllistä vetovoimaa (syntyvyys, kuolevuus ja muuttoliike). Esitelmässä katsotaan asioita myös työssäkäyntialueen kannalta – miten Tampereen ja Turun työssäkäyntialueet poikkeavat toisistaan. Vai poikkeavatko? Mitkä tekijät vaikuttavat erityisesti Turun vetovoimaan, ja miten tätä vetovoimaa voidaan lisätä?

Aineistona käytetään uusimpia työvoimaan ja väestöön liittyviä tilastoja. Esitelmässä tarkastellaan vuonna 2009

Siirtolaisuusinstituutissa toteutetun kyselytutkimuksen ”Turku ja Tampere kilpasilla” keskeisiä tuloksia. Samoin kvalitatiivisena aineistona käytetään haastattelututkimuksella saatuja tietoja Turkuun muutosta ja maahanmuuttaneiden mielipiteistä Turusta työpaikkana.

Kokonaisvaltainen ohjausmalli hyvinvoinnin ja työllistymisen edistäjänä

TEEMU VAUHKONEN

Tutkimuksessa selvitetään kokonaisvaltaisen palveluohjauksen vaikutusta erityisesti maahanmuuttajien hyvinvointiin ja työllistymiseen kuntouttavassa työtoiminnassa. Tutkimus koskee kuitenkin myös kantasuomalaisia. Tutkimus käsittelee Mahdollistaja-hankkeessa käytettyä palveluohjausmallia, joka on erityisellä tavalla asiakaslähtöinen ja asiakkaan etua korostava työtapa. Se tarkoittaa sekä palveluiden yhteensovittamista organisaatioiden tasolla että asiakastyön menetelmää, jossa työtapa ja tavoitteet räätälöidään kunkin asiakkaan mukaan. Kokonaisvaltaisessa palveluohjauksessa on keskeistä se, että kullekin maahanmuuttaja-asiakkaalle määrätään vastuuhenkilö, joka seuraa prosessia ja vastaa sen etenemisestä suunnitelmien mukaisesti.

Hankkeen aikana mukana olleiden organisaatioiden ohjaajia koulutettiin Mahdollistaja-mallin mukaisesti ja mallista luotiin sovellutus maahanmuuttajatyöhön. Hankkeen kuluessa tuloksia mitattiin sosiaalisen tilinpidon menetelmällä. Tilinpidossa arvioitiin systemaattisesti asiakkaan hyvinvoinnin, pystyvyysuskomusten, sosiaalisten taitojen ja työn tekemisen taitojen kehitystä sekä asiakkaiden itsensä että heidän ohjaajiensa arvioimana.

Tutkimus kytkeytyy monimuotoisuuden teemaan. Monimuotoisuus-käsitteen kautta tutkimustehtävä jakaantui kolmeen tasoon: yksilötasolla analysoitiin maahanmuuttajien ja pitkäaikaistyöttömien työelämävalmiuksia. Yhteisötasolla analysoitiin näiden asiakkaiden tukemista kohti jatkopolkuja kokonaisvaltaisen ohjauksen kautta. Yhteiskunnallisella tasolla tarkasteltiin niitä mekanismeja, jotka estävät tai edesauttavat kuntouttavassa työtoiminnassa ja tuetussa työllistymisessä olevien ryhmien työllistymistä. Näiden kolmen eri tason kautta hahmottuvat monimuotoisen työelämän esteet ja edellytykset tämän kohderyhmän näkökulmasta.

Oppilaiden hyvinvoinnin edistäminen kulttuurisesti moninaistuvassa koulussa

MINNA SÄÄVÄLÄ

Koulu ei ole vain paikka tiedolliseen oppimiseen. Peruskoulun piirissä toimii oppilashuolto, jonka tehtävänä on luoda hyvät puitteet koulun opetustehtävälle, ehkäistä syrjäytymistä ja turvata tervettä kasvua tukeva fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ympäristö. Hyvä kouluhyvinvointi edesauttaa yhdenvertaisuutta ja oppimisen mahdollisuuksia. Oppilashuoltoa hoitavat käytännössä erityisesti terveydenhoitajat, kuraattorit, psykologit, erityisopettajat ja rehtori, joissakin kouluissa myös opo.

Kun lapsiväestön kulttuuri- ja kielitaustat monimuotoistuvat nopeasti Suomen kaupunkialueilla, koulun oppilashuollon toimintaympäristö muuttuu. Esimerkiksi Helsingissä 13 % peruskoululaisista on muunkielisiä ja vuonna 2020 arviolta 20 %. Koululaisten kulttuurinen ja kielellinen monimuotoistuminen ei kosketa vain vähemmistöjen lapsia ja heidän hyvinvointiaan, vaan vaikuttaa koko kouluyhteisön toimintaan.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Väestöliiton tutkimuskonsortiossa ETNOKIDS tutkitaan eri etnisten ryhmien lasten ja nuorten terveys- ja hyvinvointieroja. Osahankkeessa 'Oppilashuolto monikulttuuristuvassa koulussa' on selvitetty miten peruskoulujen oppilashuollosta pääasiassa vastaava henkilökunta – terveydenhoitajat, psykologit, kuraattorit, erityisopettajat ja rehtorit – toimii kulttuurisesti monimuotoistuvassa kouluympäristössä ja miten koti-koulu-yhteistyö toimii. Aineistona käytetään oppilashuoltohenkilökunnan haastatteluja (fokusryhmä- ja yksilöhaastatteluja), välittäjäasemassa olevien oman äidinkielen (ns. kotikielen) opettajien haastatteluja sekä maahanmuuttajavanhempien haastatteluja koti-koulu-yhteistyöstä.

Koulujen henkilökunta ei pidä vuorovaikutusta eri taustaisten perheiden kanssa sinänsä vaikeana, vaikka kulttuurieroja nähdään monissa seikoissa ja aluksi vuorovaikutus vaatii oppimista. Maahan muuttaneet vanhemmat ilmaisevat toiseutta, jota koulun väki ei tunnista. Koulu ei näe syrjinnän pelkoa, joka on yleistä maahanmuuttaneiden vanhempien parissa. Vanhempien on vaikeaa tunnistaa lasten ja nuorten mahdollisia psyykkisiä ongelmia.

Vuorovaikutusta maahanmuuttajien kotien ja koulun välillä on, mutta toisten maailma on pysynyt etäisenä.

Muuttoliike, etnisyys, kotoutuminen

PAUL VAN AERSCHOT, HELSINGIN YLIOPISTO

Suomen ensimmäistä kotouttamislakia (1999/493) leimasi pragmaattinen lähestymistapa. Kotouttaminen liitettiin muita rutiinitehtäviä vastaavana toimintana työvoimahallintoon ja sosiaalipalveluihin ja niistä vastuussa oleville viranomaisille annettiin laaja harkintavalta uuden lain toimeenpanoa varten. Uusiin tehtäviin ei kuitenkaan kohdennettu lisää resursseja vaikka maahanmuuttajien työttömyysaste oli kolme kertaa suurempi kuin Suomen työiässä olevan väestön yleensä. Lisäksi työvoimatoimistoissa maahanmuuttajien asioiden käsittely vaati käytännössä kaksi tai kolme kertaa enemmän aikaa kuin muiden asiakkaiden palveleminen. Lain tavoitteena oli maahanmuuttajien kotoutumisen rinnalla heidän tasa-arvonsa ja valinnan vapautensa edistäminen. Myös maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin säilyttämistä korostettiin. Tämä monikulttuurinen elementti jäi ilmeisesti vähemmälle huomiolle.

Laissa ja sen toimeenpanossa oli monia puutteita, jotka johtivat vuoden 2005 lainuudistukseen. Kotouttamisen tiivis kytkentä työvoima- ja sosiaalipalveluihin säilyi, kuten myös niihin sisältyvän työikäisten asiakkaiden velvollisuus osallistua toimenpiteisiin sanktioiden uhalla. Viranomaisilla sen sijaan ei ollut mitään velvollisuutta järjestää yksilölliseen kotoutumissuunnitelmaan kirjattuja toimenpiteitä, vaan niiden toteuttaminen riippui käytettävissä olevista määrärahoista. Lakiuudistuksessa täsmennettiin muuten viranomaisten tehtäviä ja korostettiin yhteistyön ja seurannan tarvetta. Myös paikallisten kotouttamisohjelmien ja yksilöllisten kotoutumissuunnitelmien sisällöstä annettiin tarkempia ohjeita. Pääsyä kotouttamistoimenpiteiden piiriin nopeutettiin ja laajennettiin alaikäisiin (tietyin ehdoin). Maahanmuuttajien perheenjäsenten mukaansaaminen kotoutumiseen olikin ollut aukko kotouttamispolitiikassa. Uudistukseen kuului myös uusi lainkohta syrjinnän ehkäisemisestä.

Uudistetun lain toimeenpanossa havaittiin jälleen monia puutteita. Työnjako eri viranomaisten välillä oli epäselvä, niillä ei ollut tarpeeksi resursseja lain toimeenpanoa varten, toiminnan seuranta oli puutteellista ja liian paljon maahanmuuttajia jäi kotouttamistoimenpiteiden ulkopuolelle. Selvitysten mukaan maahanmuuttajien pääsyä koulutukseen pitäisi helpottaa ja varsinkin suomen ja ruotsin opetusta tehostaa. Syrjintään pitäisi kiinnittää paljon enemmän huomiota. Nämä näkökohdat otettiin huomioon uudessa laissa, joka tuli voimaan syyskuussa 2011.

Tämän paperin tarkoituksena on arvioida, missä määrin kotouttamislainsäädäntö turvaa maahanmuuttajien oikeudet ja millä edellytyksillä tämä voisi käytännössä toteutua.

10. Nuoret sosiaalipoliittisena kysymyksenä

Koordinaattorit

VAPPU KARJALAINEN, THL

ELINA PALOLA, THL

Paikka: SH299, Publicumin 2. kerros

Huom. Tämä ryhmä kokoontuu vain torstaina.

Pohdintoja sosiaalipoliittisesta ”nuorisotutkimuksesta”

ELINA PALOLA JA VAPPU KARJALAINEN, THL

Peruskysymyksiä: Millaisissa yhteiskunnallisissa ympäristöissä ja rakenteissa 2010-luvun nuoret Suomessa elävät ja toimivat? Millaisia ovat syrjäytymisen vaaraan joutuneet nuoret ja heidän selviytymismahdollisuutensa maaseudulla ja kaupungeissa? Miten nuoret otetaan huomioon paikallis-seudullisissa politiikoissa – erityisesti sosiaali- ja hyvinvointipolitiikassa?

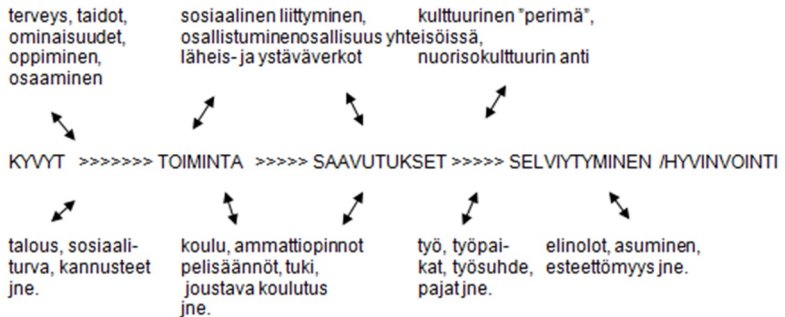
Lähtökohtana on ajatus siitä, että kaikilla ihmisillä on kykyjä ja annettavaa yhteiskunnalle ja että näiden kykyjen käyttäminen ja hyödyntäminen on riippuvaista myös toimintaympäristöistä ja yhteiskunnan rakenteista. Siksi on tärkeää tutkia sitä, miten apua ja tukea tarvitseva yksilö ja yhteiskunnan rakenteet kohtaavat toisensa: mikä auttaa nuoria ja miksi; entä miksi jotkut toimenpiteet eivät vaikuta? Entä kuka joustaa (nuori vai rakenteet) ja mitkä arvot valittuja toimenpiteitä ohjaavat (keppiä vai porkkanoita)? Mikä on nuorten tilanne suomalaiskunnissa nyt, ja miten palvelujärjestelmämme ylipäänsä kykenee vastaamaan nuoruuden elämänvaiheen tarpeisiin?

Nuorten hyvinvointia tarkastellaan Amartya Senin kyvykkyys (capability) –teorian kehyksessä, jonka mukaisia teoreettisia peruslähtökohtia nuoren yhteiskunnallisen hyvinvoinnin arvioinnissa: ovat seuraavat:

- jokaisella nuorella on kykyjä (omanlainen kyvykkyys, capability)
- olennaista on, mitä nuori voi tehdä ja miten hän voi toimia yhteiskunnassa kykyjensä pohjalta (functionings)

- merkityksellistä on se, millaisiin saavutuksiin nuori kokee yltävänsä (achievements)
- nuori tarvitsee aitoja toimintamahdollisuuksia (structures) ja vapautta (freedom) toimiakseen yhteiskunnassa
- oma ääni ja omat arvot ovat nuorelle motivaation lähde

Yksilötoimijoiden erilaisuus

Rakenteet – toimintavapaus ja –mahdollisuudet - oikeudet

Asetelmasta voi johtaa mm. seuraavia tutkimuskysymyksiä:

- 1) Millaiset yksilölliset ja rakenteelliset tekijät kombinoituvat silloin kun nuori joutuu koulutuksen /työelämän suhteen sivuraiteille? Entä millaiset rakenteet elvyttävät, kannattelevat ja vievät eteenpäin? Miltä nämä näyttävät policy-linjauksina?
- 2) Millainen selviytyminen/millaiset saavutukset (achievements) ovat nuorille tärkeitä ja elämää kannattelevia tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa; maaseudulla ja pääkaupunkiseudulla? Kertooko tämä jotakin arvoista?
- 3) Millaiset tuki- ja palvelumuodot kannustavat vaikeuksissa olevia nuoria omaehtoisesti motivoivaan toimintaan (koulutus, työ)? Selviytymisen perusehdot?
- 4) Miten nuorten toimeentulotuen leikkaus vaikuttaa koulutukseen osallistumiseen, työhön hakeutumiseen ja ylipäänsä arkielämässä selviytymiseen? Tuoko ratkaisuja tuki vai kontrolli?

Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää ymmärrystä myös siitä laajasta politiikkakehyksestä, joka ohjaa käytännön toimenpiteitä: millainen käsitys nuorista on politiikkojen ja politiikkatoimien taustalla ja miten valittuja linjauksia perustellaan?

Leaving the parental home – views of the theoretical background

HENNA ISONIEMI, UNIVERSITY OF TURKU

Why study young adults' home leaving behaviour – or more precisely their living arrangements? Many different motives can be described. Firstly, living arrangements are of interest to anyone studying transitions to adulthood. Leaving the parental home is one of the major transitions during young adulthood, and forming a household of one's own is normally viewed as a sign of maturity and independence from parents. Secondly, it is an event of interest in its own right and not necessarily something that happens as a result of other events, such as getting married, going to university or getting a job. Thus, transitions can no longer be assumed to hang together. Thirdly, demographic factors, such as patterns of fertility, marriage and divorce also affect patterns of residence. An increase in the average age of marriage, cohabitation and childbearing may lead to delayed housing and family transitions. Fourthly, living arrangements are linked to economic well-being or in other words, leaving home is closely bound up with achieving economic independence. The process of leaving home is nowadays a prolonged and risky business, especially financially, for many young people. It has even been described that the event of leaving the parental home is the most important driver behind young adults' economic hardship. In fact, leaving home is more important in explaining economic hardship among young adults than other factors like employment or unemployment, presence of children or cohabitation. Despite of that, very little research has focused on this important issue.

The purpose of the presentation is to illustrate certain theoretical parts of my thesis "Leaving home". In particular, the theories which are useful in conceptualizing the phenomenon of the transition to adulthood. In addition, I will present the literature review which focuses on the reasons for leaving or staying in the parental home. Based on this review, the research questions will then be introduced.

Nuoret miehet ja nettirahapelaamisen riskit

MARIA HEISKANEN, THL

Pelaamisesta on viime vuosikymmenien aikana tullut yhä merkittävämpi osa nuorten aikuisten vapaa-ajan viettoa, ja myös internetpelien suosio on kasvanut. Monia pelejä pelataan verkossa ilman rahaa, mutta myös kaikki kotimaiset rahapeliyhtiöt toimivat internetissä, ja ulkomaisia rahapelisivustoja on tavoitettavissa satoja. On arvioitu, että nettirahapelaaminen olisi suosittua erityisesti nuorten miesten keskuudessa. Esimerkiksi nettipokeri sai muutama vuosi sitten huomiota, kun pokeritähdet, -lehdet ja -koulut olivat esillä eri medioissa. Pokeribuumi nosti myös rahapeliongelmista auttavaan puhelimeen nettipokerin vuoksi soittaneiden määrää, herättäen huolta peliongelmien parissa toimivien keskuudessa.

Rahapelien laaja laillistaminen käynnistyi maailmanlaajuisesti muutama vuosikymmen sitten, ja nyt rahapelit ovat massojen viihdettä. Suomalaiset pelaavat rahapelejä verrattain paljon esimerkiksi Euroopan tasolla tarkasteltuna. Myös rahapeliongelmaan on ryhdytty kiinnittämään yhteiskunnallista huomiota, ja esimerkiksi ongelmapelaamisen hoito on lisääntynyt ja monipuolistunut.

Nuoria aikuisia – tai osaa heistä – saatetaan pitää riskinottajina ja uuden kokeilijoina. Nettirahapelissä riski konkretisoituu esimerkiksi jaettuun pokerikäteen tai urheilukilpailun tulokseen. Pokerilehdessä esitellyt miljoonavoitot eivät kuitenkaan realisoidu kaikille, vaan joillekin pelin hurma voi kääntyä ongelmiksi tai jopa riippuvuudeksi. Liiallinen rahapelaaminen internetissä saattaa nopeastikin aiheuttaa esimerkiksi velkaantumista tai sosiaalisten suhteiden huonontumista. Koska nuorten miesten on arveltu pelaavan nettirahapelejä eniten, saattavat he myös olla riskiryhmässä peliongelman kehittymisen osalta.

Tarkastelen tässä esityksessä nuorten aikuisten nettirahapelaamista ja siihen liittyviä riskejä. Esittelen Suomessa kerättyä tilastotietoa nuorten aikuisten rahapelaamisesta sekä kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta aiheesta, keskittyen erityisesti miehiin. Pohdin, millainen uusi riski nettirahapelaaminen suomalaisen sosiaalipolitiikan kehityksessä saattaa nuorelle aikuiselle olla ja miten liiallinen nettirahapelaaminen voi vaikuttaa hyvinvointiin. Esitys pohjautuu korkeakouluopiskelijoiden rahapelaamista ja netinkäyttöä

selvittäneeseen tutkimukseen ja siihen kirjoittamaani kirjallisuuskatsaukseen sekä alkuvaiheessa olevaan sosiaalipolitiikan väitöskirjatyöhöni, jossa tutkin ongelmapelaamista sosiaalisena riskinä.

Nuorten aikuistuminen ja vanhempien antama tuki RITVA NÄTKIN, TAMPEREEN YLIOPISTO

Aikuistumisen kulttuurinen malli on nuorisotutkijoiden mukaan muuttunut. Siirtymävaiheen aikuisuuteen arvioidaan sijoittuvan elämänkulussa täysi-ikäisyyden saavuttamisen ja 25 ikävuoden väliin, joskus pidempäänkin. Siirtymävaiheen väitetään nyky-yhteiskunnassa pidentyneen ja monimutkaistuneen: aikuistuminen siirtyy yhä myöhemmäksi yhtäältä pidentyneen nuoruuden kulttuurin ja toisaalta taloudellisen ja sosiaalisen epävarmuuden takia. Yksilöllinen aikuistumismalli on nykyisin yleisesti hyväksytty, vaikka samalla esiintyy hallinnallisia odotuksia itsenäistymisen ja aikuistumisen normiaikataulusta. Ikärajat ja niissä ilmenevät ristiriidat ovat mielenkiintoisia. Iso ristiriita siinä, että lapsia itsenäistetään varhain, terveydenhuollossa ja huoltajuuskiistoissa jopa 12-vuotiaana, muttei vanhempien, erityisesti äitien odoteta luopuvan lapsen tukemisesta ja hoivaamisesta ennen kuin lapsi pärjää omillaan. Yli kymmenen vuoden jakso vanhemmuutta (lapsen ikävuodet 12-25) on siirtymävaihetta ja epäselvien sääntöjen aikaa.

Tarkastelen esityksessäni nuorten aikuistumista vanhempien näkökulmasta suomalaisten aineistojen valossa (mm. FSD:n aineistot Aikuisten lasten äidit ja Äitinä aikuiselle 2000 sekä Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen Perhesiteitä –palstan vanhempien puheenvuorot). Vanhempien näkökulmaa aikuistumiseen valottava tutkimus on melko harvinaista, koska nuorisotutkimuksen että nuoria tulkitsevien asiantuntijoiden ja ammattilaisten näkökulma on usein se, miten lapsi tai nuori on itsenäistynyt vanhemmistaan ja kiinnittynyt yhteiskunnan instituutioihin. Kiinnitän esityksessäni huomiota vanhempien antamaan tukeen, heidän odotuksiinsa jatkuvuuden suhteen, koettuihin ongelmiin sekä sukupuolittuneeseen tapaan jatkaa hoivaa ja huolenpitoa.

Kohdennetun nuorisotyön Luotsi-toiminnan arviointitutkimus

MARIA OHISALO JA SAIJA TURUNEN, SOCCA

Abstrakti kuvaa tutkimustamme, jossa selvitetään Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen, sosiaaliviraston ja terveyskeskuksen yhdessä vuodesta 2000 resursoiman ja toteuttaman Luotsi-toiminnan tuloksellisuutta ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Toiminnalla ehkäistään 12–16 -vuotiaiden nuorten syrjäytymistä ja tuetaan nuorten yksilöllistä kasvua kokonaisvaltaisesti kodin, koulun ja vapaa-ajan alueilla.

Tutkittaessa nuorten syrjäytymistä, johon liittyy esimerkiksi koulupudokkuutta ja työelämän ulkopuolelle jäämistä, on oleellista myös pohtia nuorten aiempia negatiivisia kehityskulkuja, joiden voidaan nähdä vaikuttavan myöhempään syrjäytymiseen. Tutkimus liittyy yhteiskunnallisen syrjäytymisen ja syrjäyttämisen teoreettiseen viitekehykseen. Nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa on selvitettävä syrjäytymiskäsitteen taustaa: nähdäänkö syrjäytyminen yksilön omana valintana, vai tapahtuuko syrjäytyminen suhteessa muihin, tai voiko yhteiskuntamme osaltaan syrjäyttää nuoria ”normista” (mm. Helne, 2002)? Keskustelu liittyy esimerkiksi Luotsi-toimintojen tavoitteisiin, joissa pyritään tunnistamaan nuorten syrjäytymistä ennakoivia riskejä ja auttamaan riskiryhmiä, jotta nuori ei tarvitsisi vahvempia tukimuotoja. Eräänä sivujuonteena voidaan pohtia, mihin lopulta pyritään vaikuttamaan, nuorten hyvinvoinnin lisäämiseen vai esimerkiksi syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn yhteiskunnallisten kustannusten minimoimiseksi?

Luotseissa nuorten syrjäytymistä ehkäistään monihallinnollisella ja -ammattillisella yhteistyöllä, työmenetelminä verkostomainen yhteistyö ja yksilöllinen tuki. Toiminnan on kuvattu sijoittuvan Helsingin kaupungin palvelujärjestelmässä ”ei kenenkään -maalle”. Tämä on tarkoittanut, että Luotsi-toiminnot ovat osaltaan täyttäneet eri hallintokuntien välisiä tyhjiöitä, jonne on jäänyt nuoria, jotka eivät ole hakeutuneet tai päässeet muiden tukimuotojen piiriin. Luotsi-toimintaa toteutetaan Itä-, Koillis- ja Länsi-Helsingin alueilla. Näitä täydentää kolme erikoistunutta ja eri kohderyhmille suunnattua työmuotoa Skanssi, Spinnu ja Nevo Drom. Luotsi-toiminnot ovat osa Helsingin kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kärkihankkeita.

Hypoteesi: Luotsi-toiminta on tarpeellista varhaisen tukemisen, syrjäytymisen ehkäisemisen ja nuorten hyvinvoinnin lisääntymisen sekä moniammatillisen ja -hallintokuntaisen työskentelyn tehokkuuden ja kustannussäästöjen vuoksi.

Etsimme tutkimuksessaamme vastauksia kahteen pääkysymykseen alakysymyksineen:

1. Kuinka Luotsi-toiminta vastaa Helsingin kaupungin palvelutarpeeseen?

1.1 Selvitetään taloudellisuutta ja ulkoista tehokkuutta: mikä on Luotsi-toiminnan panokset-tuotokset -suhde ja kustannusten suhde suoritteisiin?

1.2 Selvitetään järjestelmätehokkuutta: mikä on eri hallintokuntien (nuorisotyö, sosiaalityö, lastenpsykiatria, oppilashuolto, jossa kouluterveydenhuolto mukana) palvelutarve ja vastaako Luotsi-malli siihen riittävästi?

2. Mitkä ovat Luotsi-toiminnan vaikutukset yksilötasolla?

2.1 Mitä vaikutuksia Luotsi-toimintaan osallistumisella on ollut nuorten elämään?

2.2 Kuinka pysyviä tulokset ovat olleet heidän mielestään?

Vastauksia kysymyksiin haetaan ensin perehtymällä jo olemassa olevaan Luotsi-toiminnasta tehtyyn arviointi- ja selvitysaineistoon, minkä tuloksia verrataan projektisuunnitelmiin ja alkuperäisiin toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin. Selvitetään, mitä toiminnalla haluttiin saada aikaiseksi ja toteutuivatko asetetut tavoitteet. Näiden havaintojen pohjalta luodaan haastattelurunko monitahoarvioinnille (mm. Vartiainen 2007), jonka toteuttamiseksi haastatellaan Luotsin entisiä asiakasnuoria ja muita Luotsi-toiminnalle tärkeitä informantteja. Keväällä 2012 testataan tuloksia Luotsin työntekijöiden kehittämispäivässä.

11. Sosiaali- ja terveydenhuollon kunnalliset soveltamisohjeet

Koordinaattorit

LAURA KALLIOMAA-PUHA, KELA

ASKO UOTI, TAMPEREEN YLIOPISTO

Paikka: SH169, Publicumin 1. kerros

Sosiaali- ja terveydenhuollon kunnalliset soveltamisohjeet

ASKO UOTI, TAMPEREEN YLIOPISTO

Kuntien vastaavat pohjoismaisessa hyvinvointiyhteiskuntamallissa pääosin julkisen vallan vastuulla olevien hyvinvointipalvelujen järjestämisestä. Tässä tarkoituksessa ne tukeutuvat sekä lainsäädännön määrittämiin sääntelypuitteisiin että oman itsehallintonsa puitteissa määrittelemiinsä sääntöihin ja ohjeisiin. Voidaan sanoa, että kunnat käyttävät varsin merkittävää kunnallista säädösvaltaa ja muuta toimintaansa ohjaavaa palvelujärjestelmätason ohjausvaltaa. Tällainen oikeudellinen ohjaus ei ole aina yksiselitteistä ja ristiriidatonta sen enempää kuntien kuin kuntalaistenkaan näkökulmasta, erityisesti kunnallisten palvelujen käyttäjien kannalta.

Oikeudelliset perusteet antaa kunnallisia oikeusohjeita perustuvat yhtäältä kunnallisen itsehallinnon perustuslaissa säädettyyn asemaan (Suomen perustuslain 121 §) ja toisaalta säädösvalan käyttöä määrittävään ja rajaavaan perustuslain 80 §:ään. Ensiksi mainittua konkretisoi erityisesti kuntalaki (365/1995) kunnallisen päätöksenteon itsehallinnollisen organisoitioikeuden muodossa. Sen sijaan perustuslain 80.1 § säätää niin, että yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin puuttumisen perusteista ja muista Suomen perustuslain mukaan lailla säädettävistä asioista on säädettävä lakitasoisesti, ei siis esimerkiksi kunnallista säädösvaltaa käyttämällä. Varsinaisesti kunnallisten oikeusohjeiden perustuslaissa määrittelyn alan määrittää PL 80.2 §. Sen perusteella kunnallinen viranomaisen voidaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä asioista, jos siihen on sääntelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä sääntelyn asiallinen merkitys edellytä sitä, että asiasta tulee säätää lailla tai asetuksella. Tämä on niin kunnallisoikeudellisessa kuin sosiaali- ja terveydenhuollon oikeudellisessa mielessäkin problemaattista ja haastavaa.

Aina lakien tai asetusten tulkinnoista ei ilmene yksiselitteisesti kunnallisten oikeusohjeiden antamisen selkeät puitteet ja rajat. Sangen usein kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon asioista vastaavien lautakuntien ja myös johtavien viranhaltijoiden antamat ohjeet ovat sekä oikeudellisen sisältönsä että sitovuutensa osalta epämääräisiä. Tästä voi aiheutua merkittäviä ongelmia kuntalaisen taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Myös kuntalaisten välinen yhdenvertainen kohtelu voi vaarantua.

Kaikkein tyypillisimpiä kunnallisia ylempiasteisten oikeussääntöjen soveltamisohteja ovat kunnalliset toimeentulotuen soveltamisohteet. Näiden lisäksi kunnallista ohjeistusta on annettu ja annetaan muun muassa lastensuojelusääntelyn, päihdehuoltosääntelyn ja vammaispalvelusääntelyn alueilla. Esimerkiksi päihdehuoltolain 12 §:ään perustuen kunnallinen toimielin antaa alaiselleen viranhaltijalle ohjeet ja perusteet henkilön määräämisestä lyhytaikaiseen hoitoon väkivaltaisuuden perusteella. Koska kyseinen lainkohta edellyttää kunnalliselta toimielimeltä yleisten perusteiden antamista, kyseiset perusteet ovat myös oikeudellisesti velvoittavien oikeusohjeiden asemassa. Tässä yhteydessä siis kunnallinen päätöksentekijä on paljon vartijana päättäessään osaltaan tahdonvastaisiin toimenpiteisiin liittyvistä kysymyksistä.

Kaiken kaikkiaan erilainen ohjeistus hallinnon sisäisinä dokumentteina voi monessa tapauksessa muodostaa kaikkia sitovan oikeusohjeen. Kuntalaisen ja kunnallisen päätöksenteon kannalta mielenkiintoisia ja kuntalaisen oikeuksien toteutumiseen yhteydessä olevia ohjeistuksia toteutetaan erityisesti kunnallisiin hankintoihin, palvelussuhteisiin ja taloudellisten tukien myöntämiseen liittyvien asiakokonaisuuksien yhteydessä. Myös kunnan talousarvio voi muodostua vähintäänkin tosiasiallisesti yksilön oikeusasemaan merkittävästi vaikuttavaksi oikeusohjeeksi lukuisten määrärahasidonnaisten sosiaalietuuksien myöntämisen/epäämiskysymysten kautta.

Voidaan sanoa, että yksilön sosiaaliset oikeudet täsmentyvät vasta kunnallisen päätöksenteon ja viranomaismenettelyn jälkeen. Oikeudellisessa mielessä tähän liittyy runsaasti erilaisia ongelmia kuten oikeusturvaongelmia.

Lapsen korvausvastuu: kehityksen päälinjat Pohjoismaissa PEKKA RIEKKINEN, TURUN YLIOPISTO

Tämä kirjoitus käsittelee sitä, miten tuomittavasti, tai asosiaalisesti, käyttäytyvien lasten vahinkotekoja on selitetty viimeisen noin kolmensadan vuoden aikana juridiikassa ja sen politiikassa.

Ennen kuin moderni psykiatria ja sosiologia, ja näihin nojaava kriminologia, muuttuivat oikeuspolitiikan valtavirtaa ohjaaviksi diskursseiksi, lasten asosiaalisuus selitettiin näiden pahantapaisella luonteella. Pahantapaisuuden katsottiin johtuvan sisäsyntyisestä pahuudesta tai moraalisesta turmeltuneisuudesta, mikä perusteli myös lasten tuolloisen kurittamisen. Viimeistään 1800-luvun lopulla tämä kuvaus lasten psyyken luonteesta menetti uskottavuutensa myös Pohjoismaissa. Yleisesti ei enää ajateltu, että lapsen teko ilmensi rankaisemisen perustelevaa moraalista pahuutta lapsessa. Pikemminkin selitykseksi vakiintui, että lapsi kärsii jonkin asteen patologiasta. Tulokulman muutos normatiivisesta moitteesta ja rankaisemisesta lapsen tulevan käyttäytymisen muokkaamiseen johti lasten ja nuorten osalta rikoslakien ja seuraamusjärjestelmien uudistamiseen. Niissä alettiin painottaa heidän psyykensä kasvattamista tai hoitamista normaaliksi. Samaan aikaan kuitenkin lainoppi sulki osan lasten käyttäytymisen arvottamisesta varallisuus oikeuden häkkiin esittämällä, että vahingon aiheuttamisessa ilmenevä tuomittavuus ja teon seurausten ennallistaminen ovat eri asia kuin rikoksen tuomittavuus ja rikoksesta rankaiseminen. Näin päädyttiin nykyiseen vahingonkorvauslakiin. Se hakee lapsesta tai nuoresta ymmärryskyvyn määrääosaa, joka rinnastuisi aikuisen normisubjektin kykyyn, tai sitten osoittaa, perinteiseen tapaan, lapsen erityistä pahuutta eli teon tuomittavuutta.

Teesini on, että esimodernien kausaalioppien uusintaminen lasten osalta, joka oli välttämätöntä erotettaessa näiden kohdalla rikosseuraamus ja vahingonkorvausvelvollisuus toisistaan, on selitettävissä sillä, että varallisuus oikeus palveli 1800- ja 1900-luvuilla kiinteytyneen maa- ja teollisuuskapitalismin ideologisia tarpeita. Oikeusoppineet, jotka hallitsivat varallisuus oikeuden diskurssia, pitivät paitsi tietoisesti yllä liberaalia ideologiaa juridiikassa myös osallistuivat, osin sitä tiedostamatta, kapitalismin varaan rakentuneen hyvinvointivaltion uuden kontrolli-instituution,

lastensuojelun,
Pohjoismaissa.

olemassaolon

varhaiseen

oikeuttamiseen

12. Terveys

Koordinaattorit

LEENA KOIVUSILTA, TURUN YLIOPISTO
OSSO RAHKONEN, HELSINGIN YLIOPISTO
YRJÖ MATTILA, KELA

Paikka: SH471, Publicumin 4. kerros

Huom. Tämä ryhmä kokoontuu vain torstaina.

Suuria käännekohtia vai tasaista kehitystä? Tutkimus Suomen terveydenhuollon suuntaviivoista

YRJÖ MATTILA, KELA

Väitöskirjassani "Suuria käännekohtia vai tasaista kehitystä? Tutkimus Suomen terveydenhuollon suuntaviivoista" (Helsinki 2011) selvitin Suomen terveydenhuollon kehityslinjoja 1800-luvulta nykyaikaan institutionalismin, polkuriippuvuuden ja funktionalismin teorioita hyväksi käyttäen. Tutkijoita, joiden teorioihin tukeuduin institutionalismin osalta olivat lähinnä kanadalainen *Paul Pierson*, amerikkalainen *Theda Skocpol*, saksalainen *Kathleen Thelen* sekä suomalainen *Olli Kangas*. Tarkastelukulmaa täydensin ruotsalaisen *Walter Korven* valtaresurssiteorialla ja amerikkalaisen *Hugh Heclon* virkamiesten asemaa ja vaikutusta koskevilla tutkimuksilla. Funktionalistisen lähestymistavassa tukeuduin amerikkalaisen *Harold Wilensky*n tutkimuksiin. Tutkimuksen keskiössä olivat instituutiot ja niiden ohjausvaikutus kuljettuun terveydenhuollon polkuun sekä se, mitä terveystaloudellisia periaatteita ja mitä arvoja muutoksia tehtäessä on pyritty toteuttamaan. Huomiota kiinnitin myös politiikkaan ja maan taloudellisessa tilanteessa tapahtuneisiin muutoksiin.

Tutkimuksen empiirisessä osassa terveydenhuollon kulkema polku on jaettu neljään ajanjaksoon. Kehitykselle on ollut ominaista kuntien velvollisuus järjestää terveydenhuolto ja laaja mahdollisuus päättää järjestämisvelvollisuudesta toteutuksesta. Valtion rooli on muotoutunut toteutusta ohjaavaksi ja kuntien rahoitusta tukeväksi. Merkittävä muutos tapahtui 1960-luvulla, kun terveydenhuollon polku haarautui ja kunnallisen terveydenhoitojärjestelmän rinnalle tulivat sairausvakuutus ja työterveyshuolto. Yksityisten ja julkisten terveyspalvelujen vuorovaikutusta ei ole pystytty ratkaisemaan. Suomen kehityksen merkittävät käännekohdat ovat

paikallistettavissa. Talouden ohella terveydenhuoltoa ovat ohjanneet politiikka ja instituutiot. Kuntien itsehallinnon korostaminen terveyspalvelujen toteutuksessa on johtanut hajautettuun, fragmentoituneeseen järjestelmään. Paikallisilla päätöksillä on ollut etusija, mikä on vaikeuttanut keskitettyä ohjausta. Fragmentoitunut järjestelmä ja Suomessa tapahtunut tuloerojen ja köyhyyden lisääntyminen ovat johtaneet palvelujen käytön epätasaisuuteen. Terveyspolitiikan tulevaisuuden suunnasta on esitetty hyvin erisuuntaisia näkemyksiä eikä yhteistä säveltä näytä löytyvän. Tulevaisuuden suuntaa etsittäessä olisi tärkeää tutustua perusteellisesti terveydenhuollon malleihin eri maissa, selvittää niiden hyviä ja huonoja puolia sekä ottaa Suomessa käyttöön hyväksi todettuja käytäntöjä. Rahoituskysymysten ohella olisi keskeistä pohtimaan sitä, miten suomalaiset voivat saada hyvää hoitoa kohtuuhinnalla.

Terveyspalveluiden saatavuus Euroopassa 2008 SAARA HÄMÄLÄINEN, TURUN YLIOPISTO

Terveyden eriarvoisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä on tutkittu laajasti. Tästä huolimatta terveyspalveluiden saatavuudesta ja palveluiden esteistä tiedetään yhä melko vähän. Useat eurooppalaiset terveydenhuoltojärjestelmät asettavat palveluiden tasapuolisen saatavuuden keskeiseksi tavoitteekseen ja valtaosa näistä järjestelmistä on saavuttanut kattavan perusterveydenhuollon tason. Terveydenhuoltojärjestelmien luokittelu ei kuitenkaan kykene selittämään kattavasti sitä, miten terveyspalveluiden saatavuus vaihtelee Euroopassa. Suurimmat haasteet kohdistuvat tarkastelussa siirtymävaiheessa oleviin terveydenhuoltojärjestelmiin, joiden kehittyminen ja rakentuminen vaikuttavat palveluiden saatavuuteen tulevaisuudessa. Erot itäisen Euroopan maiden ja muiden Euroopan unionin jäsenmaiden välillä ovat selkeät ja erojen vähentämiseksi ja hillitsemiseksi on kartoitettava uusia suuntalinjoja.

Tutkimukseni tavoitteena on kartoittaa terveyspalveluiden saatavuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä 27 Euroopan maassa. Maiden keskinäinen vertailu suoritetaan etsimällä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia kussakin maassa palveluiden saatavuuteen vaikuttavista tekijöistä. Palveluiden saatavuutta selittäviä ja estäviä tekijöitä kartoitetaan suorien jakaumien, ristiintaulukoinnin ja logistisen regressioanalyysin avulla. Toteutan tutkimukseni

käyttämällä Eurostatin The European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) -aineistoa vuodelta 2008.

Rahat tai henki? Ongelmapelaaminen, terveys ja sairauden representaatiot

JOHANNA JÄRVINEN-TASSOPOULOS, THL

Terveyden ja sairauden ilmiöt ovat yhteiskunnallisia kysymyksiä, mutta sosiaalisina ongelmina terveys ja sairastuvuus ovat myös yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä. Rahapelitoiminnan kohdalla vastuuta sosiaalisesta ja terveydellisestä näkökulmasta vaadittiin jo 1990-luvulla: liiketoiminnan tuli olla yhteiskunnallisesti hyväksyttävää ja rahapelaamisesta aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten haittojen vähäisiä. Sittenkin vastuullisuudesta on tullut tärkeä osa suomalaisten rahapelitoimijoiden yrityskuvaa, mutta valistuksen, rajoitusten ja pelikieltojen myötä myös osa suomalaista rahapelaamista. Vuonna 2007 Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa todettiin hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin rahapelaamiseen liittyvien sosiaalisten ongelmien rajoittamiseksi. Myös pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa luvataan, että rahapelihaittojen seuranta, tutkimusta, ehkäisyä ja hoitoa kehitetään.

Väestötasolla ongelmapelaamisen esiintyvyyttä on tutkittu vuodesta 2003 lähtien sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta. Vuonna 2007 saatujen tutkimustulosten perusteella arvioitiin South Oaks Gambling Screen (SOGS-R) -pisteiden perusteella 130 000 suomalaisen kärsineen peliongelmistä viimeisen vuoden aikana, kun taas todennäköisiä peliriippuvaisia arvioitiin olevan 42 000. Ongelmallinen pelaaminen aiheuttaa yksilöille ja heidän läheisilleen sosiaalisia, taloudellisia ja terveydellisiä haittoja. Ajan myötä ongelmapelaaja voi käydä läpi erilaisia vaiheita: välillä hän saattaa lopettaa pelaamisen, sitten retkahtaa ja jatkaa yhä kiihkeämmin rahasta pelaamista.

Ongelmapelaaminen nivoutuu terveyden ja sairauden kysymyksiin niin medikalisaation käsitteen kuin erinäisten terveyteen vaikuttavien tapojen (esim. päihteiden käyttö ja tupakointi) kautta. Ongelmapelaajille on tarjolla nykyisin enemmän apua, tukea ja hoitoa kuin koskaan aiemmin. Matalan kynnyksen palveluita tarjotaan muun muassa internetissä. Ongelmapelaamisessa on kyse

liiallisesta ja hallitsemattomasta rahapeliin pelaamisesta, joka pahimmillaan aiheuttaa toiminnallista riippuvuutta, ahdistusta, unettomuutta, masennusta ja itsetuhoisia ajatuksia. Ongelmapelaaja kärsii elämänhallinnan menettämisestä, häpeästä ja stigmatisoitumisen pelosta (Ruusuvoori 2003; Järvinen-Tassopoulos 2011).

Esityksessä kysytään, kuinka neuvoa hakevat yksilöt kuvailevat ongelmallista rahapelaamista, mitä he kertovat terveydestään ja minkälaisia representaatioita he muodostavat omasta elämäntilanteestaan. Aineistona käytetään sähköiseen neuvontapalveluun tulleita anonyymeja viestejä, joissa kirjoittaja ilmoittaa olevansa ongelmapelaaja tai peliriippuvainen. Menetelmänä käytetään sisällönanalyysia. Lopuksi pohditaan, ovatko ongelmapelaajat tasa-arvoisessa asemassa muiden kansalaisten kanssa terveydellisestä näkökulmasta katsottuna.

Terveyden välinearvo nuorten aikuisten elämän tyytyväisyydessä

OLLI LEHTONEN, MARJA-LEENA KAURONEN JA VALDEMAR KALLUNKI, KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Terveyden on väitetty tulleen yhteiskunnassamme yhä hallitsevammaksi osaksi arkea. Terveys voi olla ihmiselle itseisarvo, mutta sillä on myös välinearvoa elämän muiden päämäärien tavoittelussa (Niiniluoto 1994). Nuorten aikuisten terveys ja toimintakyky vaikuttavat paljon heidän koko elämäänsä (Koskinen ym. 2005). Yksilö vaikuttaa omaan terveyteensä ja hyvinvointiinsa käyttäytymällä terveyttä edistävällä tavalla. Keskeistä terveystyöskäytymisessä on usko omaan kykyihin, sillä jos yksilö ei itse usko pystyvänsä omalla toiminnallaan vaikuttamaan elämäänsä, on hänen motivaationsa terveyttä edistävään toimintaan alhainen (Bandura 1986, 1997). Tällöin tietämys terveellisistä elämäntavoista ei vaikuta yksilön terveystyöskäytymiseen.

Tässä artikkelissa tutkimme, miten pystyvyys vaikuttaa terveystyöskäytymisen kautta nuorten aikuisten subjektiiviseen käsitykseen omasta terveydestään ja miten terveys vaikuttaa heidän elämää kohtaan kokemaansa tyytyväisyyteen? Analyysimenetelmänä käytämme rakenneyhtälömallia, jossa pystyvyys muodostuu suoriutumuksesta ja arkielämän hallinnasta ja

terveyskäyttäytyminen liikkumisesta, ruokailemisesta ja lepäämisestä. Tutkimusaineistona käytämme 1400 puhelinhaastattelulla koottua kyselyä kymenlaaksoilaisilta 15–29 -vuotiailta nuorilta aikuisilta.

Tulokset osoittavat, että pystyvyys on keskeinen tekijä nuorten aikuisten terveyskäyttäytymisessä, koska se vaikuttaa positiivisesti heidän pyrkimyksiinsä huolehtia terveydestä. Siksi olisikin pohdittava, päästäisiinkö terveyskasvatuksessa parempiin tuloksiin keskittymällä enemmän nuorten aikuisten pystyvyyteen kuin tiedon levittämiseen. Tulokset osoittavat myös, että tyytyväisyydellä omaan terveyteen on välinearvo elämään tyytyväisyydessä, koska terveyden vaikutus elämän tyytyväisyyteen välittyy pystyvyyden kautta.

Tehokas tiedon käyttö terveydenhuollossa - esimerkkinä turkulaisten vanhusten hoitoketjun seuranta kahdessa eri organisaatiossa

PÄIVI OVASKAINEN, TURUN YLIOPISTO

JOUNI ALIN, SAS INSTITUTE

PÄIVI RAUTAVA, TURUN YLIOPISTO

SEIJA ARVE, TURUN YLIOPISTO, TURUN SOSIAALI- JA TERVEYSVIRASTO

Tutkimuksen tarkoituksena oli analysoida, miten kahden eri laitoksen elektronisista potilaskertomuksista yhdistetty aineisto toimii vanhusten hoitoketjun seuraamisessa Turun kaupungin ensiapupoliklinikalta yliopistosairaalaan, toiseen hoitoyksikköön tai kotiin. Kaikkien kotona asuvien 75-vuotiaitten tai vanhempien turkulaisten akuutti hoitoketju seurattiin Turun kaupunginsairaalan ensiapuysiköstä vuosilta 2006-2008. Aineisto kerättiin kahdesta eri kaupallisesta elektronisesta potilastietojärjestelmästä.

Tarkasteluvuosina 23 349 vanhusta tarvitsi akuuttia hoitoa kaupunginsairaalan ensiapuysikössä. Näistä potilaista 22 % lähetettiin yliopistolliseen keskussairaalaan. Heistä 35 %:lla oli sopimuksen mukainen diagnoosi lähetteessä, loppuilla diagnoosia ei ollut lainkaan tai se oli sellainen, josta ei ollut sovittu Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiriin kanssa. Kaksi kertaa enemmän potilaita lähetettiin yliopistosairaalaan kuin mitä oli sovittu Turun kaupungin ja

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kesken eri tautien hoidon suhteen.

Johtopäätöksenä todetaan, että terveyden- ja vanhustenhuollon johtajilla täytyy olla mahdollisuus seurata potilaan hoitoketjua ja saada siitä johtamiseen tarvittavat raportit. Terveyden- ja sosiaalihuollon johtajilla pitää olla kokonaiskuva hoitoketjusta ja siihen liittyvästä muusta informaatiosta. Lähetteisiin tulee aina kirjata potilaalle diagnoosi. Turun kaupunki voi säästää ainakin miljoona euroa vuositasolla, jos vanhusten hoidonporrastus toimii, hoitoketjua seurataan ja siitä saatavaa informaatiota kerätään ja käytetään johtamisen tukena. Se edellyttää toimivia tietoteknisiä sovelluksia ja tiedon hyödyntämisen osaamista johtajilta.

13. Työ, perhe ja hyvinvointi

Koordinaattorit

MINNA YLIKÄNNÖ, KELA

MILLA SALIN, TURUN YLIOPISTO

Paikka: Pub 4, Publicumin 2. kerros

Työn ja perheen yhteensovittaminen suomalaisessa perhepolitiikassa

MINNA SALMI, THL

Työn ja perheen yhteensovittaminen ovat yhteiskuntapolitiikan solmukohtia sekä yksilön, yhteiskunnan että politiikan näkökulmasta. Yksilön oikeus ja mahdollisuus sekä perhe-elämään että ansiotyöhön muodostavat perustan täydelle kansalaisuudelle ja aikuisuudelle. Yhteiskunnan tasolla tuotanto ansiotyössä ja uusintaminen ja hoivatyö kotona ovat molemmat välttämättömiä edellytyksiä yhteiskunnan jatkuvuudelle. Näin ollen ansiotyön ja perheen yhdistämisen tekeminen mahdolliseksi ja sen tukeminen kuuluu hyvinvointivaltion perustehtäviin. Sekä politiikan että arkielämän tasolla työn ja perheen yhteensovittaminen muodostaa kolmen kentän solmukohdan, jossa leikkaavat perhe-elämä ja sosiaalipolitiikka, työelämä ja työpolitiikka sekä sukupuolen rakentuminen ja tasa-arvopolitiikka. Kaikilla näillä kentillä on meneillään laajoja muutosprosesseja, jotka tapahtuvat neljännen kentän, globaalien talouden ja talous- ja finanssipolitiikan kontekstissa.

Työn ja perhe-elämän dynamiikan analysoimisessa ja niiden yhdistämisen mahdollistamisessa poliittisten päätösten ja työelämän toimien avulla on erityisenä haasteena näiden neljän kentän välisen vuorovaikutuksen tunnistaminen ja tunnustaminen. Paperissa tarkastelen sitä miten suomalainen perhepolitiikka on tässä onnistunut viimeksi kuluneen 16 vuoden aikana. Esitys perustuu työn ja perheen yhteensovittamispolitiikasta vuosilta 1995–2009 tehtyyn, politiikkadokumentteihin ja toteutuneeseen politiikkaan perustuvaan arviointiin sekä kahden kyselyaineiston tutkimustuloksiin, jotka kuvaavat äitien ja isien kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisesta ja perhevapaiden käytöstä.

Politiikkadokumenteissa työn ja perheen yhteensovittaminen on nähty kapeasti, lähinnä pikkulapsiperheitä koskevana. Perhepolitiikka on pitkälti keskittynyt perhevapaisiin. Niiden kehittämisessä pääpaino on ollut isien "kannustamisessa" perhevapaille, mutta lopputuloksena isät käyttävät perhevapaapäivistä vain 7 %. Käytettyjen keinojen tehokkuutta ei silti ole arvioitu. Käsitykset isien perhevapaiden esteistä perustuvat julkisuudessa toistuviin oletuksiin pikemminkin kuin tutkimustietoon. Äitien pitkät perhevapaat ylläpitävät naisten syrjintää työelämässä, mutta keskeinen syy pitkiin vapaisiin ovat äitien määräaikaiset työsuhteet. Työssä olevien vanhempien kokemat työn ja perheen väliset jännitteet ovat yhteydessä heidän työnsä laatuun, ja varsinkin ylitöiden tekeminen moninkertaistaa jännitteiden kokemisen todennäköisyyden. Työelämän säätely ja työelämän käytäntöjen merkitys on silti ollut niukasti työ- ja perhepolitiikan agendalla. Poliitikot tarjoavat osa-aikatyötä keinoksi helpottaa työn ja perheen yhteensovittamista, mutta tutkimustulokset eivät tue tätä oletusta, eivätkä vanhemmat katso voivansa toteuttaa toivettaan osa-aikatyöstä taloudellisista tai työnsä luonteeseen liittyvistä syistä. Työnantajat pitävät osa-aikatyön järjestämistä hankalana. Perhepolitiikan yhteyksiä talous- ja työpolitiikkaan ei politiikkadokumenteissa pohdita. Viimeisten puolentoista vuosikymmenen aikana istuneiden hallitusten politiikan ensisijaiset tavoitteet, työllisyysasteen nostaminen ja Suomen kilpailukyvyyn kohentaminen, ovat johtaneet perhepolitiikan osalta ehdotuksiin, jotka ovat kiinnostavalla tavalla ristiriitaisia.

Changing Working Times and Their Work-Life Consequences

JOUKO NÄTTI, TAMPEREEN YLIOPISTO

TIMO ANTTILA, JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIINA SAARI, TAMPEREEN YLIOPISTO

Changes in working time are usually described as flexibilisation, fragmentation and shift from industrial towards post-industrial working time regime. Earlier studies show that long working week, unsocial working hours and high working time tempo have usually negative and working time autonomy positive effects on employees' well-being and work-life integration.

The aim of the paper is to examine changes in working time and their work-life consequences. We assume that changes in working time

and work-life integration vary by socioeconomic status and gender. By cross tabulating socioeconomic status and gender we construct four comparison groups: male manual work, female manual work, male non-manual work, and female non-manual work. We separate four dimensions of working time: the number of hours worked (duration), when (timing) the hours are worked, work-time intensity (tempo), and the degree of time autonomy individuals have over their working hours (time autonomy). Work-life consequences are measured as perceptions of neglecting home-related issues due to work.

Empirical analyses are based on representative Finnish working conditions surveys (1977, 1984, 1990, 1997, 2003 and 2008). Sample size has been 3000-4500 employees. The relationships between working time dimensions (antecedents) and well-being (consequences) are analyzed by using logistic regression analysis.

According to the results, changes in working time vary with socioeconomic status and gender. Long working hours have become more common among male non-manual employees, while unsocial hours have increased among female manual employees. Perceptions of time pressure seem to vary according to macro-economic situation. During the last decade, time pressure has been highest among female non-manual employees. Working time autonomy has increased in all employee groups. Experiences of neglecting home-related issues due to work are best predicted by long working week, unsocial hours and high work tempo.

Lasten hankinnan ja hoivan ihanteet, käytännöt ja ehdot epävarmoilla työmarkkinoilla

JOHANNA NÄRVI, THL

Riittävä työllisyys, syntyvyys ja uusien sukupolvien kasvattaminen ovat yhteiskunnan jatkuvuuden ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Samalla työ ja perhe ovat keskeisiä hyvinvoinnin osa-alueita suurelle osalle aikuisväestöä. Kyse ei ole ainoastaan mahdollisuudesta tehdä työtä ja perustaa perhe, vaan myös siitä miten hyvinvointi näillä elämänalueilla toteutuu, siis työelämän laadusta ja tyydyttävän perhe-elämän edellytyksistä. Työn tarkoituksena on turvata toimeentulo, mutta lisäksi sekä työ että perhe ovat elämänalueita, jotka voivat tuoda elämään mielekkyyttä ja mahdollisuuksia itsensä

toteuttamiseen sekä tärkeisiin ihmissuhteisiin. Suomessa sekä syntyvyys että naisten ja myös äitien työllisyysaste ovat eurooppalaisittain korkeita. Samaan aikaan määräaikaiset työsuhteet kasautuvat erityisesti nuorille, korkeasti koulutetuille naisille. Ne voivat hankaloittaa työn ja perheen yhteensovittamista, lasten hankkimisen ajoitusta ja perhevapaan jälkeistä paluuta työmarkkinoille.

Tässä esityksessä tarkastelen hyvinvointia ja työn ja perheen yhteensovittamista suomalaisten äitien ja isien näkökulmasta. Lasten hankkiminen ja hoivan järjestäminen sekä niihin kietoutuvat työmarkkinavalinnat ovat yksilön ja perheen kannalta moniulotteisia päätöksiä, joissa kohtaavat työtä ja vanhemmuutta koskevat asenteet ja arvot sekä hyvinvointipolitiikan ja työmarkkinoiden asettamat ehdot tai mahdollisuudet.

Esitys pohjautuu kvalitatiiviseen haastatteluaineistoon (N=29). Haastatellut ovat isiä tai äitejä, joilla on alle 10-vuotiaita lapsia ja työuraltaan kokemusta määräaikaisista tai muutoin epävarmoista työsuhteista. Tutkimus on osa meneillään olevaa väitöstutkimustani sekä Suomen akatemian WORK-ohjelman hanketta *Työn epävarmuuden seuraukset työn ja perheen suhteille ja hyvinvoinnille*. Tarkastelen vanhempien kertomuksia perheen perustamisesta, lasten hoivan järjestämisestä, pikkulapsiperheen työn ja perheen yhteensovittamisesta ja näitä elämänalueita koskevista ihanteista, käytännöistä, valinnoista ja niiden ehdoista. Erityisen kiinnostuksen kohteena on se, millaisia ehtoja epävarma työmarkkina-asema asettaa naisten ja miesten työtä ja perhettä koskeville valinnoille ja mahdollisuuksille. Näyttää siltä, että sosiaalipoliittiset kannustimet eivät yksin riitä, jos vanhempien valintojen taustalla näkyvät myös perheiden ja työmarkkinoiden sukupuolistuneet käytännöt.

Torjuntaa, painostusta, vähättelyä, eristämistä – Ikä syrjinnän kokemuksia työssä

NIINA VIITASALO, TAMPEREEN YLIOPISTO

Ikä syrjinnässä on kyse epäoikeudenmukaisesta kohtelusta iän vuoksi. Ikä syrjintä on lainsäädännöllisesti kielletty ja ei-toivottu ilmiö yhteiskunnassa, mutta siitä huolimatta ikä syrjintää esiintyy erilaisissa tilanteissa. Työpaikoilla ilmenevä ikä syrjintä näyttäytyy näkökulmasta riippuen hyvin monitahoisena. Yhteiskunnan tasolla ikä syrjintä on

ristiriidassa pidempien työurien tavoitteen kanssa. Työpaikoilla ikäsyrrintä vaikeuttaa eri-ikäisten työntekijöiden vahvuuksien hyödyntämistä, mutta se on myös laajempi työilmapiiriä heikentävä ilmiö. Yksittäisen työntekijän näkökulmasta ikäsyrrintä voi olla este pitkälle työuralle, mutta sillä voi olla myös muita konkreettisia hyvinvointiin tai toimeentuloon liittyviä seurauksia.

Työryhmäsitykseni perustuu työn alla olevaan väitöskirjatutkimukseeni, joka käsittelee ikäsyrrintää ja ikääntyvien työntekijöiden työuria. Väitöskirjani on artikkelimuotoinen ja esittelen toisen artikkelin alustavia tuloksia. Aineistona käytän lehti-ilmoitusten perusteella hankkimiani ikäsyrrintää kokeneiden kirjoituksia ja analyysimenetelmänä on sisällönanalyysi. Kirjoituksia kertyi kevään 2011 aikana 34, joista miesten vastauksia oli 11 ja naisten 23. Tutkimusaineistosta käy ilmi paikoin kohtuuttomiakin syrrintätilanteita. Artikkelin avulla on mahdollista tuoda esille yksilönäkökulmasta työpaikoilla esiintyvää ikäsyrrintää ja sen seurauksia.

Tutkimuksen tavoitteena on löytää vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millaisissa tilanteissa ja miten ikääntymiseen liittyvä syrrintä ilmenee työssä? Millaisia seurauksia ikäsyrrinnällä mahdollisesti on? Alustavien analyysihavaintojen perusteella ikäsyrrintäkokemuksia tulee esille muun muassa rekrytoinnissa, eläkkeelle siirtymisessä tai irtisanomistilanteissa, palkkauksessa tai muuten rahan liittyvissä tilanteissa, koulutukseen pääsemisessä ja yritysten muutostilanteissa. Ikäsyrrintä voi ilmetä mm. eristämisenä, torjuntana, vähättelynä tai painostamisena erilaisissa tilanteissa. Ikäsyrrinnän seuraukset ovat myös moninaisia ja pidempien työurien mahdollisen estymisen lisäksi työssä koettu ikäsyrrintä muistetaan pitkään vielä eläkkeellä ollessa.

Kodin ja työn yhteensovittaminen kolmannen sektorin palkkatyössä

TIMO ANTTILA, PETRI RUUSKANEN JA KIRSIKKA SELANDER,
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Kolmannen sektorin organisaatiot – voittoa tavoittelemattomat järjestöt ja säätiöt – työllistävät eri arvioiden mukaan Suomessa n. 80 000 työsuhhteessa olevaa palkkatyöntekijää. Tämä on n. 4 % suomalaisesta palkkatyöstä. Viime vuosina kolmannella sektorilla

tehtävä palkkatyö on herättänyt kasvavaa yhteiskunnallista kiinnostusta. Sektorin on nähty voivan ottaa vastuulleen kasvavan osan sellaisesta sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kulttuurin, liikunnan nuorisotyön palvelutuotannosta, joka on aiemmin hoidettu julkisen sektorin toimesta.

Kansainvälisissä tutkimuksissa on esitetty, että kolmannen sektorin työhön liittyy monia työntekijälähtöisiä positiivisia ulottuvuuksia. On esitetty havaintoja, joiden mukaan järjestötyöntekijät tyytyväisempiä työhönsä kuin työntekijät voittoa tavoittelevissa organisaatioissa. Kolmannen sektorin etuna verrattuna julkiseen tai yksityiseen sektoriin on ollut esillä esimerkiksi työn sisällön tarjoama sisäinen motivaatio, organisaatioiden matalammat hierarkiat, demokraattisempi johtamistapa ja mahdollisuudet joustaa työjärjestelyissä. (Almond & Kendall 2000; Borzaga & Tortia 2006; McMulle & Schellenberg 2003a.)

Toisaalta on esitetty, että kolmannen sektorin organisaatioihin liitettyillä joustavuudella ja matalilla hierarkioilla ja epäselvillä esimies-alaisuusteilla voi olla kääntöpuolensa. Kivistön (2000) yhdistelmätuella työllistyneiden hyvinvointia koskevassa tutkimuksessa peräti kaksi kolmasosaa oli kokenut ongelmia tai ristiriitoja, jotka koskivat muun muassa epäselvyyksiä esimiessuhteissa, työajoissa ja työnkuvassa. Kolmannen sektorin organisaatioilta puuttuvat usein myös työhyvinvointia edistävät työkalut ja välineet, minkä syynä voi olla yhtäältä vapaaehtoistyön suuri rooli sektorilla ja toisaalta sektorin rahoituspohja, jotka eivät huomioi työsuhteessa toimivan henkilöstön hyvinvointiin liittyviä seikkoja (ks. myös Pelkonen 2008). Lisäksi osa järjestöjen palkkatyöstä tapahtuu yhteistyössä vapaaehtoistoimijoiden kanssa, minkä myötä kolmannen sektorin työaikojen voi olettaa sijoittuvan muuta työtä useammin viikonloppuihin ja iltoihin, joita työaikatutkimuksissa on kuvattu ”epäsosiaalisina” työaikoina. (Ks. myös Toepler & Anheier 2004.)

Aineistomme mukaan työn ja kodin yhteensovittamiseen liittyykin ongelmia kolmannen sektorin palkkatyössä muita palkkatyöntekijöitä useammin. Tämä näkyy erityisesti siinä, että kolmannen sektorin työntekijät kokevat laiminlyövänsä kotiasioita ansiotyön vuoksi. Aineistomme mukaan vetosuhde sille, että työntekijä laiminlyö kotiasioita työn takia on kolmannella sektorilla lähes kaksinkertainen

muiden sektoreiden palkansaajiin verrattuna. Tulosten mukaan työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmat ovat kolmannella sektorilla muita sektoreita yleisempiä kaikissa ammattiryhmissä. Erityisesti laiminlyöntikokemukset kasaantuvat kolmannen sektorin johtavissa asemissa oleviin vastaaajiin, joista yli puolet kokee laiminlyövänsä kotiasioita työn takia. Esityksessä tarkastellaan kolmannen sektorin työtä ja siihen liittyviä työn ja kodin yhteensovittamisen ongelmia.

Tulokset liittyvät käynnissä olevaan hankkeeseen ”Kolmannen sektorin palkkatyö”, jota rahoittaa Työsuojelurahasto. Hankkeessa kerättiin keväällä 2011 kolmannen sektorin työntekijöiden työhyvinvointia ja työoloja koskeva aineisto (N=1438), jota tutkimuksessa verrataan vuoden 2008 Työoloaineistoon.

Does family background influence educational differences in fertility? A study plan on Finnish women and men
JESSICA NISÉN, HELSINGIN YLIOPISTO

Despite the long tradition in demographic research in studying fertility patterns by educational level especially in women, the role of family background for these patterns is not fully understood. Theoretically selection mechanisms have been discussed to play a role in the observed differences e.g. in the form of preferences towards family and working life in women. Empirically it remains unclear to what extent the educational differences in fertility are due to family background selection, although most analyses on the effect of education on fertility somehow take into account the potential issue of selection e.g. by adjusting for some characteristics of the family background. Educational patterns in fertility have been shown to be contingent on gender, time and place. The evidence on whether there is variation between men and women and between different contexts in the extent to which family background contributes to these associations remains scarce. This study aims to assess the question of contribution of family background for educational differences in the completed number of children among Finnish women and men. The study is based on statistical methods and Finnish register and survey data sources: 1) Finnish Census of Population, and 2) Finnish Twin Cohort Study. The presentation is to give a description of the doctoral thesis plan and to show preliminary results based on data from the Finnish Census of Population.

Nuorten aikuisten auttamismallit avun saajan ja antajan näkökulmasta

KAROLIINA MAJAMAA, HELSINGIN YLIOPISTO

Erityisesti nuorten aikuisten taloudellinen asema on heikentynyt 1990-luvun laman jälkeen, mikä on pitkälle seurausta usein sekä tähän elämänvaiheeseen liittyvästä köyhyydestä ts. opiskelijaköyhyydestä ja työmarkkinoiden epävarmuudesta. Toisaalta myös työelämän lisääntyneet vaatimukset vaikeuttavat usein työn ja perheen yhteensovittamista, etenkin lapsiperheissä. Hyvinvointivaltion niukkenevien resurssien jako on jo nyt haastavaa, mutta väestön yhä ikääntyessä ja väestön huoltosuhteen kasvaessa, uudelleenjakoon liittyvät ongelmat tulevat todennäköisesti kasvamaan lähitulevaisuudessa. Onkin arveltu, että uusi hyvinvointipolitiikka tulee painottamaan yhä enemmän omaa ja perheen vastuuta hyvinvoinnin tuottamisessa.

Useimmat nuoret aikuiset saavat omilta vanhemmiltaan sekä taloudellista tukea että käytännön apua jossain vaiheessa elämäänsä. Tässä, vielä keskeneräisessä, artikkelikäsitelmässä pyrin rakentamaan eräänlaisen typologian nuorten aikuisten auttamismalleista ts. nuorten aikuisten omilta vanhemmiltaan saaman avun ja tuen kirjosta, ja sitä selittävästä tekijöistä. Tarkastelen aikuisten lasten omilta vanhemmiltaan saapua apua ja tukea sekä avun ja tuen saajan että avun antajan näkökulmasta, ts. sekä aikuisen lapsen että vanhemman näkökulmasta. Erityisen kiinnostuksen kohteena on etsiä nuorten aikuisten ryhmää, jotka eivät saa apua ja tukea omilta vanhemmiltaan, ja tarkastella mitkä tekijät selittävät tätä – saavatko he apua ja tukea kenties jostain muualta, ystäviltä, sisaruksilta tai puolison vanhemmilta, vai eivätkö he kenties sitä edes tarvitse? Aiheen kiinnostavuutta lisää aineisto ja sen rakentuminen. Avun antajien aineisto koostuu ns. suurista ikäluokista, joita on syytetty mm. itsekkääksi ja ahneeksi sukupolveksi, mutta ovatko he todella sitä tarkasteltaessa omille aikuisille lapsille annettua apua?

Aineistona käytän Tilastokeskuksen keräämiä kahta survey-aineistoa, jotka tehtiin Sukupolvien ketju – suuret ikäluokat ja sukupolvien väliset vaihdot Suomessa -hankkeen toimikeksiannosta vuonna 2007. Postikyselyaineistot koostuvat 1115 vuosina 1945–50 syntyneestä ns. suurten ikäluokkien edustajasta ja otokseen

poimituista suurten ikäluokkien 1435 täysi-ikäisestä lapsesta. Molempiin aineistoihin linkitettiin kyselyä edeltäviltä vuosilta yksilötason rekisteritietoja mm. tuloista ja ammattiasemasta. Mukaan tutkimukseen rajautuivat ne suurten ikäluokkien edustajat, joilla oli vähintään yksi lapsi joka ei asu enää vanhempiensa kanssa, ja ne suurten ikäluokkien aikuiset lapset, jotka ovat muuttaneet pois lapsuuden kodistaan.

Hoivatyöntekijä oman iäkkään äitinsä auttajana

SALLA MAJANEN, JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Yleensä työn ja perheen yhteensovittamisesta puhutaan vain pienten lasten vanhempien kohdalla, mutta väestön ikääntymisen ja palvelurakenteiden muutosten vuoksi työelämän ja omaishoivan yhdistäminen tulee jatkossa olemaan yhä ajankohtaisempi asia. Vuoden 2009 Työ ja terveys- kyselyn mukaan 20–64-vuotiaista naisista 20 prosenttia ja miehistä 15 prosenttia kertoivat antavansa hoivaa ja huolenpitoa työnsä ohella (Kauppinen & Miettinen 2009, 94). Yhteiskuntapoliittisiksi tavoitteiksi on asetettu sekä työllisyysasteen nostaminen että omaishoidon tukeminen. Omaishoidosta käytävä keskustelu käy vilkkaana ja sen merkitys kasvaa koko ajan (Kattainen ym. 2008; Kaivolainen ym. 2011). Suomessa omaishoitajaksi ajatellaan usein vain henkilö, joka saa rahallista korvausta suorittamastaan työstä. Omaishoito voidaan kuitenkin käsittää laajemmin, jolloin huomion kiinnittäminen palkkatyönsä ohella omaistaan hoitaviin ihmisiin kattaa paljon suuremman joukon kansalaisia (ks. Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto 2004). Informaali hoiva rajautuu erilaisiin sosiaalipoliittisiin järjestelmiin ja hakee sijaintiaan suhteessa niihin. Ansiotyön ja vanhusten hoivan yhteensovittamiseen ei ole yhtä moninaisia ja joustavia sekä subjektiivisilla oikeuksilla varustettuja sosiaalipoliittisia järjestelmiä kuin pienten lasten hoitoon. (Zechner 2010, 18–24.)

Pro gradu-tutkielmani on osa laajempaa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimushanketta ”Omaishoito, palkkatyö ja identiteetit: mitä hoivavelvollisuuksien ja työssäkäynnin yhteensovittaminen edellyttää?” (WoCaWo: Working Carers & Caring Workers, joht. prof. Teppo Kröger). Jyväskylän yliopistossa tutkimusprojektin aineistona toimivat palkkatyönsä ohella läheistään hoitavien ihmisten haastattelut (N=76). Tarkastelen lähemmin yhdeksän hoiva-alalla työskentelevän naisen puhetta työn ja omaishoivan yhdistämisestä.

Kuvaan naisten antamaa omaishoivaa ja analysoin, miten naiset puhuvat työn ja omaishoivan samankaltaisuudesta, mutta toisaalta erilaisuudesta. Kysyn myös, miten naiset kokevat hoiva-alalla työskentelyn vaikuttavan omaishoivaan tai miten omaishoiva on vaikuttanut palkkatyön tekemiseen. Tutkimukseni analyysi kohdentuu yhdeksään naiseen, jotka palkkatyönsä ohella auttavat ja hoivaavat omaa iäkästä äitiään. Heillä on ikään kuin kahdenlainen hoivavelvoite. Työajalla he hoivaavat ja hoitavat asiakkaita. Työajan ulkopuolella he antavat apua ja hoivaa läheiselle äidilleen.

Paikallisten hyvinvointipalveluiden merkitys naisten työssäkäynnille

MARJO KURONEN JA TEPPO KRÖGER, JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Paperimme käsittelee EU:n 7. puiteohjelman tutkimushanketta *Impact of local welfare systems on female labour force participation and social cohesion* (FLOWS), jossa tutkitaan paikallisten hyvinvointipalveluiden merkitystä naisten työssäkäynnille 11 eurooppalaisessa kaupungissa. Suomessa tutkimuskaupunkina on Jyväskylä. Hyvinvointipalveluista keskitytään lasten ja ikääntyneiden hoivapalveluihin sekä ammatillisen aikuiskoulutuksen mahdollisuuksiin naisten työssäkäynnin edistäjinä. Sen lisäksi kysytään, miten naisten työssäkäynti vaikuttaa sekä naisten että miesten elämäntilanteeseen, yhteiskunnallisen eriarvoisuuden rakenteisiin ja sosiaaliseen koheesioon.

Tutkimushanke poikkeaa useista naisten työssäkäyntiä ja perheen ja työn yhteensovittamista käsittelevistä aiemmista vertailututkimuksista ensinnäkin siinä, että se keskittyy paikallistason ratkaisuihin ja paikallisten toimijoiden, poliittisen päätöksenteon, palvelujärjestelmien ja kulttuurierojen merkitykseen kansallisen tai EU tasoisen tarkastelun sijasta. Toisaalta hankkeessa tarkastellaan koko työikäisten naisten ikäluokkaa (16-64 –vuotiaat) ja eri ikävaiheissa ja elämäntilanteissa vaihtelevia palvelutarpeita, sen sijaan, että tutkittaisiin vain tiettyä ryhmää, kuten pienten lasten äitejä. Lisäksi tutkimuksessa pyritään tavoittamaan hyvinvointipalveluiden kokonaisuuden merkitystä eikä keskittyä vain yhden palvelujärjestelmän tarkasteluun.

Keskitymme esityksessämme siihen, miksi paikallisen tason tutkiminen on tärkeää maiden välisten vertailujen lisäksi. Maiden väliset vertailut häivyttävät paikalliset erot ja unohtavat kuntien ja muiden paikallisten toimijoiden roolin hyvinvointipalveluiden tuottamisessa. Paikallisen tason tutkiminen voi tuoda esiin prosesseja, joissa päätöksiä hyvinvointipalveluiden tuottamisesta tehdään ja mahdollisuuksia, joita naisille on tarjolla. Erityisesti pohjoismaisessa tutkimuksessa on nostettu esiin hyvinvointivaltion universalismin periaatteen ja paikallisen itsehallinnon välisiä jännitteisiä suhteita, niiden ajallisia muutoksia ja kuntien välisiä eroja sosiaalipalveluiden järjestämisessä (esim. Kröger 2011), joka korostaa paikallisen palvelujärjestelmän tutkimisen tärkeyttä. Palvelujärjestelmän lisäksi esimerkiksi epävirallisen hoivan käytännöt ja tukeminen, paikallisten työmarkkinoiden rakenne ja naisten koulutustaso ja –mahdollisuudet heijastuvat naisten työssäkäyntiin. Paikallisen tason vertailuun liittyy kuitenkin myös metodologisia ja metodisia haasteita liittyen esimerkiksi tutkimuspaikkakuntien valintaan ja keskinäiseen vertailtavuuteen, aineiston saatavuuteen ja tapaustutkimuksen yleistettävyyteen.

Aina töissä vai viideksi kotiin? - Tietotyön työaikakontrolli ja psykologiset sopimukset

TIINA SAARI, TAMPEREEN YLIOPISTO

Kiire, ylityöt ja aikapaineet tuntuvat kuuluvan jo erottamattomana osana nykyajan työelämään. Etenkin tietotyössä työaika venyy, koska työ voi olla vaikeasti hallittavaa ja ennakoitavaa. Tutkimuksessani tarkastelen, miten työaika ja sen kontrollointi asettuvat osaksi tietotyön psykologisia sopimuksia. Psykologisella sopimuksella tarkoitetaan työntekijän subjektiivista näkemystä omaan työsuhteeseensa kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista. Psykologisen sopimuksen mallit eroavat toisistaan myös työajan ja ajankäytön suhteen: perinteisenä sopimusmallina pidetty relationaalinen sopimus perustuu tiiviille sitoutumiselle ja jopa uhrautumiselle kun taas vaihtosuhteeseen perustuvan transaktionaalisen sopimuksen mukaan toimiva työntekijä katsoo velvollisuudekseen tehdä vain työsopimukseen merkityt tunnit. Näiden mallien rinnalle on tutkimuksissa kehitelty uutta, tasapainotettua sopimusmallia, joka yhdistää em. mallien

komponentteja ja sopii kuvaamaan paremmin nopeasti muuttuvissa organisaatioissa työskentelevien tilannetta.

Kysyn tutkimuksessani, miten tietotyön työaikaa hallitaan, ja kenen nähdään olevan vastuussa työajan rajoista: onko vastuu työntekijällä itsellään, esimiehillä vai työyhteisöllä. Tarkastelen myös mitä nämä käsitykset kertovat psykologisesta sopimuksesta ja sen muuttumisesta. Tutkimuksen aineistona käytän teemahaastatteluaineistoa kahdesta suomalaisesta tietotyöorganisaatiosta (N=19). Tutkimusmetodina käytän sisällönanalyysejä.

Alustavien tulosten mukaan tutkituissa tietotyöorganisaatioissa pyritään aktiivisesti luomaan työaikakulttuuria joka ei ihannoisi ylitöitä, vaikka käytännössä työajat venyvät ja ylityötäkin tehdään. Osa haastatelluista näkee vastuun työajan rajaamisesta kuuluvan ensisijaisesti työntekijöille itselleen, koska tietotyöhön kuuluu olennaisena osana autonomisuus, joka ulottuu myös työaikoihin. Jatkuvat ylityöt nähdään siten tehottomuutena tai jopa merkinä työntekijän huonosta organisointikyvystä. Osa taas vyöryttää rajaamisen vastuun esimiehille, joiden tulisi puolustaa työntekijöitään liialliselta kuormitukselta ja jakaa työt tasapuolisesti. Kuitenkin juuri tietotyön itsenäisen luonteen takia esimiehet eivät välttämättä ole edes tietoisia kunkin työntekijän todellisesta työkuormituksesta.

Tämän tutkimuksen perusteella tietotyössä elävät useat psykologisen sopimuksen mallit rinnakkain. Relationaalisen sopimuksen lojaliteetti ei ole vielä kadonnut, mutta työaika nähdään myös vaihdon välineenä, transaktionaalisen sopimuksen hengessä. Perinteisemmät sopimusmallit näyttävät kuitenkin antavan tilaa uudemmalle tasapainotetulle psykologiselle sopimukselle, joka näyttää soveltuvan paremmin nopeasti muuttuvan ja joustavaa ajanhallintaa vaativan tietotyön arkipäivään.

14. Ympäristö ja sosiaalipolitiikka

Koordinaattorit

TUULA HELNE, KELA

PAULA SAIKKONEN, HELSINGIN YLIOPISTO

Paikka: SH269, Publicumin 2. kerros

Huom. Tämä ryhmä kokoontuu vain torstaina.

Kohtuullinen kulutus ekologisen kestävyuden näkökulmasta

ROBERT HAGFORS, KELA

Esityksen lähtökohtana on Global Footprint Networkin toteamus, jonka mukaan maapallon luonnonvaroja käytetään vuodessa siten, että niiden uusiutuminen vaatii puolitoista vuotta. Tällä arviointiperusteella ekologisesti kestävä kehitys saavutettiin vielä 1970-luvun puolivälissä. Mikäli ajatellaan tuota ajankohtaa, niin silloin Suomessa ekologinen jalanjälki oli reilut 40 prosenttia pienempi kuin 30 vuotta myöhemmin. Yksi keskeinen ekologiseen kestävyteen vaikuttava tekijä on kulutus. Yksityinen kulutus henkeä kohti oli Suomessa 1970-luvun puolivälissä 46 prosenttia pienempi kuin vuonna 2006. Olisiko tämä kulutuksen taso ekologisesti kestävä? Kulutuksen downshifting –ajattelussa on tuotu esille kulutuksen välttämättömyys ja kohtuullistaminen. Tässä esityksessä arvioidaan empiirisesti mikä olisi kohtuullinen kulutus erilaisissa kotitaloustyypeissä ja millainen se olisi jos sitä arvioitaisiin 1970-luvun puolivälin näkökulmasta. Samalla esitetään, miten kulutusmenot eri hyödykeryhmiin tulisivat muuttamaan eri kotitaloustyypeissä mikäli nämä päättäisivät kohtuullistaa kulutuksensa tälle tasolle. Aineistona käytetään Tilastokeskuksen vuoden 1976 kotitaloustiedustelun ja 2006 kulutustutkimuksen perusaineistoja. Menetelminä ovat ekonometrinen kysyntäjärjestelmä sekä itseorganisoituva neurokarta, SOM. Tulosten mukaan kulutuksen kohtuullistaminen 1970-luvun puolivälin tasolle tapahtuisi vaihtelevasti eri hyödykeryhmissä sekä eri kotitaloustyypeissä. Tässä ovat taustalla tapahtuneet kulutuksen rakennemuutokset sekä muutokset kotitaloustyyppien sosioekonomisessa asemassa.

Ympäristö hyvinvointitutkimuksessa

TUULI HIRVILAMMI, KELA

Kestävä kehitys edellyttää ihmisten hyvinvoinnin turvaamista ekologisesti kestävässä rajoissa. Tavoitteen saavuttamisen kannalta ongelmallista on, että hyvinvointiteorioissa ja hyvinvointitutkimuksessa ei juurikaan huomioida ihmisen ja luonnonympäristön välisiä suhteita. Hyvinvointitutkimuksen vallalla olevissa teorioissa ei riittävässä määrin tarkastella, miten resurssit, tarpeet, yksilöiden toimintakyvyt ja koettu hyvinvointi ovat kytköksissä luonnonympäristön tarjoamiin ekosysteemipalveluihin. Aiemmassa tutkimuksessa on jäänyt vähälle huomiolle myös se, minkälaisia ympäristövaikutuksia yksilöiden hyvinvoinnin tavoittelusta aiheutuu.

Ekosysteemipalvelut liittyvät kuitenkin olennaisesti sekä ihmisen hyvinvoinnin edellytyksiin että hyvinvoinnin kestävyys. Ekosysteemin tarjoamat palvelut, esim. ruoka, puhdas vesi ja ilmasto, vaikuttavat inhimillisen hyvinvoinnin tekijöihin kuten turvallisuudentunteeseen, terveyteen sekä sosiaalisiin suhteisiin. Hyvinvoinnin kestävyys arvioimiseksi hyvinvointitutkimuksessa tulisi huomioida, kuinka paljon hyvinvoinnin tavoittelu kuormittaa ekosysteemiä esimerkiksi luonnonvarojen kulutuksen kautta.

Väitöstutkimuksessani tutkin perusturvasaajien keskeisiä hyvinvoinnin osatekijöitä ja niiden ympäristövaikutuksia. Esityksessäni kuvaan, miten ympäristön ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä on aiemmassa hyvinvointitutkimuksessa lähestytty ja mitä puutteita tutkimuksissa on. Esittelen lisäksi sitä, miten aion yhdistää tutkimuksessani luonnonvarojen kulutusta kuvaavia laskelmia yksilöiden toimintakykyjen ja keskeisten hyvinvointia edistävien toimintojen tarkasteluun.

Ympäristövara ja kuluttaminen perusturvalla

SENJA LAAKSO, HELSINGIN YLIOPISTO

Pro gradu -tutkielmassani olen haastatellut 18 työmarkkinatuen ja täyden kansaneläkkeen saajaa heidän kuluttamisestaan, sekä mitannut heidän materiaalijalanjälkensä MIPS (*material input per service unit*) -menetelmällä. Tavoitteenani on selvittää, kuinka paljon perusturvan saajat kuluttavat luonnonvaroja, miten he suhtautuvat

kuluttamiseen ja onko heidän elämänsä sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä. Tuloksia olen verrannut aiempiin tutkimuksiin kohtuullisesta minimitoimeentulosta sekä kotitalouksien luonnonvarojen kulutuksesta.

Perusturvan saajien materiaalijalanjäljen ja heidän käytettävissään olevien tulojen avulla olen muodostanut ympäristövaran. Ympäristövara (*environmental space*) kuvaa ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä tilaa, jossa on mahdollista elää kohtuullista ja sosiaalisesti hyväksyttävää elämää ja samaan aikaan kuluttaa luonnonvaroja kestäväällä tavalla. Ympäristövaran ylärajan muodostaa ekologisesti kestävä luonnonvarojen kulutus ja alarajan alin tarpeellinen kulutus. Ylärajaksi olen aiemman ympäristötutkimuksen perusteella määrittänyt materiaalijalanjäljen, joka on kotitalouksille 6 000 – 8 000 kiloa luonnonvaroja henkeä kohti vuodessa. Alarajaksi olen määritellyt Kuluttajatutkimuskeskuksen laskeman kohtuullisen minimin viitebudjetin yhden hengen kotitaloudelle, joka on 583 euroa kuukaudessa asumiseen ja liikkumiseen käytetyn rahasumman jälkeen. Tämän summan pitäisi mahdollistaa fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten perustarpeiden tyydytys sekä osallistuminen yhteiskunnan toimintaan.

Tulosten mukaan perusturvan saajien materiaalijalanjälki on keskimäärin 18 000 kiloa vuodessa, joka on alle puolet keskivertosuomalaisen materiaalijalanjäljestä mutta yli kaksinkertainen kestävään tasoon verrattuna. Luonnonvarojen kulutukseltaan merkittävimmät osa-alueet ovat asuminen ja ruoka. Nämä kaksi osa-aluetta ovat ihmiselle fyysisesti kaikista välttämättöimpiä: jokaisen pitää syödä ja jokaisella pitäisi olla paikka, jossa asua. Asumiskulujen ja arkiliikenteen kulujen jälkeen kulutukseen jäi tutkittavilla keskimäärin 380 euroa, joka on noin 200 euroa alle Kuluttajatutkimuskeskuksen määrittelemän kohtuullisen minimin. Moni vastaajista selvisi arjessa läheisten ja kolmannen sektorin tarjoaman avun turvin. Tutkittavien kulutus myös poikkeaa keskivertosuomalaisen kulutuksesta: ruokaa haetaan leipäjonoista ja tavarat hankitaan käytettynä. Perusturvan saajat eivät siten maadu asettamieni ympäristövaran rajojen sisäpuolelle, vaan heidän elämänsä on sekä ekologisesta että sosiaalisesta näkökulmasta kestävä.

Esityksessäni kerron tarkemmin tutkimukseni tuloksista ja siitä, miten perusturvan saajat suhtautuvat kulutukseen ekologisena ja sosiaalisena ilmiönä, eli tunnistavatko he kulutuksen ja luonnonvarojen ehtymisen välisen suhteen, ja toisaalta yhteiskunnassa vallitsevan paineen kuluttaa. Lisäksi pohdin sitä, millaiset ovat yksittäisen ihmisen mahdollisuudet nostaa omaa tulotasoaan sekä pienentää materiaalijalanjälkeään kestäväälle tasolle.

Saastunut maaperä riskinä Helsingin kaupungin päätöksenteossa

PAULA SAIKKONEN, HELSINGIN YLIOPISTO

Saastunut maaperä on esimerkki siitä, miten erilaiset muutokset ympäristössä eivät automaattisesti muotoudu ympäristöongelmaksi vaan ne täytyy ensin tunnistaa ja tunnustaa ympäristöongelmaksi. Tämän jälkeen niitä voidaan pyrkiä hoitamaan erilaisin toimenpitein. Useimmiten ympäristöongelmien tunnistaminen edellyttää tieteellistä ja teknistä tutkimustietoa. Tieteellistä tutkimusta tarvitaan ongelmien tunnistamisessa ja arvioinnissa. Tekninen tieto on puolestaan edellytys ongelmien ratkaisulle. Usein myös tiedotusvälineiden uutisointi ongelmasta on nähty ehdoksi sille, että ongelma nousee päätöksenteon agendalle.

Väitöskirjan osaksi tulevassa artikkelissa tavoitteena on selvittää miten erilaiset riskitulkinnat saastuneesta maaperästä painottuvat päätöksenteossa ja minkälaiseen tietoon päätöksenteossa nojataan. Artikkelissa keskitytään kolmeen eri tapaukseen Helsingissä. Tapausten kaavoitus- ja rakennusprosessit sijoittuvat eri vuosikymmenille. Tutkimuksen aineistona on käytetty Helsingin kaupungin päätösasiakirjoja, kaupunginvaltuuston ja -hallituksen pöytäkirjoja sekä kolmen kaavoitetun alueen suunnitteluasiakirjoja. Lisäksi on haastateltu keskeisten virastojen johtajia. Aineiston analyysimenetelmä on laadullinen sisällönanalyysi.

Esityksessä pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: Miten hallinnolliset toimijat kehystävät saastunutta maaperää riskinä eri vuosikymmeninä? Miten saastuneen maaperän määritelmä muuttuu ajassa? Miten erilaiset määritelmät näkyvät päätöksenteossa?

Omaelämäkerrat ja päiväkirjat institutionaalisen luontotiedon ja arjen suhteen tutkimuksessa

MIIA TOIVO, TAMPEREEN YLIOPISTO

Esittelen työryhmässä väitöstutkimustani, jossa tutkin miten arjen toimijuudet rakentuvat suhteessa institutionaaliseen luontotietoon. Tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä miten tietyissä tilassa ja ajassa toimiva ja elävä subjekti merkityksellistää institutionaalista luontotietoa arjen ja elämäkokemustensa näkökulmista. Esityksessä pohdin kerronnallisen kilpakirjoitusaineiston tarjoamia mahdollisuuksia institutionaalisen tiedon, toimijuuden ja arjen käytäntöjen välisten suhteiden tutkimiseen.

Esitys perustuu alustaviin havaintoihin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ”Ilmastonmuutos ja ympäristö elämässäni” -kirjoituskilpailussa kerätystä omaelämäkerroista ja päiväkirjoista. Kilpailuun osallistuneet 79 eri-ikäistä kirjoittajaa olivat naisia ja miehiä ja asuivat eri puolilla Suomea. Esityksessä nostan esiin poimintoja kirjoituskilpailun tuottamasta sadosta. Millaisia kertomuksia kirjoituskilpailu tuotti? Miten ja millaisista asioista kertomuksissa kerrotaan? Millaisia kerronnan tapoja aineistossa käytetään? Millaisina tekoina nämä kertomukset ja niissä käytetyt kerronnan tavat voi nähdä?

Jatkossa tarkoitukseni on kirjoitusten luennassa kiinnittää huomiota arkista toimijuutta eriyttäviin kategorioihin. Nimittäin ymmärrän arjen toimijuuden muotoutuvan suhteessa yksilön yhteiskunnalliseen paikantumiseen. Esimerkiksi sukupuoli, ikä, yhteiskuntaluokka ja asuinpaikka vaikuttavat yksilöön kohdistuviin odotuksiin, velvollisuuksiin ja mahdollisuuksiin toimia arjessa. Arjen toimijuus muodostuu käytännöissä, joiden juuret ovat materiaalisissa, historiallisissa ja sosiaalisissa tavoissa ja rutineissa, mutta käytäntöjä on myös mahdollista tietoisesti toistaa toisin arjen aktuaalisissa tilanteissa esimerkiksi ympäristötiedon aktivoimana. Kuitenkin erilaisista toimijoiden yhteiskunnallisista paikantumisista seuraa että pääsy tietoihin ja tietojen merkitykset erilaisissa arjissa vaihtelevat. Lähtökohtani on että kirjoituskilpailun tuottamat kerrotut ympäristötoimijuudet eivät ole irrallisia näistä yhteiskunnallisista eroista, sillä henkilökohtaisissa ympäristökertomuksissa institutionaalista ympäristötietoa neuvotellaan osaksi ja arvioidaan osana omaa arkea perustuen kokemuksiin ja elettyyn elämään.

Tutkimukseni tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä miten luontoa ja ympäristöä koskevaa tietoa eletään erilaisissa arjissa osaksi elämää. Miten elettyjen kategorioiden, esimerkiksi sukupuolen ja yhteiskuntaluokan näkökulmista institutionaalista tietoa tulkitaan ja neuvotellaan osana arjen materiaalisia ja sosiaalisia käytäntöjä?

Osallistujalista

Aaltio	Elina
Aalto	Veneri
Aaltonen	Terhi
Aarnio	Johanna
Achte	Anna
Ahlstén	Marika
Ahonen	Kati
Ahponen	Pirkkoliisa
Airio	Ilpo
Akkila	Ilona
Alho	Rolle
Andersson	Jan Otto
Anis	Merja
Annala	Iiris
Anttila	Timo
Asikainen	Erkki
Asikainen	Noora
Asikainen	Laura
Aura	Suvi
Berlin	Jenni
Blomgren	Jenni
Danielsbacka	Mirkka
Eeva	Raija
Eriksson	Susan
Erola	Jani
Ervasti	Heikki
Eskelinen	Teppo
Forma	Pauli
Forsman	Mari
Forssen	Katja
Fränti	Juha
Fågel	Stina
Grudinschi	Daniela
Haataja	Anita
Hagfors	Robert
Hakovirta	Mia
Haverinen	Riitta
Haverinen	Risto
Heininen	Jukka
Heinonen	Hilkka
Heiskanen	Maria

Helne	Tuula
Hirvilampi	Tuuli
Hirvonen	Helena
Hyppönen	Tuula
Hyttinen	Virva
Hämeen-Anttila	Liisa
Hämäläinen	Saara
Hänninen	Markku
Hästbacka	Elisabeth
Iisakkala	Arja
Ilmakunnas	Ilari
Ilmonen	Kari
Inkeroinen	Hanna
Ishikawa	Motoko
Isoniemi	Henna
Jokela	Merita
Jokiheimo	Mia
Jolanki	Outi
Juuti	Tiila
Järvinen-Tassopoulos	Johanna
Jäsberg	Marjukka
Kaarakainen	Minna
Kainu	Markus
Kaittila	Anniina
Kaljunen	Leena
Kallinen	Kaija
Kangas	Anita
Kannasoja	Sirpa
Karhula	Aleksi
Karjalainen	Vappu
Karppinen	Kalle
Karsio	Olli
Karttunen	Sari
Kauppinen	Timo
Keski-Säntti	Eeva-Maria
Keyriläinen	Marianne
Kinnunen	Jussi-Pekka
Klenberg-Jousi	Ilona
Knuuti	Juha
Koivusilta	Leena
Komonen	Hannu-Pekka
Koski-Aaltonen	Jaana
Kröger	Teppo
Kuivalainen	Susan
Kupari	Tiina

Kuronen	Marjo
Kuutvuori	Eeva
Kyttälä	Laura
Kärkkäinen	Ohto
Kääriäinen	Henri
Laakso	Senja
Lainiala	Lassi
Lappalainen	Tiina
Laukka	Tommi
Laukkanen	Tuula
Laukkanen	Jaana
Laukkanen	Jussi
Lehtinen	Anna-Riitta
Lehtonen	Seija
Lehtonen	Leena
Lehtonen	Olli
Lehtonen	Ilari
Leinonen	Taina
Lindeberg	Laura
Lohermaa	Anna
Lähteenmäki	Joni
Majamaa	Karoliina
Majanen	Salla
Mattila	Yrjö
Maury	Olivia
Meklin	Marianne
Miettinen	Senja
Mustikkamaa	Sami
Mäkinen	Lauri
Mäntymaa	Mia
Määttä	Anne
Niemelä	Mikko
Niinimäki	Tommi
Nisén	Jessica
Nurmela	Esa
Nurminen	Eija
Nurmio	Anja
Nygård	Mikael
Närvi	Johanna
Nätkin	Ritva
Nätti	Jouko
Ohisalo	Maria
Ovaskainen	Päivi
Paavilainen	Tuija
Palola	Elina

Palonen	Suvi
Pantzar	Juha
Partio	Timo
Parviainen	Marjatta
Pehkonen	Aini
Perkiö	Johanna
Perkiö	Mikko
Perttula	Johanna
Pietilä-Hella	Riitta
Pihlajamäki	Eini
Piiroinen	Hannu
Pykälä	Pertti
Raijas	Anu
Rajavaara	Marketta
Rantalaiho	Minna
Rasinkangas	Jarkko
Rautiainen	Pauli
Rautio	Marianne
Reijo	Marie
Repo	Katja
Riekkinen	Pekka
Ritakallio	Veli-Matti
Roos	J P
Ruonavaara	Hannu
Ruonti	Hanna
Ruuskanen	Petri
Rönkkö	Marjatta
Rönnberg	Max
Saari	Tiina
Saari	Juho
Saikkonen	Paula
Salin	Milla
Salmela	Teemu
Salmi	Minna
Salminen	Pekka
Sarlio-Siintola	Sari
Saukko	Emilia
Selander	Kiira Kirsikka
Seppälä	Ullamaija
Seppänen	Pirre
Siponen	Katri
Sorsa	Ville-Pekka
Suomalainen	Sanna
Suvanto	Apris
Syrjäläinen	Sari

Söderling	Ismo
Söderström	Inka
Taipale	Sakari
Talvitie	Jenni
Tanskanen	Antti
Taskinen	Pertti
Tenojoki	Anna Maria
Tillman	Päivi
Toikka	Enna
Toivo	Miia
Toivonen	Laura
Tuominen	Eila
Tuominen	Jenni
Tuorila	Helena
Uoti	Asko
Van Aerschot	Paul
Van Aerschot	Lina
van Gerven	Minna
Vasara	Paula
Vauhkonen	Teemu
Venäläinen	Juhana
Vertio	Kata
Vesterinen	Aarne
Viitasalo	Niina
Virtamo	Meeri
Virtanen	Lilli
Wulff	Sampsa
Ylikännö	Minna
Ylä-Outinen	Tuulikki
Ylönen	Vesa

Käytännön ohjeet ja kartta

Ilmoittautumispiste ja info

Päiville osallistuvien tulee ilmoittautua paikalle saapuessaan ilmoittautumispisteessä yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksessa Publicumin ala-aulassa (Assistentinkatu 7). Ilmoittautumispiste ja info ovat avoinna torstaina 27.10. klo 11-17 ja perjantaina 28.10. klo 9.30-15.00.

Tapahtumapaikat

Sosiaalipolitiikan päivät järjestetään Turun yliopiston kasarmialueella Publicumin laitosrakennuksessa.

Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennus Publicum sijaitsee osoitteessa Assistentinkatu 7.

Illanvietto järjestetään Ravintola Samppalinnassa, osoitteessa Itäinen Rantakatu 10.

Kulkuyhteydet

Kupittaaan rautatieasemalta on paikan päälle kävelymatka, päärautatieasemalta matkaa kertyy 2,1 kilometriä ja linja-autoasemalta 1,3 kilometriä. Kauppatorilta matkaa yliopistolle on 1,8 kilometriä.

Keskustasta kulkee yliopistolle useita linja-autoja. Linja-autosta tulee jäädä pois Hämeenkadulla. Kauppatorin laidalta Eerikinkadun hotelli Hamburger Börsin edestä lähtevät linja-autot 4, 40 ja 28. Numero 50, 51, 53 ja 54 lähtevät myös Eerikinkadulta, KOP-kolmion edestä. Linja-autoja kulkee noin 10 minuutin välein.

Turun taksikeskuksen puhelinnumero on (02) 10041. Taksin yliopistolle voi tilata osoitteella Assistentinkatu 7, Publicumin pääoven eteen.

Lounasravintolat

- Macciavelli, Educarium, Assistentinkatu 5
- Café Arcanum, Vatselankatu 4 (keittolounas)
- Assarin ullakko, Rehtorinpellonkatu 4 A
- Arken, Tehtaankatu 2
- Monttu, Rehtorinpellonkatu 3

Hotellien yhteystiedot

SCANDIC HOTEL JULIA

Eerikinkatu 4, 20100 Turku
+358 (0)2 336 000
www.scandichotels.fi/julia

SOKOS HOTEL HAMBURGER BÖRS

Kauppiaskatu 6, 20100 Turku
+358 (0)2 337 381
www.sokoshotels.fi/hotellit/turku/hamburgerbors/

SOKOS HOTEL SEURAHUONE

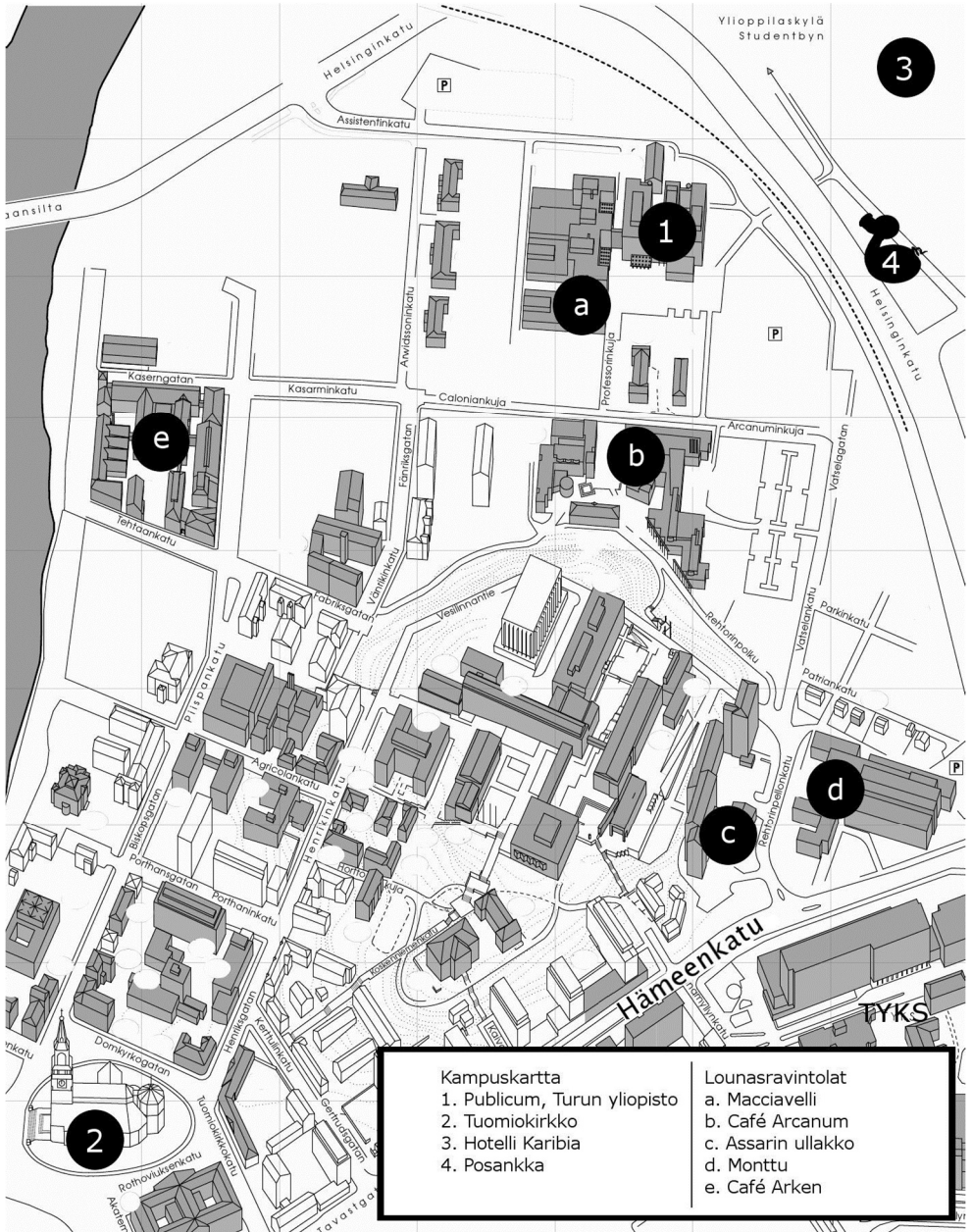
Eerikinkatu 23, 20100 Turku
+358 (0)2 337 301
www.sokoshotels.fi/hotellit/turku/seurahuone/

CENTRO HOTEL

Yliopistonkatu 12, 20100 Turku
+358 (0)2 211 8100
www.centrohotel.com/fi/

ASUNTOHOTELLI TAPULI

Kaivokatu 14, 20520 Turku
+358 (0)2 250 1600
www.tapulitalo.fi/

Kampuskartta	Lounasravintolat
1. Publicum, Turun yliopisto	a. Macciavelli
2. Tuomiokirkko	b. Café Arcanum
3. Hotelli Karibia	c. Assarin ullakko
4. Posankka	d. Monttu
	e. Café Arken

Kelan tutkimusosaston syksyn uutuuksia

Mikko Niemelä ja Juho Saari, toim.

Politiikan polut ja hyvinvointivaltion muutos

Minna Ylikännö

Sopivasti työtä ja vapaa-aikaa?

Tutkimuksia ajankäytöstä eri elämäntilanteissa

Ilona Autti-Rämö, Maija Faurie ja Maija Sakslin

Vaikeavammaisten kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus Suomessa

Aihetta lainsäädännön muutoksiin?

Sampo Varjonen

Äidin hoiva, jaettu vanhemmuus – ja vapaus valita

Argumentointi perhevapaiden uudistamisessa 1970-luvulta 2000-luvulle

Maija Faurie

Saamelainen Kelan asiakkaana

Tilaukset:

puh. 020 634 1947

julkaisut@kela.fi

Kelan tutkimus verkossa

www.kela.fi/tutkimus

www.kela.fi/tutkimusblogi

twitter.com/kelantutkimus

Kela

Väestöliitto

Väestöntutkimuslaitos - jo 65 vuotta väestötieteellistä tutkimusta

Väestön rakenteen ja hyvinvoinnin kysymykset kuuluvat Väestöntutkimuslaitoksen ydinalueeseen.

Tutkimme mm.

- suomalaisten parisuhteita ja perheellistymistä
- seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä sekä
- maahanmuuttajien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Tutkittua tietoa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, tutkijoille, median sekä aikuisoppilaitosten käyttöön ja Väestöliiton omaa toimintaa ja vaikuttamistyötä varten.

Vuosittain julkaistavat: Perhebarometri ja Finnish Yearbook of Population Research

Käyntiosoite: Kalevankatu 16 B 1, krs, 00100 Helsinki puh. (09) 228 050
Kirjasto: Kalevankatu 16 B 1, avoinna ti-to 9.30-16.00

www.vaestoliitto.fi

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus ETK on työeläketurvan kehittämisen ja toimeenpanon lakisääteinen yhteistyöelin, asiantuntija ja yhteisten palveluiden tuottaja.

- Tuotamme korkeatasoista ja laajasti hyödynnettyä asiantuntijatietaa eläketurvan arvioimiseen ja kehittämiseen.
- Palvelemme asiakkaita laadukkaasti ja edistämme työeläketurvan kokonaisuuden toimivuutta.
- Toimimme yhteistyökykyisesti, aktiivisesti ja luotettavasti.
- Työyhteisömme on hyvinvoiva ja vetoimainen.
- ETK on EU:n tunnustama virallinen tutkimuslaitos.

www.etk.fi

www.fsd.uta.fi

- Säilytämme tutkimusaineistosi käyttökunnossa.
- Välitämme data-aineistoja tutkijoille ja opiskelijoille.
- Opastamme aineistojen tiedonhallinnassa.

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto – Kansainvälisesti kansallinen

**Yhteiskunta-alan osaaja!
SVAL on sinun etujärjestösi.**

**SVAL on ainoa yhteiskuntatieteilijöiden
oma liitto, meitä on jo 11 000!
Jäseneksi kannattaa liittyä jo opiskelijana.
Katso lisätietoa www.sval.fi.**

SVAL

Suomen Valtiotieteilijöiden Liitto SVAL ry

w w w . s v a l . f i

- Tutkimus
- Kirjasto
- Arkisto
- Sukututkimus

Siirtolaisuusinstituutti on ainoa muuttoliikkeiden tutkimiseen ja dokumentoimiseen erikoistunut laitos Suomessa. Se kerää ja tallentaa muuttoliikkeisiin ja etnisiin kysymyksiin liittyvää aineistoa sekä julkaisee alan tutkimuksia ja järjestää konferensseja. Instituutilla on aluekeskus Seinäjoella.

Siirtolaisuusinstituutti
Institute of Migration
Eerikinkatu 34, 20100 Turku.
www.siirtolaisuusinstituutti.fi

*Hyvinvoinnin rahoitus on yhteiskunnan
ja kansalaisen yhteinen asia.*

FK|Finanssialan Keskusliitto on toimialajärjestö, joka edustaa Suomessa toimivia pankkeja, vakuutusyhtiötä, rahoitusyhtiötä, arvopaperivälittäjiä, sijoitusrahastoyhtiötä ja finanssialan työnantajia.

FK|Finanssialan Keskusliitto
FC|Finansbranschens Centralförbund

